

MAAKODU

ASJATUNDJA
SOOVITAB:
UUED
HORTENSIAD

Eesti esimene aia-, suvila- ja majaomanike ajakiri • XXIV aastakäik • september 2013

2013
Eesti esimene aia-, suvila- ja majaomanike ajakiri • XXIV aastakäik • september

Rehielamust
unelmate kodu lastele

Lilleralli
Karla külas

Sibula- ja piprausku
Metste talu

Tütrelle
pühendatud kohvik

Koolijütsi
tervislikudained

hind 2.90 €

ISSN 0235-6899

9 770235 689028

KATUS LÄBI? TEEME ÄRA!

Tuleme kohale ja möödame. Valmistame ning paigaldame. Üle Eesti.

AS TOODE KATUSEABI:

TELEFON: 659 9400, 800 7000

* 2013. aasta jooksul AS Toode paigaldatud katustele TASUTA 1-aastane lisagarantii!

www.toode.ee/katuseabi

e-kiri: toode@toode.ee

Sisukord

46

KODU

- 6 Üllatusi täis Uuetoa talu
- 16 Mäng on Cantervilla töö
- 24 Õmblusmasinalt laenatud ilu
- 26 Loovate mõtete maja

16

AED

- 30 Aed, mis hoolib ja tervendab
- 32 Aiavõistlus Tornide väljakul
- 38 Sügis hortensiate õievahus
- 46 Lilleralli läbi nelja aiandustalu
- 54 Hästi hoitud saladus – Coloma roosiaed
- 58 Pakkematerjal otsustab säilivuse
- 60 Metste talu vürtsikad viljad

72

54

38

ELULAAD

- 66 Eesti tuntuim metsamoor loob taimetarkade kooli
- 70 Setud pidasid kostipäeva
- 72 Tütrele pühendatud kohvik Ameli
- 76 Koolijütsi tervislikud eined
- 81 Septembri sündmuste kalender
- 82 Ristsõna

60

32

66

76

6

Head ideed ja õppetunnid

Suvi veereb vaikselt sügise poole. Loode-tavasti olete saanud suvesoojuse naha alla salvestada, et jaguks energiat sügistormidele vastu panna. Reipust ja head tuju soovin kõigile, kes oma lapsi kooliteele saadavad või ise koolipinki-huviringi end täiendamada lähevad. Päev, mil midagi uut õpitakse, pole kindlasti raisku läinud.

Augustis kohtusime mitme toreda inimesega, keda on tegutsema innustanud just lapsed. Nende naiste ja meeste loomingu- ja heatahtlikkus ja ka omakasupüüdmatumus on imetlusväärne. Meie ajakirjanik Helju Koger käis külas suure pere ema Kärt Mere suvekodus, kes oma laste kõrvalt on olnud kasuvanemaks veel kaheksale lapsele. On imetlusväärne, mida on selles kodus võõraste laste kasvatamise-koolitamise kõrvalt leiutatud ja saavutatud.

Õppimine ja ka õpetamine võtab üksjagu energiat. Selleks peab toidulaud olema mitmekesine ja tervislik. Oma lapsepõlvest meenub mulle vanaema nõudmine: koolilaps ei tohi kodust söömata välja minna. Minul ei olnud tihtilugu isu. Memm ütles aga, et söömata teele asumine, eriti kui juhtub keegi tühjate kätega ehk kanda- mita vastu tulema, toob päeva ebameeldivusi. Kes siis neid küll tahaks?! Just see kavalus aitas vanaemal lapselapse kõhtu täita. Meie kõigilehekülgedelt leiate nüüd nõuandeid Tallinna teeninduskooli kutseõpetajalt Maria Stulovalt, kes muretseb praeguste koolijätside kõhutäite pärast. Tema roogade ja maiustuste retseptid on abiks aga kõigile, kes tahavad tervislikumalt toituda.

Südamlik tänu kõigile, kes meile kirjutasid! Teie kirju, mis kajastasid augustikuu ilu, oli palju. Lugesime mõnuga. Parimat oli väga raske määrata. Nii võitis loosi tahetel Fiskarsi õunasõbra täisvarustuse Marika Karden-Raud. Võitjal palume toimetusega kindlasti ühendust võtta.

Ristsõna lahendasid õigesti need, kes said lahenduseks "Linnud ja loomad Peruust. Tasandiku taapir. Ronk kondor.

Sarvik ogatiib. Kolm- varvas-laisik". Õige vastuse eest saab Maalehe tomatiramatut kingituseks Viljo Soo Tartumaalt. Muretut sügiseoostust Maakodu seltsis!

Kristel Kirss
Maakodu
tegevtoimetaja

Tore kuu!

August on tore kuu, siis on küpsed õunad puul. Pöösas punab sõstramari, põllul ammub veisekari. Nurmel voogab kuldne vili, õhk on kuum, päike vali. Vihma tibab haruharva, rohukamar liivakarva. Nüüd, kui suvi täies hoos, saab ka purki maitsev moos. Valmistada saab koduveini, reisida ja hüpata basseini. Liintraadil noored pääsud, kadunud on aplad sääsed. Lapsed lähevad hilja süngi, telekast näeb Eesti mängu.

Naima Maalinn

Tubli fotograaf!

Otsustasin seekord lemmikloo asemel välja valida lemmikpiltniku ja selleks on muidugi Sven Arbet oma väga ilmekate, meeoleolu loovate fotodega. Ega loost ilma tema piltideta ikka õiget muljet saa!

Kuigi jutudki olid ju toredad, nii rootsipunasest kodust, Laupa mõisakoolist kui ka okkalisest iluaiast Saaremaal. Meelde jäi lausejupp just viimastest: "Täitsa õige asi on pähe tulnud!". Sellist äratundmist soovin kõigile!

Tervitustega **Helle Mikk**

Augustilugu

Istun Võrumaal maakodu verandatreppil. Taevas on mustikamust, üksikud kirjad tähed siravad. Kümnekond sammu trepist kasvavad kaks vana martsipani-puud. On nii pime, et silm eristab vaid taeva ja puulatvade piiri. Potsti, potsti – pudenevad puudelt alla küpsed ladvaõunad. Nende magus lõhn voogab koos Võhandult ujuva uduga minuni. Äkki laperdab üle pea üksik nahkhiir, tema august on putukarohke ja see aitab valmistada talveks. Tuuleilil pöör- dub ümber verandanurga ja nüüd jõuavad kohale aroomid majatagusest aiast: küps juulikuine valge klaar, hiline üle- küpsenud vaarikas. Kõrv tabab kaugus- tes soku haugatusi. On augusti algus.

Seda idüllil naudin ma juba aastaid ja ikka ei saa küll.

Tervitades **Marika Karden-Raud**

Tere, Maakodu!

Minul seostub augustikuu juba aastaid rohutirtsude-heinaritsikate siristamisega. Linnas seda ei kuule, küll aga maal või väiksemates asulates. Eriti seal, kus majaümbrused rohtu kasvanud, kõlab nende putukate viiuldamine imekaunilt üle soojade augustiõhtute. Kuulad ja kuulad ning lõppu ei tule!

Kõik linnakividel elavad inimesed – tulge maale seda muusikat kuulama!

Silvi Mihklisaar Tartumaalt

Lugejamäng "Minu aia uhkus"

Head lugejad! Lööge julgelt kaasa meie septembrikuu lugejamängus "Minu aia uhkus".

Suvi oli küll tujukas, kuid loodetavasti oli teil aega tööde-tegemiste kõrval ka oma kaunist koduümbrust ja aiailu nautida. Igaühel meist on koduaias pilgupüüdja, olgu selleks siis mõni eriline puu, lopsakas taim, sillerdav veesilm, armas saunamaja või ait, meeolelukas puukuur või mõni nutikas ehitis. Võimalik, et just sel suvel rõõmustas teid miski, mida tahate ka teistega jagada. Nüüd on selleks parim võimalus.

Saatke foto koos kirjeldusega oma aia uhkusest aadressile kristel.kirss@maakodu.ee.

Ärge unustage lisamast oma nime ja kontaktnumbrit! Parimatele loosime välja Fiskarsi teleskoopvarrega reha ja luua.

MAAKODU

Toimetuse aadress:
Narva mnt 13, 10151 Tallinn.

Levi ja tellimine 680 4444, klienditugi@lehed.ee
Peatoimetaja Kadri Jakobson
661 3370 kadri.jakobson@maakodu.ee
Tegevtoimetaja Kristel Kirss
661 3373 kristel.kirss@maakodu.ee
Toimetajad
Kaja Kurg 661 3374 kaja.kurg@maakodu.ee
Jaan Mettik jaan.mettik@maakodu.ee
Jana Rand 661 3375 jana.rand@maakodu.ee

Keeletoimetaja Heli Saar 661 3311
Korrektor Merike Järvelepp 661 3372
Kujundaja Merike Arbet
Reklaam Helen Lehismets 661 3312
helen.lehismets@lehed.ee, faks 669 8174

Väljaandja AS Eesti Ajalehed
Trükk AS Printall
Kaanefoto Sven Arbet

Tallinn Pärnu mnt 238 / Järve Keskus • E-P 10–20
Tel 528 1514, 601 6417 • tallinn@ravemoobel.ee
Tartu Sõbra 58 / Jõe keskus • E-R 10–19, L-P 10–16
Tel 523 3194, 660 8065 • tartu@ravemoobel.ee
Jõhvi Raudtee 3 / Jõhvi Mööblimaja • E-R 10–18, L 9–16
Tel 524 9697, 335 8855 • johvi@ravemoobel.ee
Võru Vabaduse 2A • E-R 9–19, L 9–15
Tel 5303 9391, 782 4409 • voru@ravemoobel.ee
Valga Pärna pst 3 • E-R 10–18, L 9–14
Tel 511 6319, 763 2444 • valga@ravemoobel.ee

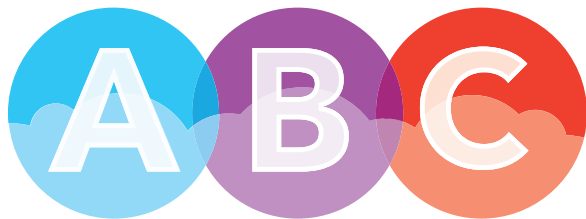
RAVE
M Ö Ö B E L

Septembris intress

0% **liisi**
JÄRELMAKS
Lihtne ja mugav järelmaks

Hea une

Kõik **Hea une ABC** madratsid on ümberpööratavad: talveks villa/vildi kiht ja suveks porolooni või lateksi kiht.

BEE–sari: neile, kes hindavad mugavust ja kaasageid praktilisi lahendusi, et elu täiel rinnal nautida, kulutamata ülemäära aega ja raha liigsele luksusele.

B
BEE

Lambavill 200 g/m²
Puuvillavilt 1300 g/m²
Puuvillavilt 600 g/m²

A
AA

AA–sari: neile, kes vajavad kvaliteetset ja vastupidavat magamisaset, mis oleks samas taskukohane.

lateks

C
CEE

CEE–sari: neile, kes lisaks voodi mugavusele soovivad, et magamisase harmoneeruks interjööri ja oleks pisiasjadeni läbimõeldud.

Septembris igale **Maakodu** lugejale madratsi või kušeti ostmisel* kingituseks villakattetekkk!

* Lõika välja nurk reklaamist ja anna see ostmisel müüjale

Hea une **ABC** on Eestis, Läänemaal toodetud madratsite ja kušettide **uus kaubamärk** just sinu hea une jaoks!

www.ravemoobel.ee

UUS SARI
Hea une

kodu lugu

Üllatusi täis

Uuetoa talu

Tekst **Helju Koger**
Fotod **Karin Kaljuläte**

Ehkki talu nimi on Uuetoa, oskab pererahvas siin imetlusväärset leidlikult ja sealjuures ka maitsekalt leida vanadele asjadele uue elu. Lisaks tehakse talus palju tööd ja armastatakse lapsi – neid mõlemaid on siin aeg-ajalt rohkesti.

Lämbe augustikuu alguses valitseb Uuetoa õuel sulnis rahu. Suvekodu perenaisel Kärt Merel on aega jälgida autode liikumist maanteel ning peagi annab ta telefonitsi teada, et oleme õigest teetsast mööda pöranud.

Ent juba järgmisel nädalal läheb siin lahti Nõmme Lastekaitse Liidu laager ning taluõuel algab suur sagimine.

Kõik, mis ümberringi näha ja imetleda, on sündinud Nõmme Lastekaitse Liidu vabatahtlike, Kärt ja Tiit Mere pereliikmete, sõprade, laagriliste ning vabatahtlike abiliste ühistööna.

Käepärastest roigastest mööbel valmis noortelaagri poiste ühisel jõul Ott Mere juhendamisel.

Kärt Mere.

Lümandu külas Märjamaa vallas asuvas Uue-toa talus oleks peidus justkui imeline magnet: tuled korraks uudistama, aga jäädkki käima. Ja ega niisama käijate peale siin hea pilguga vaadatagi, sest ikka on tarvis ühele või teisele tööle käed külge panna. Aga tööd siin jätkub: pool rehielamust ootab renoveerimist, vaja oleks sauna, suvekööki, tööriistakuuri jne.

Plussid kaalusid miinused üles

Kärt Mere on mittetulundusühingu EAPN (Vae-suse Vastu Võitlemise Euroopa Võrgustik) Eesti juht ja üleeuroopalise võrgustiku asepresident.

Pedagoogiharidusega, õpetajaametit pidanud ja 20 aastat Nõmme Lastekaitse Liitu juhtinud Kärt Mere on suure pere ema. Koos abikaasa Tiiduga on nad tublideks inimesteks kasvatanud neli last. Lisaks on nad lühemat või pikemat aega kasuvanemateks olnud kaheksale lapsele, kes on nende hoole alla sattunud vanemate kaotuse või keeruliste peresuhete tõttu. Neist viimane, pesamuna, läheb kuuendasse klassi.

Kuus aastat tagasi lastelaagrite pidamiseks sobilikku talukohta otsides, käidi läbi paljud paigad. Lõpuks jäi pilk peale kreegivõsa varjus asu-vale pikale rehielamule. Pole mõtet kirjeldada

Keldrita ei kujuta suvekodu elu nüüd ettegi. Sügiseks on selle riulid pilgeni täis hoidisepurke: jätkub laagrilistele ja lastehoiu lastele, hea pakkuda külalistele ja abilistele.

Juhani Puukooli veebipood
www.plantpost.eu

*Leia endale sobivad taimed
või lillesibulad
juba täna ja telli
kaup kulleriga
koju kätte!*

Kõik elulõngad
25% soodsama
hinnaga

Kõik roosid
25% soodsama
hinnaga

**Ice Crem tüüpi
täidisõielisi tulpe
nüüd müügil
ka teistes värvides!**

UUDIS!

K 123 96
Kobarhüatsint
PINK SURPRISE
tk:3
H:4.90€
15cm

K 123 06
Hüatsint
BLUE SAPPHIRE
tk:2
H:3.90€

K 122 31 DOUBLE
POLAR
tk:4 H:4.90€
Varane, 45 cm

K 122 30 BLUE WOW
tk:5 H:4.90€
Hiline, 40 cm

K 122 33 POP UP YELLOW
tk:5 H:4.90€
Hiline, 45 cm

K 122 32 PURPLE PEONY
tk:5 H:4.90€
Hiline, ...45 cm

Telli veebipoest ja saad pangalingiga makstes 10% hinnast alla!
Kui soovid paberkataloogi, saad selle tellida endale telefoni teel 7409 500
NB! Kataloog on tasuta!

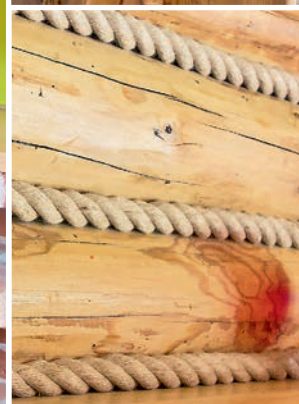

kodu lugu

Vanast saarepuust meisterdas kunstnik Ott Olesk skulptuuri, taamal on renoveeritud viljaait ja tööjärge ootav kunagine kolhoosi hobusetall.

Nutikad lahendused: veinikorkidega on kaetud uksepraod ja palgivaheksid tihendatud nõõriga.

Vaarikapunastes toonides puhketoa ukсед on renoveeritud, samuti kapp, laud ja raamaturiil. Kaminahju ümber on laotud käsitsi valmistatud Aseri tellistest sein, samu kive koos looduskiviga on kasutatud ka köögis.

maja, mis on neli aastat seisnud tühjana. Tegelikult oli see hooleta juba kauem, sest seal elanud eakas perenaine suutis kütta vaid kööki ja üht tuba, õues toimetamiseks tal jaksu enam polnud.

Kärt pani ritta plussid ja miinused. Plussiks oli suur maja, mitu kõrvalhoonet ja hea võimalus korraldada lastekaitse liidu laagreid. Miinused jäeti aga tagaplaanile. Ametlikult on suvekodu omanik Kärt, Nõmme Lastekaitse Liit kasutab ja haldab talu tasuta kasutuslepingu alusel.

Kärdi poeg Ott, kes on ametilt ehitaja, ütles aga otse:

“Ema, sa oled hull! Osta see maja, kui tahad, aga ära looda, et mina siin ühegi naela seina löön.” Nii lootusetuna tundus talle olukord.

Mis emal muud üle jäi, kui oodata, millal poeg oma sõnu sööma hakkab – ja see ei võtnud kaua aega. Nüüd on Ott Mere Uuetal üks pühendunud tegijaid ja noorte juhendajaid.

Tööd on tehtud kõvasti. Lakad ja hooned olid heina täis ja see läks lõkkesse, nagu ka väljajuuritud võsa. Kunagi karjamaana kasutatud krunt oli täis erinevas suuruses maakive, millest ilusamaid kasutati ära lillepeenra rajamisel. Nüüd jagub kivide vahel õieilu kevadest sügiseni ja sellega pole isegi rohimisvaeva, sest geotekstiil ei lase umbrohul läbi kasvada.

Väikesi kive annab aga kokku korjata tänini.

Et kivide korjamine edeneks, mõeldi välja mõjutusvahend. Noortelaagri poiste seas on põhikoolist väljalangemise ohus, õpiraskuste ja

käitumisprobleemidega noori, kelle suuvärk on sageli üsna kasimata. Laagriliste ohjeldamiseks seati sisse kord, et vanduja või ropendaja korjab ämbritäie kive. Tõestuseks, et kord kehtib ühtmoodi kõigile, laseb Kärt ka vahel naljaviluks sarvilise lendu, ning siis jälgivad kõik huviga, kuidas tema ämber kividega täitub.

Mitme näoga saarepuu

Vanad õunapuud on ubinatest lookas ja Kärdi sõnul kannavad need vilju viimse hingetõmbeni. Ühes aiaosas sirgub uus põlvkond viljapuid, paar õunapuud annavad ka juba saaki.

Peenramaal võta või silm näpu vahele, aga umbrohtu sealt ei leia. Maasikavaod, kurgid, herved, sibulate sirged read – varred kui käsu järgi ühele poole longu – ootavad ülesvõtmist. Peenarde rohimist õpetavad lastele Raasiku memmed.

Kärdi enda tubagi on taaskasutuse musternäide. Voodiotsteks on hobuseloodad, kurgitünnist sai tehtud öökapp, laud ja riidekirst on leitud talu kolikambri.

Õdus nurk reheköögis-söögi- toas. Põrandakatteks on nii puitparkett kui ka kiviplaad.

“Ei saa midagi lasta metsa minna, lapsi tuleb õpetada kõike korralikult tegema,” ütleb Kärt.

Rootsi punaseks värvitud lattaed on poiste tehtud, üht külge piirav roigasaed aga kohalike meistrite kätetöö. Keldri ehtasid noored ise, muidugi asjatundjate abi ja juhendamisega. Keldri ukse kaart õpetas laduma Märjamaa valla mees Kalev Veesalu, kes oli abiks ka kaevukoogu ja vinna hankimisel ning paigaldamisel.

Keset õue laiutas varem iidne saarepuu ja oli karta, et suurele tuulele see kaua vastu ei pea. Maha võtta ka ei raatsitud. Varbola puupäevade

Isetehtud paberkrohv

Uuetoa talu mitu seinu on kaetud säbrulise paberkrohvi, mis pakub erinevaid värvivõimalusi. Kirevama seina saamiseks purustati klantspaberist ajakirju, aga ka ajalehti. Isegi mõne sõna võib hoolikal uurimisel seinalt välja lugeda. Pastelseid toone annavad kollased, rohelised ja hallid munakarbid. Purustatud paber ja papp leotatakse vees pehmeks ja väänatakse kuivaks, seejärel segatakse metüütselluloosiga. Paberkrohvi tegemist käisid perenaine ja lastekaitse liidu vabatahtlik Irma Tramborg õppimas Säästva Renoveerimise Keskuses.

aegu kutsuti appi kunstnik Ott Olesk, kes saarest puuskulptuuri meisterdas. Kes näeb taises haldjat, kes vetevana, mõni hoopis vaimu. Kärdi arvates võiks see olla vabalt sõbralik majavaim, kes neid lahkelt vastu võttis.

Rehielamu ees on roigastest mööbel, roigastest on ka liivakasti katus mänguväljakul. Vihma see ei pea, aga päikese eest annab varju küll. Sedagi tööd õpetas laagris osalejatele perepöeg Ott.

Ega õpetamine ja juhendamine niisama lihtne olegi, esmalt tuleb õppida probleemsete noortega suhtlema. Sest ühtedele meeldib ehitada, teistele aiatöö, kolmandad aga ei hooli õieti mitte millestki. Nead jäävadki pahatihti oma elu raiskama. Aga kes ree peale saab, leiab laagris töötades koguni elukutse.

Seaküna seina peale

Vanadelt fotodelt vaatab vastu kaks halli palkmaja. Sedamoodi näeb praegu välja ainult üks – kunagine kolhoosi hobusetall. Viljaait selle kõrval on saanud täiesti uue näo. Selle välisseinu katab Rootsi punaseks värvitud laudvooder, ka

**TÖÖSTUSLIKULT
VÄRVITUD VOODRILAUAD
KÕIKIDES PUUMARKETI
KAUPLUSTES ALATES**

11,63 €/m²

Tutvu kampaania toodete ja hindadega
www.puumarket.ee

Müügiosakond Männikul
Väike-Männiku 11
11216 Tallinn
Tel. 655 9232, 655 9157
Faks 655 9138
Avatud: E-R 8-18, L 9-15
puumarket@puumarket.ee

Müügiosakond Mustamäel
Forelli 10a, 10621 Tallinn
Tel. 656 3069, 650 9830
Faks 656 2790
Avatud: E-R 8-18, L 9-15
forelli@puumarket.ee

Müügiosakond-keskladu
Sinikivi tee 6
Lehmja küla, Rae vald,
Harjumaa
Tel. 664 6930, 664 6931
Faks 664 6932
Avatud: E-R 8-17

Tartu müügiosakond
Ringtee 37c
50105 Tartu
Tel. 733 7940, 733 7944
Faks 733 7941
Avatud: E-R 8-18, L 9-15
tartu@puumarket.ee

Pärnu müügiosakond
Lina 24 (Wendre kõrval)
80039 Pärnu
Tel. 444 8080, 444 8087
Faks 444 8081
Avatud: E-R 8-18, L 9-15
parnu@puumarket.ee

Rakvere müügiosakond
Rägavere tee 44
44312 Rakvere
Tel. 324 4366, 324 3926
Faks 324 0655
Avatud: E-R 8-17, L 9-15
rakvere@puumarket.ee

Mööblipuidu osakond
Väike-Männiku 11
11216 Tallinn
Tel/ faks 679 1558
Avatud: E-R 8-18

Toekad männipalgid kahe toa vahel – kunagi oli selle koha peal hoopis majasisene aken. Panipaikadena on kasutusel kordatehtud riidekirstud, kõik enamasti talust pärit.

on välja ehitatud teine korrus. Voodrialune palksein on alles, ent osa palke tuli välja vahetada. Viljaaidast sai puhkemaja, kus majutatakse külalisi, kasvatajad-õpetajad saavad hinge tõmmata ning lapsedki teinekord omaette olla.

Esikus hakkab silma imeilus säbruline seinakate – see on erinevaid värvivõimalusi pakkuv paberkrohv.

Viimistlusmaterjale valitakse sageli koos lastega ja neil on alati oma sõna öelda. Paljud talust leitud asjad on saanud uue elu ning seda osatakse Uuetoal teha eriti peenetundeliselt ja hea maitsega.

Käiku on läinud kõik vanad ukсед, üles võetud ja niiskusest kuivada lastud põrandalauad kehasid ümber usteks, söögilauaks ja pinkideks. Puhtaks küüritud tõrred on täidetud mänguasjades, kilekotiga vooderdatud leivaastja elab edasi prügitünnina, seakünast sai riitul. “Oleme lastele

Reheköögi söögilaud ja pingid on tehtud vanadest põrandaladadest, kastrulid on käepärast potipuul.

Vana lambaedikupuhastamine oli suur töö, aga sellest sai ilusa trepiirde. Korda on tehtud ka talust leitud laud ja pingike.

Riuliks passib ka vana seaküna.

seb siin iga nurga peal, olgu esikus, vannitoas või tualetis.

Kui tihtipeale ei võta küla uustulnukaid omaks, siis Lümändul on vastupidi. Omavahel hästi läbi saav ja alati abivalmis kogukond ei keela oma abi, laagrinoored külastavad ühtelugu eakat külavanemat, mõnusat meest Kuuseoksa Endlit, kellel muuseumis on ainsana külas traktor. Külarahvas astub tihtilugu Uuetoa õuest läbi, sest sellest talust on kujunenud omamoodi küla süda. ✧

Lapitegiga kaetud voodi pole muud kui vana regi, palkseinale on pildid suvekodu algusajast. Siin on palgivahed tihendatud paberkrõhviga.

õpetanud, et midagi ei tohi kerge käega ära visata. Ikka annab vanadest asjadest midagi uut ja nutikat meisterdada,” räägib Kärt.

Ehtsa reega unemaale

Rehielamust on renoveeritud vaid üks pool, sellel on katuseaknad ja bituumen-sindlitest katus. Soojustatud on seinad, põrandad ja laed, parred võeti maha, palgid puhastati ja õlitati. Palgivahed tihendati paberkrõhviga. Reheköögis on suur söögilaud ja pikad pingid, nurgas laiutab pilkupüüdev potipuu – haruline mänd kooriti, puhastati ja õlitati ning pandi hoidma keedupotte.

Vannitube on mitu, sest õhtul tuleb ju kõik rüblitud puhtaks küürida. Kord ja puhtus valit-

Tekst Jana Rand / Fotod Sven Arbet

Omanikud on Cantervilla lossist ja selle ümbrusest rajanud lastele unistuste paiga. Siin saavad väikesed printsid ja printsessid mõisas ringi rännata ja õppida tundma selle ajalugu, samas nautida ka peadpööritavaid atraktsioone.

Suvel pole mõtet tikkuda välismaale, kus kuumus tahab hinge seest välja võtta, sest Eesti on puhkamiseks parim paik. Otepää kant ongi justkui välismaa – parajalt kaugel ja täiesti isemoodi oma kuplite ja järvekestega.

Et aga lastele kipub looduse imetlemisest vähe olema, passib parimaks puhkuseks just sel-

list sorti mängumaa, nagu on sisse seatud Cantervilla lossis Pikajärvel, Otepää külje all.

Uhke kahekordne heimatstiilis peahoone asub kõrgel järvekaldal ja et säilinud on ka mitu ajaloolist, kaunite maakivimüüridega kõrvalhoonet, ongi mitmekülgsed eeldused seikluliku mängumaa tekkimiseks olemas.

Siin saab tiirutada elektriautodega, kihutada kartidega, hüpata ja ronida kõikvõimalikel atraktsioonidel, lasta püssi, visata täpsust, kolada kuivatis ja veskis, ekselda pimedas labürintis. Vana hooldekodu katlamaja müüridele kerkis uhke kindlus, kus nooremad saavad lõputult turnida ja seigelda, vanemad aga rahulikult terrassil kohvi juua ja järvevaadet nautida.

“Kui veel ilus rannailm on, kulub enamik aega vesituubingu- ja liuradadel ning siis on kindel,

Romantilise
ilmega
heimatstiilis
härrastemaja
on nädala-
lõppudel
populaarne
pulmapaik.

Päes
Cantervilla
mängumaale
asub vanas
mõisatalis.

üks mõis

Kuumade ilmadega on järvekallas ja vesituub kõige populaarsemad.

et ühest päevast jääb mängumaal väheks,” teab oma kogemusest Cantervilla lossi tegevjuht Canter Värton, kelle nime järgi lossi on nimetatud.

Kogu pere ettevõtmine

Kui Maakodu 2004. aasta juulinumbris Cantervilla lossist esimest korda kirjutas, olid peamised tegelased Canteri isa ja ema, Relvo ja Saima Värton. Nemad said mõisa omanikeks mõni aasta pärast seda, kui hooldekodu 1990. aastal mõisast välja kolis. Omanikud on mõisa taastamisele tohutult tööd ja energiat pannud. Kaunid maakivist müürid vajasisid krohvist puhastamist, katus vahetamist, vajunud puitosad tõstmist ja mäदानenud detailid protesimist, küttesüsteem uuendamist. Algusaastail soovis Relvo, et iga pere liige teeks mõisas ühe toa korda. Ka paljud sõbrad ja sugulased löid mõisa uuendamisel kaasa. Nii on näiteks mõisa allkorrusel üles viiv puidust trepp Canteri valmistatud, abikaasa Saima ja tütar Lilian tegid enamiku maalri- ja muudest viimistlustöödest.

Liivasel järvekaldal asub Eesti ainus vesituubirada. Järvel saab sõita paatide, kanuu ja vesijalgrattaga.

Pörkeautodega sõites saab ühtlasi õppida liiklust ja infotahvlitelt teadmisi autode ajaloost.

Kui peahoone ja saunamaja said korda tehtud, võeti ette kõrvalhooned. Mängumaa peasissekäik asub praegu U-kujulise tallikompleksi ees. Läbi tellisvärava jõuab hoovile ja sealt edasi vanasse talli. Viimasest on nüüd saanud avar ruum, kus suuremate ürituste puhul mahub laua taha istuma sadakond inimest.

Siit algab ka mängumaa. Ühes tiivas on üüratu pallimeri ja ronimisnurk, lasketiir ja kostüümituba. Teises tiivas, kus hiljaaegu veel kolhoosi sead elasid, on nüüd põnev labürint, mis oma pimedate nurkade ja aeg-ajalt püstikargavate koletistega teada-tuntud Tivoli hirmutuba meenutab.

Hooaeg kolm kuud

Vanaperemees Relvo on nüüdki mõisaasjades peamine otsustaja, kuid suurem töö ja igapäevaelu organiseerimine on läinud nooremale põlvkonnale. "Paar aastat veel olen peremees, siis annan ohjad pojale," lubab Relvo. Kuid mõisniku amet on ikka eluaegne, ega sellest ei pääse.

Sealauta ehitatud labürint paneb põnevusest südame põksuma.

Restoran on avatud kõigile huvilistele. Selle laua taga saab vaadata, milline nägi välja härraste lõunalaud.

Muret ja mõtlemist on suure hoonekompleksi ülalpidamisega palju.

“Cantervilla loss peab oma sissetuleku teenima kolme suvekuu jooksul. Siis töötab mängumaa täie koormusega ja peahoone on kõikidel nädalalõppudel välja müüdud pulmade korraldamiseks. Terve suve töötab ka peahoone restoran,” selgitab Canter. Tä lisab, et Otepää on ka Eesti mõistes ikka kaugel kant ja et suur hulk rahvast elab meil Põhja-Eestis, eelistatakse mängumaaale minekul pigem sealseid paiku. See aga tähendab, et Cantervilla mängumaa inimesed peavad rohkem pingutama, pakkuma pidevalt midagi erilist ja enneolematut.

Suvel on Cantervilla mängumaa piirkonnas ka üpris oluline tööandja. Kardiradade ja veetraktsoonide juures märkab keskkooliealisi juhendajaid. Turvalisus on oluline ja juhendajail peab silmi kõikide lustijate jaoks jätkuma. Peale selle kiidab Canter kohalikke nupumehi, kelle mõistuse ja lahtiste käte jõul on palju asju ehitatud. Nemad peavad olema valmis ka näiteks kartautosid remontima või vajaduse korral labürindis oleva luukere patareisid vahetama.

Romantiline pulmapaik

Pulmaliste käsutusse antakse kogu peahoone. Park, roosiaed ja järvekaldal asuv kaunis paviljon laevad tulijad romantilise meeleoluga. Ka peopaigaks olev restoranisaal ajastutruu mööbli ja antiiksete maalidega toetab seda.

Restoran asub teisel korrusel ning seal on märgata veel originaalset ruumijaotust. Trepilt lähtub

Canter Värton on omanimelise lossi tegevjuht. Tema poja lapsepõlv moodubki mängumaa.

OÜ REEDA KARDINAD & DISAIN

Luise 40, 10142 Tallinn • tel 661 3676 • info@kardinad.ee • E-R 10.00–18.30 • L 10.00–15.00

SAABUNUD UUED MÖÖBLI- JA SISUSTUSKANGAD!

www.kardinad.ee

Proua magamistuppa kujundatud sviidis domineerivad kontrastsed sinised ja roosad toonid.

Saunamaja ja peahoonet ühendab põnev maa-alune käik.

keskkoridor, mis viis härrasrahva eluruumidesse. Mõisahärra ja -proua sviitideks muudetud magamistubadest ei puudu ka oma väike saunaruum. Imetlemist väärivad säilinud seinatahvelid, kassetlaed ning osaliselt säilinud ja taastatud kahhelahjud. Algselt olid seinad kaetud trafo-rettmaalingutega.

Allkorrusel paiknesid vanasti majandusruumid ja mõisateenijate toad, nüüd on siia tehtud külalistetoad.

Ajalugu saadab külastajat igal sammul.

Härra magamistoas on kenad näited siinsetest kahhelahjudest ja kassettlagedest.

Peamaja kõrval asuv saunakompleks asub endise valitsejamaja kohal, mis ehitati tundmatuseni ümber hooldekodu aegadel. Koleda nõukogudeaegse hoone fassaad ehitati ümber selliselt, et haakuks peahoone heimatstiiliga. Saunakompleks on ühendatud peahoonega maa-aluse käigu kaudu, milles on kesksuvisel kuulmal päeval mõnusalt jahe. Käik on kitsas ja käänuline, hämarat valgust annavad paeseinte orvadesse paigutatud valgustid. “Küsimusele, mis sajandist see käik

pärineb, pakutakse küll XVII, küll XVIII sajandit. Tegelikult on see pärit XXI sajandist, ehitatud mõni aasta tagasi,” muigab Canter.

Ajalootundide mõis

Põhjust Cantervillasse tulla on ka kooliajal, sest mõisa kõrvalhooned on kui elav ajalugu. Veskis on väljapanek, mis räägib sellest, kuidas vanasti leib lauale tuli ja kuidas veskis tööd käisid. Lisaks saab ka vana veski sisemust oma silmaga vaadata. Kõige mõnusam ongi see, et ruumi on palju ja kõike saab oma käega katsuda. Kui vanas veskis on ring ära tehtud, saab ühes nurgas proovida näiteks palkidega koormatud rege tõmmata, et kõrval asuvast mõõdikust vaadata, palju selleks jõudu rakendati. Veski teises otsas saab aga täpsuslaskmist proovida.

Talli kõrval asuva keldri võlvide all on ekspositsioon siinse mõisa keraamika- ja tellisetööstuse ajaloost ning tulevikus on võimalik külastajatel ka keraamikaga tegeleda.

Teises keldris, mis on mängumaal tähistatud kartseri nimega, jookseb aga õpetlik video sellest, kuidas mõisa ajal talupoegi karistati.

Talli seinal oleval ekraanil jooksvad filmilõigud on tehtud kohalike legendide ainetel ja neis osalevad ümberkaudsete külade elanikud. Filmis on taastatud ajastutruu olustik, rahvariites inimesed, hobused ja vanad tööriistad näivad loomutruud.

“Meie juures saab pidada ajalootunde ja teha mõisa elu tutvustamiseks ekskursioone põhikooli lastele. Selle nimel praegu töötamegi, et kõrvalhooned korda seada ja sinna erinevaid väljapanekuid panna,” plaanib Canter. ✦

Õmblusmasinalt laenatud ilu

Tekst ja fotod **Villu Baumann**

Singeri õmblusmasina leiutaja Isaac Merrit Singer ilmselt ei osanud uneski aimata, millist lisaväärtust kodukaunistajad tema loodust leiavad.

Leiutaja Isaac Merrit Singer laenas 1850. aastal oma sõbralt 40 dollarit, et varasemate kohmakate õmblusmasinate asemele lihtsamat leiutada. Õmblusmasin võeti kasutusele ajal, mil kõik tooted pidid olema rikkalikult kaunistatud ja vastama koduperenaiste maitsele. Eriti kaunid said valumalmist jalad. Tänapäeval on Singeri leiutis moodsates interjöörides sootuks uues rollis. Nüüd ihaldavad vana õmblusmasinat ka need, kes pole kunagi õmmelda osanud, ning aina vähem on neid, kes seesugust jalaga vana masinat õmblemiseks kasutavad. Küll on aga leitud, et Singer sobib hästi nii vannitoa valam-, arvuti-, lille- või ka telefonilauaks.

Milvi ja Uno Taali kodus on kasutuna seisnud Singeri valumalmist jalgadele leitud omamoodi ning minu meelest veel kõige põnevam lahendus.

Nemad kasutasid stiilseid jalgu maja varikatuse külgeinte avades. Kui sama ideed edasi arendada, võiks kaunid mustrid anda ruumile lisaväärtust ka seinavardes või vaheseina avades. Leidlike jaoks on neid võimalusi kindlasti veelgi.

Malmivalust jalad on rasked. Kinnitusviisi valik sõltub suuresti paigaldamiseks valitud kohast, aga ka sepisest endast. Ehe sepi nõuab ka sepistatud kinnitust detaile. Lihtsam ja odavam võimalus on kasutada aaskruve, metallrõngaid, ketijuppe või lülisid. Kõiki neid kinnitusi tasub otsida ehitusmaterjalide kauplustest. Aaskruvi, mis lõpeb ümara rõnga või konksuna, saab puitu või aknapiita keerata kohe ehk eelnevalt auku ette puurimata.

Kui teil on suurema jämedusega aaskruvi, siis puudust seinapuhul tuleb sissekeeramise lihtsustamiseks puurida peenema puuriga avaus ette. Kivist seinat tuleb eelnevalt puurida auk tüübli paigaldamiseks.

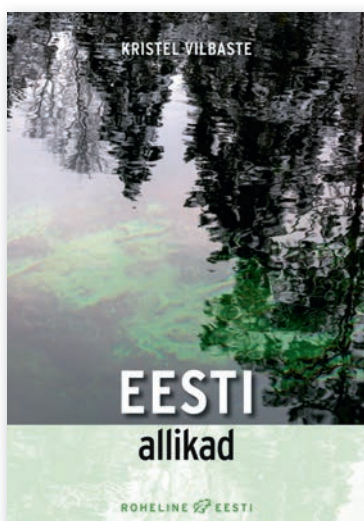
Kes ei raatsi veel Singeri õmblusmasinat laiail lammutada ning samas ei põlga võltsingut, saab samal eesmärgil kasutada musta, ornamentidega kummist jalamatti. Ehituskaupluste valikust leiate toredate mustritega analooge, mis eemalt vaadates

meenutavad sepist. Sarnaseid saab samuti kasutada iluvõrena, mille saab paigutada seinavarda mõne valgusti ette. Kui seesugune kummist ilu on piisavalt kõrgel ja kaugel ning keegi seda käega katsuma ei ulata, võib see mõjuda isegi ehedana. ✨

Perekond Taal kasutas vana Singeri õmblusmasina jalgu oma kodu varikatusele põnevama välimuse andmiseks.

RAAMATUSOOVITUSED SEPTEMBRIKS

Eesti allikad

- 80 rahvaallikat
- 17 allikakaarti
- 150 aasta mälestused

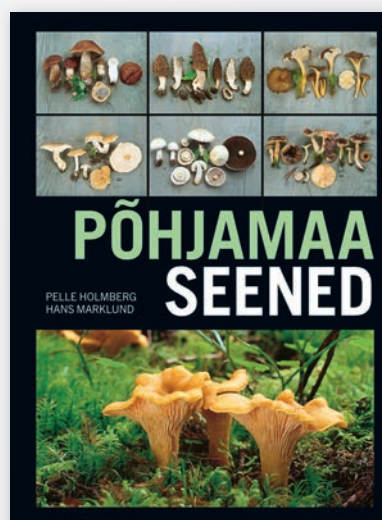
Eesti looduslikud toidutaimed

- 200 siinses looduses leiduvat toidutaime liiki
- toidutaimede kultuurilugu
- toidutaimede kasutamise muutused ajas

Koduveinid, liköörid, siirupid ja limonaadid

- kokku 101 retsepti
- leedriõie vahuvein
- roosilimonaad
- küdoonialiköör

Põhjamaa seened

- 225 seeneliiki
- palju fotosid ja põhjalikud kirjeldused
- usaldusväärseim abimees seente määramisel

Raamatud müügil kõigis hästivarustatud raamatupoodides.

Parima hinnaga on raamatud saadaval kirjastuse Varrak poodides Tallinnas Räväla 6 ja Kristiine keskuses või veebipoes www.varrak.ee

Kõik tall-tõllakuuri seitse kaarjat ukseava on taastatud ja kasutusele võetud.

Loovate mõtete maja

Tekst **Jana Rand** / Fotod **Sven Arbet**

Räpina erksa vaimuga inimesed saavad nüüdsest oma loomingulisi ideid teoks teha vanast mõisatallist loomemajaks ehitatud hoones.

Vähe leidub tänapäeval valdu või suu-remaid külasid, kus ei tegutseks mõni külaselts, loomekeskus või seltsimaja. Enamasti on nende tegevust täis majade tekkimisega koos saanud ilusaks mõni ajalooline ning senini jõude seisnud hoone.

Räpina ajaloolises ja arhitektuurilt rikkas keskes paberivabriku ja Sillapää lossi vahel tegutseb sellest kevadest alates Räpina loomemaja. Seal saavad huvilised tegeleda näiteks keraamika, kangakudumise, õmblemise või küünalde valmistamisega. Endise mõisatalli ülakorrus on aga korralikult sisustatud kogukonnaköögiks, mida soovi korral võib kasutada näiteks õppeköögina. Samas võib siin valmistatud toiduaineid vabalt ka müüa.

Loomemaja juht Leo Kütt tutvustab lahkesti uudistajatele ülakorrusele sisseseatavat väikest pruulikoda, kus hakatakse valmistama õlut ning sügise hakul pannakse käima ka esimesed koduveinid.

Seminaride ja koolituste korraldamiseks on loomekeskuses väiksemad õppeklassid ning alumisel korrusel asub avaram saal näituste, kont-

sertide, koosolekute ja muude rahvarohkemate ürituste korraldamiseks. “Esimene väljapanek selles saalis tutvustas vanade piltide kaudu hoone ajalugu. Edaspidi tahame hakata näitusi vahetama vähemalt iga paari kuu tagant,” lubab Kütt.

Sillapää lossi hobusetall

Sama kirju, kui on loomemaja praegune elu, on ka selle hoone minevik. Sillapää mõisa tall-tõllakuur ehitati XIX sajandi keskpaiku, kui Räpina mõisa peremeheks oli Gustav Christoph Eduard von Richter. Mõisa uus ja uhke peahoone sai nimeks Sillapää loss ja selle juurde kuuluv kõrvalhoonete ansambel oli kõigiti lossi vääriline.

Tall on pikk maakivihoone, mis algselt oli seitsme kõrge kaaruksega. See oli vajalik, et rakendisse seatud hobused saaksid vabalt liikuda. Uste kaared on ajastule omaselt raamistatud tellistega. Maakivi ja telliste oskuslik koostatus oli Peipsiveere meistritel korralikult käpas. Nii on ka lihtsa hobusetalli arhitektuur ja teostus imetlust väärt.

Selles, et hoone on meie päevadeni säilinud, on üksjagu õnne, kuid veel rohkem mängib selles rolli asjaolu, et tallihoone on alati olnud kasutuses. Nimelt alustas üsna pea pärast mõisate riigistamist Sillapää lossis tööd põllumajanduskallakuga õppeasutus. Sellest kujunes välja Räpina aianduskool, mis peale peahoone võttis kasutusele ka teised mõisa hooned.

See vana uks oli eeskujuks kõikide uue loomekeskuse puidust detailide tegemisel.

Talli kasutati algselt laohoonena, kuid 1975. aastal alustati põhjalikumate ümberehitustega, sest hoonesse kavandati kooli söökla ja muid olmeruume. Et söökla ülemisele korrusele ära mahuks, ehitati poolkelpkatuse kõrgemaks ning lisati sellele kogu katuse pikkuselt katuseaknaid. Tärbetuks muutunud suured kaarukused aga müüriti kinni.

Nüüdseks on aianduskool kolunud ammugi uude õppehoonesse, Sillapää lossist sai muuseum. Mõisa kõrvalhooned, mis on peale taasiseseisvumist korduvalt omanikke vahetanud, ostis viimaks Räpina vallavalitsus. Siis lastigi tall-tõllakuur renoveerida. “Seitsmekümneandatel ehitatud katuse oli päris hukas. Vesi pääses katuseakende kaudu müürile ja karniisiosa oli juba päris ohtlikult lagunenu,” meenutab Leo Kütt. “Riigihanke võitnud Merko Tartu oli meie jaoks nagu loteriivõit. Koostöö ehitajaga sujus väga hästi. Ei küsitud meilt ehituse käigus lisaraha ja tööd lõpetati isegi mõni nädal plaanitust varem, eelmise aasta detsembri keskel.”

Endisest uhkemad kaarukused

Nüüd on renoveeritud talli välisilme ja isegi kaarukused endises uhkuses taastatud. Keskmistele kaartele on paigaldatud klaasist ukсед. Ülejäänutel on kahekordsed ukсед: seespool klaasid, väljaspool puidust ajastutruud kahe poolega väravad. Imekombel oli ruumis sees säilinud ka

Vana eeskujuga järgi tehtud ukсед.

Alumise korruse saalis on ruumi näituste ja ürituste korraldamiseks. Ka saab siin kenasti vaadelda maakivitööd ning maitsekat puidukasutust.

Kõrge lae ja kaarjate akendega õppeklassi muudab hubaseks tellissein.

Vasest valgusti seostub tööstusarhitektuuriga.

üks originaaluks. Puidutöid teinud AS Vinnal võttis vana ukse laudprofiilist eeskujuni välisuste kui interjööri seinapaneelide töötlemisel. Puitu vanutati ja viimistleti hiljem tõrva-linaõliga, mõnus tõrva ja puidu aroom täidab ruume veel praegugi.

Interjööris uut ja vana

Loomemaja interjööri lahenduse mõtlesid välja noored disainerid Tartu firmast Tajuruum. Sisearhitekt Jaanika Sokmani peamine proovikivi sisustamisel oli ajaloolisse ehitisse nüüdisaegsete mugavuste loomine.

Mõistagi pidid kõik sõlmed, alates kogukonnaköögist ja tualettruumidest kuni õppeklasside ja kabinetideni, vastama tänapäeva nõuetele. Kaunis maakivimüür, maitsekalt töödeldud puit ja mööbel, mis stiililt jääb ajaloolise ja modernse vahepeale, tekitavad ruumides õdusa tunde.

Eraldi tähelepanu väärib sisekujundajate valgustite valik. Saalis ja õppeklassides on need juugendliku väljanägemisega, allkorruse vasksed valgustid viivad mõtted kunagisele tööstusarhitektuurile.

Et suured ja kõrged ruumid ei muutuks kõledaks, on neid oskuslikult liigendatud ja läbipaistvate vaheseinte abil tekitatud põnevaid soppesid. Inspireeriv ruum on hea paik huvitavate mõtete ja loominguliste ideede tekkimiseks. ✨

Trinity

LAUDPÕRANDAD

Trinity™ tammelaua puhul on tegu ainulaadse ja eriti laia põrandalauaga. Laudade paksus on 20 mm ja neid valmistatakse tamme täispuidust ning liimitakse kasevineerist alusele. Kasevineerist alus võimaldab paigaldada toodet vesi-põrandaküttele ning vähendada oluliselt laua liikumist.

Antiikset pinda valmistatakse käsitsi, seetõttu näeb põrand välja nagu patineeritud, paraja soone ja vana laudpõranda välimusega.

Müük Eestis: Arca Nova Ehitus OÜ
www.arcanova.ee

Küsi hinda: myyk@arcanova.ee
489 2796, 511 6309

Aed, mis hoolib *ja* tervendab

Tekst **Kaja Kurg**
Fotod **Tiit Koha**

Lillefestivali teemakategoorias “Tervendav aed” tunnistati parimaks tööks aiatöörüistade tootja Fiskarsi algatusel ja toel valminud “Aed abivahendiga liikujale”.

Kui sa oled sunnitud liikuma ratastoolis, ei ole just eriti palju võimalusi saada osa kõigest sellest toredast, mida aed pakub: imetleda kauneid õisi lähemalt ja neid nuusutada, nautida ürtide oiivalist aroomi, noppida oma käega maasikaid ja võtta õunapuult õuna... Fiskarsi, Kadrioru pargi ja Tallinna Heleni kooli koostöös sündinud aias saab seda kõike aga teha.

Kaks kogukat kastpeenart on siin ratastoolis istuja jaoks täpselt silma kõrgusel ja käeulatuses. Jämedatele puupakkudele toetuvad kastid on umbes 80 cm kõrgused, nii saab istumiskõrguselt mugavalt taimedega suhelda.

Kui selline kõrgpeenar oleks koduaias, saaks ka ratastooliimene kaasa lüüa aiatöödel: istutada-külvata, rohida-kasta, noppida vilju, korjata ürte. Kasti laius 90 cm on just paras, et ulatuda mõlemalt poolt keskkohani, ja kogu peenar saab hooldatud.

Just see, et sul on võimalus pista sõrmed mulda ja teha midagi kasulikku, ongi see imeline ravim, mis annab hea enesetunde ja teeb meele rõõmsaks. Aed on imeline koht, kus ununevad mured ja kaob stress.

Kastides on maalilises koosluses köögiviljad, maitsetaimed ja kõrrelised: säravpunaste roodu-

Pakkudele tõstetud peenardel on kõik silma- ja istekõrgusel. Kastpeenarde vahel on piisavalt ruumi, et mugavalt ratastooliga liikuda. Kasvukottides said endale kõrgema platsi päevalilled, maasikad ja ilurabarber.

Pisikese veesilma saab teha ka kõrgpeenrale.

dega lehtpeet, graatsiline aedtill, käharalehine aedpetersell, lillakasroosa õiekribuga pune, siidine jõhv-stepirohi, valgete õitega põõsas-hõbekakar.

Mõlemas kastis helgib roheluse sees ka väike veeriba, mikroitiik, mida ääristavad suured ümarad maakivid. Ratastoolis istujal on tänu sellele võimalus kogeda veelgi enam: taimede peegeldusi veepinnal, vee värskendavat lõhna ja puudutust.

Väikese aiakese ühel serval on lõbus piire postidest, mille otsa on paigutatud potid suvelilledega. Siin ripuvad lõbusalt allapoole roomava metsvitsa lopsakad sabad, ülal on õhulise piimalille kohev valge õiepilv. Maapinnal kulgevad kollase ribana peiulilled.

Aiakese teist serva ääristavad kogukad mustad kasvukotid. Kahes on lopsakad päevalilled. Kui seemned korvikutes küpseks saavad, rõõmustab aiake ka linde, pakkudes neilegi maitsvat nokatäidet.

Kottide servi palistavad aedmaasikad, pikad tütaraimedega väädid kaunilt alla rippumas. Maapinnalt kõrgemal, kotis kasvades jäävad maasikad istuvale inimesel täpselt käeulatusse. Nii saab ka ratastoolis olles tunda mõnu, mida pakub see, kui saab ise magusaid marju otse peenralt suhu pista.

Ühes kasvukotis laiutab uhkelt oma latakaid lehti ilurabarber.

Aiakese keskmisel serval on kaks laia mugavat tooli, millel istudes jääb vaatevälja kõik see, mis eelpool kirjeldatud. Pingid haarab oma turvalisse sülesse roniv hortensia. Läheduses sahiseb jõuline päideroog ja õitseb varasuvvel rododendron.

Koha on leidnud ka väike õunapuu, mis on kaunis nii kevadel õitsemise ajal kui suve lõpus, kandes värvikaid õunu.

Ratastoolis liikujale on väga oluline pind, kus rattad verevad: see peab olema kõva ja sile. Näitusele mõneks kuuks püstitatud aiakesele ei hakatud mõistagi kivisillutist panema, kuid kui selline nurgake rajada kuhugi alaliselt, siis tuleks kindlasti "sõidutee" kõrgpeenarde ümber katta plaatide, teekivide või puiduga.

Heleni kooli nägemis- ja kuulmispuudega õpilased valmistasid pimekirjas suure tahvli. Seda lugedes said ka nägemispuudega inimesed täpselt teada võistlustöö ideest ja kasutatud taimedest. Nii said nemadki osa Tallinna lillefestivalist.

Tean, et vähemalt ühte eakate kodusse Eestis – Villa Benitasse – on samade põhimõtete järgi aed rajatud. Aga neid võiks olla hulga rohkem, kindlasti ka avalikus linnaruumis, et pakkuda aiaelamus ka erivajadustega inimestele. Fiskarsi aed on lendu lasknud igatahes tänuväärt sõnumi. ✨

Aiavõistlus

Tornide väljakul

Tekst ja fotod Jaan Mettik

Tallinna lillefestivali parimad aiad ergutavad mõtlema ja meelitavad järele tegema.

Tänavune lillefestival oli järjekorras juba viies ning selgi korral oli aedadel kaks teemat: “Aed kui kunstiteos” ja “Tervendav aed”.

Tore oli näha, et mõlemad neist olid enam-vähem võrdselt kasutamist leidnud. Mõlemad teemad pakusid ju piisavalt võimalusi ja mänguruumi.

Nagu arvata võiski, olid aiad, mis loodud kunstiteose teemal, väga eriuimelised. Samas oli paljudel neist üks läbiv joon: efekti taheti saavutada musterpeenardega. Mõnikord läks see korda, enamasti mitte väga hästi.

Suur eelarvamus oli mul tervendava teema suhtes. Pelgasin, et selle valinud kujundajad lähevad kergema vastupanu teed ning enamik selle teema aedadest põhineb ravimtaimedel. Õnneks olid aiarajajad leidnud aga vägagi ootamatuid lahendusi.

Teine üllatus minu jaoks oli materjalide ja kujunduselementide kordumine eri aedades – näib, et ideed on õhus. Ja nõnda tekkis Tornide väljakule eri aedadest väga huvitavaid kooslusi.

Siinkohal toon juhuslikus järjestuses ära need aiad, mis mulle ühel või teisel põhjusel paremini silma jäid.

“Lehvik”

Peterburi ja Vene Muuseumide aiad,
 idee autor O. Tšerdantseva, projektijuht O. Fokina

Klaas on alati olnud elegantne ja habras materjal, kuid mitte alati ei õnnestu kunstnikel sellega samasugusele tulemusele jõuda. Seekord läks hästi. “Lehvik” oli üks elegantsemaid töid lillefestivalil. Ajalooliste ornamentidega klaaspaneelid täiendavad suurepäraselt linnamüüri halli võimust ning napp, kuid värvikas taimekasutus mitte ei konkureeri lehvikutega, vaid tõstab need pigem esile. Kahju ainult, et vetemäng ei tulnud päris nii välja, nagu esialgu plaanitud.

Väga tänuväärne oli ka see, et aia loojad oskasid oma töö seostada ka Kadrioruga. Loodetavasti oli see ka austusavalduseks Kadrioru pargi aednikele, kes aiafestivali korraldamise, rajamise ja hea käekäigu eest on hoolt ja muret kandnud.

“Seitse” (“Jarru aed”)

Kesklinna valitsus, autor Mart Metsa

Esmapilgul oli Kesklinna valitsuse ja Mart Metsa tänavune aed eelmise aastaga küllalt sarnane: palju puitu, julge kõrreliste kasutamine ja juba festivali algusest saadik küllalt “valmis” aed. Ühest küljest on see tore ja turvaline: inimesed näevad kohe ära, millega on tegu; teisest küljest on veidi igav. Kord juba aeda näinuna ei innusta see üha uuesti süvenema ning püüdma uusi asju avastada. Nii võib üht-teist jääda märkamatukski.

Seekordse projekti plusspoolele tuleks kindlasti kanda rabarberite efektsuse kasutamise. Mõni teinegi aiakujundaja on seda lillefestivalil üritanud, kuid sedavõrd head tulemust pole nende lopsakate taimedega saavutatud.

Teine tore nüanss olid nõorseinad või täpsemalt öeldes nende elegantne kinnitusviis – mitte eri juppide, vaid ühe pika köiena.

“Hüva leili”

Räpina aianduskool, autorid Eevi Haav, Maret Jäger,
 Kaja Överus, Priit Trahv, Tõnis Soopere

Igal aastal on Luua metsanduskool silma paistanud aia väga kvaliteetse rajamisega. Tänavu pakub Räpina aianduskool neile selles tõsist konkurentsi. Kui sügavalt järele mõelda, siis pole ka ime, sest sealgi õpetatakse maastikuehitust.

“Hüva leili” oli üks väga konkreetne ja puhta joonega töö, kuid õnneks ei hakanud sirgjoonelise ja nurkliku kujundusega ehituslik osa liigselt domineerima. Seda tasakaalustas suurepäraselt muruvuugiga vabakujulistest paeplaatidest sillutis ja soliidsetesse puukastidesse istutatud kased. Kaski ei näe konteinerites just sageli, enamasti täidetakse need elupuude ja mändidega. Näib siiski, et see kaunis lehtpuu talub päris kenasti ka kastis kasvamist. Vähemalt ühel suvel.

Mis puudutab aga aia selgrooks valitud saunatemaatika – tervendava aia puhul igati õigustatud valik –, oli see igati maitsekalt välja mängitud.

“Rütmimäng”

Eesti Maaülikooli maastikuarhitektuur,
 autor Maali Roomet

Lagedale aiafestivalikrundile on küllalt keeruline tekitada midagi, mis meenutaks kõrghaljustust. Maali Roometi kujundatud aias on see päris kenasti korda läinud. Kuna männimets ongi loomult hõre ja valgusküllane, andsid tüved illusoorsete puude mõõdu välja küll, mis sest, et võra jäi vajaka.

Eriti kütkestas mind selle aia juures tekstuuride mitmekesisus ja see, et kõike oli parasjagu. Domineerima ei jäänud ükski kasutatud materjalidest, ei kivid ja kruus, ei taimed ega puud. Taimede ja muude kujunduselementide vahele jäi isegi piisavalt ruumi ja õhku.

Valgetesse kuplitesse suhtusin ma algul veidi kõhklevalt, kuid isegi need täitsid päris kenasti oma ülesannet. Töid muidu väga loodusilmelisse aeda veidi tehnokraatlikkust.

“Kunst(lik) loodus”

Autorid Kristel Rataspepp, Piret Kümmel

Kui lillfestivalile valest otsast läheneda, on tegu esimese aiaga ning lisaks ka esimese aiaga, mis flirtis valge vineeriga. Paljud festivalikülastajad seda aga ilmselt aiaks ei pidanudki – mis aed see on, kus pole taimi.

Samas, sel aial oli sügav mõte: inimeste üha süvenev võõrandumine loodusest, ning selle edasiandmiseks sobis selline kujundus lihtsalt suurepäraselt. Seda enam, et üks haru moodustas ja trendikast linnakujundusest kipubki just seda teed minema. Selline “haljastus” on kohe valmis ega vaja tulevikus mingit hooldust.

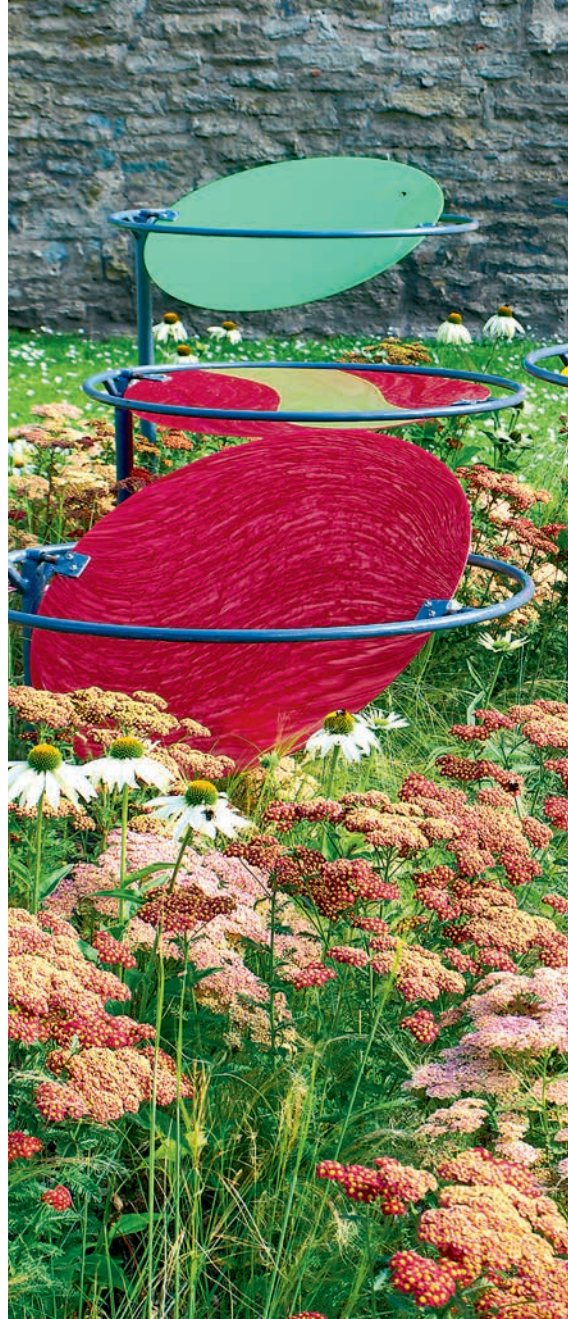
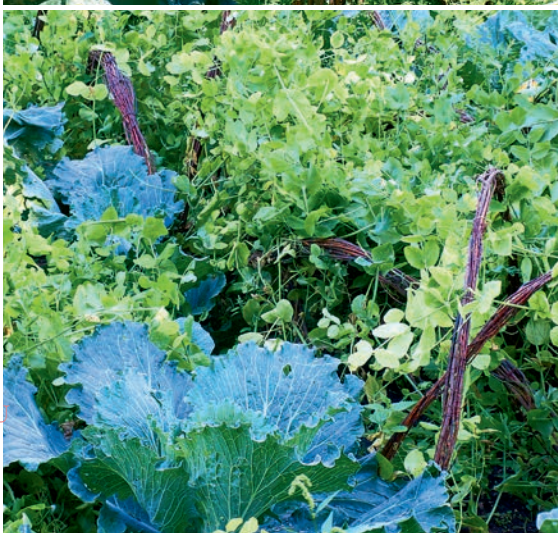
Kui aiale midagi ette heita, siis ehk seda, et kunstmurust kattega istepingid-kuubikud oleks tulnud natuke tugevamalt kokku lüüa. Katte irtakile kipuvad servad kaldusid hoolikalt läbi mõeldud tehismaastiku üldpilti veidi rikkuma. Ka “puid” oleks võinud ehk veidi enam viimistleda.

“Julge hernes”

Eesti maastikuarhitektuuri üliõpilaste selts, autorid Jaana Ahberg ja Rea Sepping

See aed seadis kenasti üheks tervikuks köögiviljanduse, ökoloogilise taaskasutuse ja maastikukunsti. Köögiviljanduse ja praktilise aiapidamise poolelt hernerid, taaskasutuse teemat kandsid pajuvitstest punutised ning suurim neist, hirmutis, andis välja ka maastikukunstiobjekti mõõtmed. Eriti efektne, võibolla isegi veidi tontlik oli aed vahetult pärast rajamist – kevadiselt poolraagus puud olid talle ideaalseks taustaks.

Kui aiale midagi ette heita, siis ehk ainult seda, et hernerite vitstest tugikaared oleks võinud kõrgemad olla. Suve lõpuks kippusid need roniva roheline vaiba alla mattuma ja nõnda jäi hirmutis veidi üksikuks. Oli kuidas oli, aga selles olen ma üsna kindel, et “Julge hernes” andis nii mõnede festivalikülastajale lennukaid mõtteid, mida järgmisel aastal oma hernerite või aedubadega peale hakata.

“Vaimu voog”

Budapest, autorid Fökert Nonprofit ZRT

Nagu läinudki aastal rõõmustasid tänava ungarlased festivalikülalisi värviga. Eelmisel aastal trossikiirtega, seekord ... latakatega.

Kui aeda esimest korda, nädal pärast festivali avamist nägin, pidasin seda teost ebaõnnestunuks. Värvilised latakad olid toredad, kuid domineerima jäid nende kandekonstruksioonid. Edaspidi paranes mu arvamus aiast aga oluliselt. Sedamööda, kuidas sirgusid värvilised raudrohud, kadusid silmist metalltorud, ja kui taimed juba õide puhkesid, oli kompositsiooni värvitasakaal paigas.

Kahjuks ei pääsenud idee kogu oma täiuses siiski mõjule. Sellel oli mitu põhjust. Alustaimestikuks valitud raudrohi oli küll imekaunis, kuid veidi liiga kõrge. Plastist värvilatakad olid mõeldud tuules pöörlema ja tiirlema, kuid ei saanud seda teha – raudrohuõisikud jäid ette. Ka need latakad, mis oleks tuules liikuda saanud, käitusid laisalt – mõnus päikeseline müüriorv, kus aed paiknes, oli kõike muud kui tuuline. Kujutan ette, et kui midagi taolist rajada umbes kümme korda suuremale alale tuulisel rannal, võiks tulemus olla vaimustav.

“Garden as Art”

Schwerin ja Mecklenburg-Vorpommern, autor Matthias Proske

Sakslaste aeda vaadates hakkasid mu mõtetes jooksuma mitmed võimalikud kujutluspildid. Esmamulje seostus loomulikult suvitajaid ootava Põhjamere rannikuga Saksamaal, kuid mida kauem ma seda aeda vaatlesin, seda valjemini hakkas mu mõtetes mängima Nino Rota muusika Fellini filmist “8 1/2”. Tundus, et kohekohe peaks sellele minimalistlikule “lavale” astuma seltskond, kes alustab hullumeelset ringtantsu. Ilmselt oli selle assotsiatsiooni põhjuseks aia minimalism ja elegantne, peamiselt mustvalge värvigamma.

Teine põhjus, miks sakslaste aed mulle meeldis, oli üliõnnestunud libaperspektiivi kasutamine. Selleks et väike ruum näiks suurem, pannakse suured asjad ette- ja väikesed tahapoole. Ilmselt see ongi ainus võimalus saavutada avaruse illusiooni lillefestivali tillukesel aiaplatsil.

“Kiida krantsi ehk Kingitus äärelolijatele”

OÜ Kino, autorid Martin Allik, Karin Bachmann, Antti Pääsukene, Evelin Reimand, Mirko Traks

Ralph Waldo Emerson on öelnud: “Umbrohi pole muud kui taim, mille väärtusi pole veel avastatud.” Krantsi kiitev seltskond on samuti seda teed läinud ning püüab meile selgeks teha, et ilu on vaataja silmades ja aed on seal, kus seda vaid märgata osatakse.

Kõik on õige. Tegelikult on võililled ühed kaunimad kollaseõielised lilled, mis Eestis kasvada suudavad, ning see, et ussikeeled ilma igasuguse inimabita jäätmaadel sinetavad, ei muuda neid kõige peenematest kukekannustest sugugi halvemaks.

Ma ei taha oma jutuga sugugi õigustada risustamist ja hooletusse jätmist, kuid loodan, et need, kes seda tööd nägid, suudavad tulevikus märgata enese ümber rohkem ilu. Loodetavasti käib see ka linnaisade ja haljasalade hooldajate kohta, sest minu meelest pole alati 5 cm kõrguseks saetud kõrbenud muru sugugi parem lahendus kui näiteks õitsevad oblikad või pujude sinakashallid puhmad.

“Aeglane hetk”

Luuu metsanduskool, autorid Diana Roolaid, Siiri Otsman

See aed oleks nagu alati Tornide väljakul olnud. Tagasihoidlikud taimed ja jupike iidseilmelist paekivimüüri sulandus linnamüüriaga imehästi kokku. Kui peaks välja andma eripreemia aiale, mis oma asukohta kõige paremini ära kasutas, siis “Aeglane hetk” oleks kahtlemata selle kategooria ülekaalukas võitja. Kahjuks on ümbrusse sulandumisel ka oma varjukülg. Olen üsna kindel, et mõnel festivalikülastajal võis see aed isegi märkamata jääda – kuid see on juba nende kaotus.

Ainus, mis tundus muidu elegantsetes lahenduses võõrkehana, oli nootidega kastistepink. Kuna ülejäänud aed oli kujundatud väga looduslähedaselt, siis see kuubik jättis oma geomeetriliste vormidega mulje, nagu oleks ta sinna mõnest muust aiast nukrutsema unustatud. Kui autorid oleks pingi teistsugust olekut mõne erksama värviga rõhutanud, oleks see ehk paremini mõjule pääsenud.

Tänavuse lillifestivali võitjad

Oma kokkuvõttes tegi ka žürii. Selle esimeheks oli tänavu Tallinna abilinnapea Kalle Klandorf. Žüriisse kuulusid Ain Valdmann (Tallinna Kommunaalameti juhataja), Tarmo Sulg (Tallinna Kommunaalameti juhataja asetäitja), Merike Kampus (Tallinna Kesklinna valitsuse juhtivspetsialist), Urmas Kaldaru (Tallinna Linnaplaneerimise Amet, linnadisainer), Kristiina Kupper (Tallinna Keskkonnaamet, linna maastikuarhitekt), Kersti Lootus (arhitektuuribüroo Lootusprojekt juhataja, maastikuarhitekt), Ulve Pärn (Teede Projektseerimise AS, haljastuse järelevalve spetsialist), Tiina Tammet (ajakirja Kodu ja Aed aiatoimetaja), Tiina Tuulik (arhitektuuribüroo Järve & Tuulik OÜ, arhitekt), Ülle Grišakov (OÜ Kivisilla, maastikuarhitekt), Maarja Gustavson (OÜ Polka, maastikuarhitekt), Kadri Maikov (Eesti Maaülikool, põllumajandus- ja keskkonnainstituudi maastikuarhitektuuri osakonna õppejõud); sekretär Mai Lepp (Kadrioru Pargi projektijuht).

Kategooria	Autor ja aed
I koht – parim tervendav aed	Fiskars, "Aed abivahendiga liikujale"
I koht – aed kui kunstiteos	Mart Mets, "Seitse ehk Jarru aed"
Parim rahvusvaheline aed	Helsingi, Soome, "The Art of Garden is in You" / "Aed kui kunstiteos"
Rahva lemmik	Räpina aianduskool, "Hüva leili!"
Lisaks tõstis žürii esile veel järgmised tööd:	
Parim energiaaed	Vladparali õppekeskus, "Imelised jõud"
Kõrge esteetikaga aed	Maali Roomet, "Rütmimäng"
Parim kutse	Kuressaare linnavalitsus, kutse "Kuressaare 450"
Hariv projekt – elu keeb	Hüüp OÜ, "Kompostikunstikast"
Tugev ühiskonnakriitiline sõnum	OÜ Kino, "Kiida krantsi ehk Kummardus äärelolijatele"
Emotsioone pakkuv aed	Luua metsanduskool, "Aeglane hetk"
Parim lugu	Kiel, Saksamaa, "Taimede pikk teekond"
Parim ajalooline lähenemine – tööline kunst	Peterburi ja Vene Muuseumide aiad, "Lehvik"
Kõige pikema teekonnaga tervendav aed	Budapest, Ungari, "Vaimu voog"
Parim firma tutvustamine	Schetelig Eesti, "Taimehullu linnaaed"

Välja kuulutati ka 2014. aasta lillifestivali teemad, nendeks on "Suhtlusaed" ja "Võluaed".

"Kompostikunstikast"

Hüüp OÜ, autorid Sirlu Sule, Kati Niibo, Eve Barnabas

OÜ Hüüp on lillifestivalil ennegi põnevate ideedega pilku püüdnud. Seekord oli teemaks kompost. Hiiglaslik kompostikast päevalillede ja kõrvitsatega tõestas suurepäraselt, et see aias nii hädavajalik rajatis ei pea sugugi näoutu olema.

Omaette plusspunktid teenib Hüüp ka informatiivse teabetahvi eest, mis selgitas, mis on kompost, milleks see hea on ja kuidas tekib. Kui mõnel lillifestivali külastajal oligi enne "Kompostikunstikasti" nägemist kahtlusi komposti headuse suhtes, siis sellel platsil sirguvad ülemõõdulised päevalilled pidid küll vähimadki kahtlused hajutama.

Samas see, et taimed nii lopsakaks sirgusid, tegi aiale ka karuteene. Kui suve algul oli kompostiprofiil läbi klaaside kenasti näha, siis suve lõpuks suutsid lopsakad lehed klaasist piiluaknad üsna põhjalikult ära varjata. Isegi nõnda, et pealiskaudsem aiavaatleja ei pruukinud neid märgatagi.✿

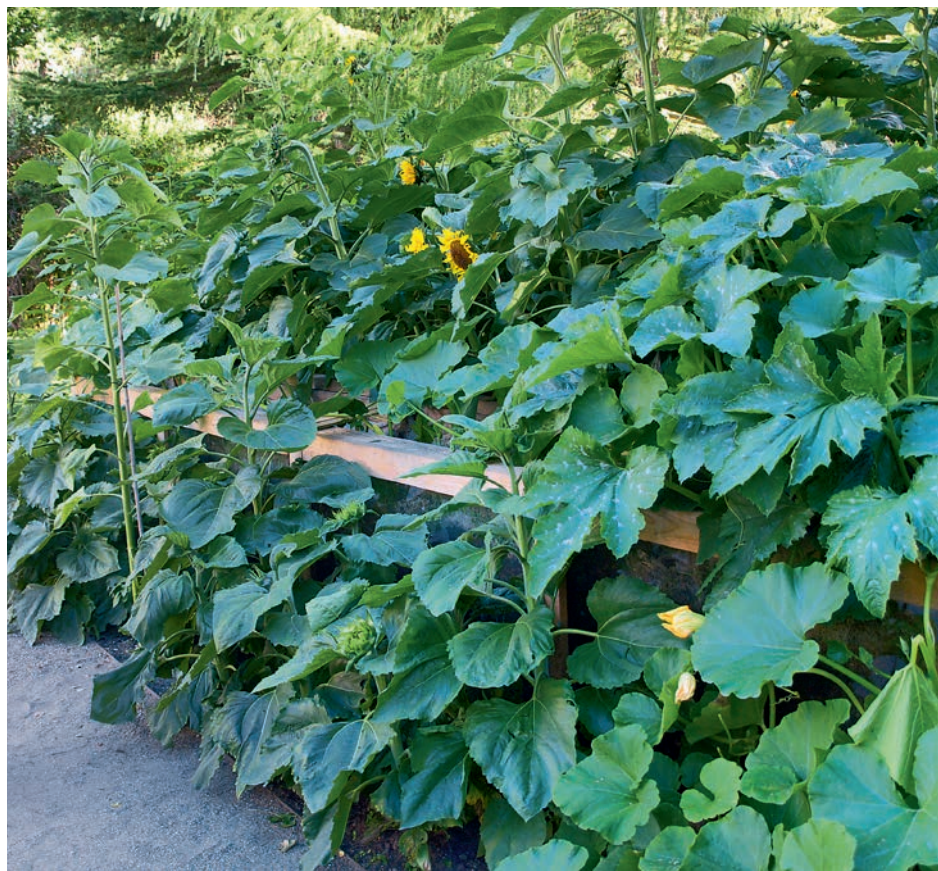

"The Art of Garden is in You" / "Aed kui kunstiteos"

Helsingi, autorid Pentti Peurasou, Katriina Arrakoski, Sari Kumpula, Kristi Oksanen, Raija Mohell

Soomlaste looming oli ilmselt seekordsel festivalil taimede poolest kõige mitmekesisem või vähemalt selline, kus see mitmekesisus kõige paremini mõjule pääses. Just sellest aiast leidsin ka seekordse festivali lemmiktaimed – kirjulehelised lõuna-tõlvpuud (*Cordyline australis*). Kuna lõuna-tõlvpuu kasvab looduses Uus-Meremaal, on ta meil aasta ringi õues kasvatamiseks lootusetult külmaõrn, samas sobib ta suurepäraselt suvelillepeenrasse pilgupüüdjaks.

Kui meeles pidada, et tõlvpuud tuleb alati enne külmi tuppa talvekorterisse viia, saate enesele lille, mis rõõmustab teid aastakümneid – suvel õues ja talvel toas.

Husqvarna®

- kui vajad parimat!

Rohulõikur H 336FR

komplektis kandetraksid, trimmipea, rohutera, saetera, kütusesäästlik X-Torq mootor, reguleeritavad käepidemed

~~559.-~~

499 €

Rohulõikur 323R-II

väga kerge, lihtne käivitus, mugavad traksid, trimmipea, rohutera

~~429.-~~

399 €

Mullafrees TF334

lihtsalt kasutatav, usaldusväärne, kõigi vajalike funktsioonidega kergelt käivituva ülaklappidega **Subaru** mootor, 6 kobestit, töölaius 80 cm (muudetav), töösügavus 30 cm tagupidikäik

~~699.-~~

Sahk + rattad 160.-
koos freesiga ostes 120.-

599 €

Kiire ja mugav järelmaksuvõimalus!

Sügis

hortensiate

Tekst Elle Ahse
Fotod Elle Ahse ja Jaan Mettik

õievahus

Sügisene aed ei jää troostitult tühjaks, kui seal kasvab hortensiaid. Nende kohevad õievahtu jätkub kuni lume tulekuni.

Täidisöeline ja külmakindel: suurelehine hortensia 'Together' uuest seeriast You & Me.

Suurelehine hortensia, puhasvalge 'The Bride', mida vihm on kahjuks veidi trotsinud. Et muld hortensiate mahavajunud õiekuhilaid ei määriks, katke põõsa ümbrus kergkruusa, männikorba või kivilibuga.

Targad käsiraamatud ja kogenud aednikud soovivad aia rajamist alustada puude-põõsaste istutamisega. Kasvades kujundavad just nemad liigendatud, privaatse ja hubase aiaruumi. Tänu puittaimede turbele tekib soojemaid aianurki, mis sobivad külmaõrnadele taimedele.

Paraku on inimene kärsitu olevus ja tahab näha õitsvat aeda enda ümber kohe. Nii alustatakse ikka ja jälle lillepeenardest. Kahjuks saab nende värviküllust imetleda vaid hilissuveni. Sügise lähenedes muutub üksnes lilledega sisustatud aed tühjaks. Suvikud on oma elu ära elanud, püsikud seavad end puhkama. Pruunistuvad taimevaibad ja tühi mullapind süvendavad sügisnukrust.

Aed peaks pakkuma elamusi aga aasta ringi. Just puud ja põõsad toovad sügisesse aeda värve. Suurde aeda mahub neid palju, väikese võimalused on piiratumad, kuid vähemalt üks põõsas võiks seal ikka olla – selleks tasub valida talve tulekuni õitsev hortensia.

Põõsad või madalad puud

Hortensiate (*Hydrangea*) umbes 35-liigiline perekond kuulub hortensialiste sugukonda. Lähisugulased on ebajasmiiidid ja deutsiad. Looduslikult kasvab hortensia Põhja- ja Lõuna-Ameerikas ning Ida-Aasias, peamiselt Hiinas ja Jaapanis, mõne liigi kodus on ka Kuriilid ja Lõuna-Sahhalin.

Hortensiad on heitlehised või igihaljad põõsad või madalad puud, leidub ka ronijaid. Nende suured vastakud tumerohelised lehed on enamasti hambulise servaga. Valged, roosad, punased, rohekad või sinakad õied on koondunud suurtesse kannas- või pöörisõisikutesse. Enamasti on õisiku keskosas väikesed kahesugulised viljuvad õied, äärtel aga viljatud, tihti ilma tolmutateta suurte kroonjate tupplehtedega õied, mida rahvas kutsub liblikateks.

Nimi pandi ilusale õitsejale Rooma keisri Karl Heinrich von Nassau-Siegeni õe, printsess Hortensia auks.

Euroopasse jõudis hortensia tänu inglise botaanikule Joseph Banksile, kes tõi taimed kaasa 1789. a Hiina ekspeditsioonilt. Hilissuvel ja sügisel rikkalikult õitsev põõsas tekitas suurt vaimustust ning muutus Inglismaal kiiresti väga populaarseks. 1820. aastal kasvatati teda juba kogu Euroopas, üsna pea algas ka sordiaretus.

Uus ajastu suurelehise hortensiaga

Esmalt pälvis aretajate tähelepanu suurelehine hortensia (*H. macrophylla*), keda meie tunneme pigem kalmistu potitaimena. Lopsakate õiekuhilatega pikka aega õitsvad hekid nagu Lääne-Euroopas on jäänud meile unistuseks, sest nii liik kui senised aretised taluvad vaid kuni kümnet külma kraadi. Suurelehine hortensia pidi meil talvituma kindlasti siseruumides.

Erandiks oli vaid üks heleroosade õitega Luual paarkümmend aastat kasvanud nimetu põõsas.

Aedhortensia õisi lumeni

Oma esimeseks hortensiaiks valige aedhortensia, sest ta on vähenõudlik ja talvekindel. Kõik järgnevalt kirjeldatud kaunid sordid õitsevad kuni lume tulekuni. Neist (v.a kääbuskasvulised) saab kujundada ka kenad hilissügisel õitsevad puud.

- **'Dart's Little Dot'** (sünonüümid 'Darlido' ja 'Greenfinch') oli esimene kääbuskasvuline sort. Püstised oksad moodustavad kuni 1 m kõrguse tiheda keraja põõsa. Õied on puhkedes õrnroosad, hiljem pleegivad valgeks.
- **'Dolly'** on kiire jõulise kasvuga (1,8–2,4 m) ja ülisuurte kooniliste õisikutega hilissügisel rikkalikult õitsev suurepärase uudissort. Õied on puhkedes kollakasrohelised, seejärel kreemid, vananedes valged, õitsemise lõppedes roosakad.
- **'Brussel's Lace'** võib heades tingimustes kasvada isegi üle 3 m kõrguseks. Lehed on ovaalsed. Õitseb rikkalikult juuli lõpust talve tulekuni. Pitsivahtu meenutavad koonilised õisikud püsivad kaua valgena, hilissügisel muutuvad sügavroosaks.
- **'Kyushu'** maksimaalne kõrgus on 2,5 m. Sort on saanud mitu auhinda tänu heale kasvule ja hilisele õitsemisajale, eelkõige aga värvis püsivatele suurtele valgetele õisikutele.
- **'Limelight'** on hollandlase Zwijenburgi 2001. a aretis. Kahvatud rohekaskollased õied on koondunud tihedatesse koonilistesse õisikutesse, mis vananedes oluliselt värvi ei muuda. Turule saabumisest saadik on ta üks populaarsemaid sorte (kõrgus 1,8–2,4 m).
- **'Phantom'** on ülikõrge (2,4–3 m). Tema õitsemine on tõeline värvipillekaar, sest kogu põõsas on täis eri värvi hiigelsuuri, tihedalt õisi täis õisikuid. Äsjapuhkenud õied on rohekasvalged, muutuvad paari päeva jooksul valgeks, seejärel roosaks, hiljem sügavroosaks.
- **'Pink Lady'** on suurte kooniliste õisikutega, õitseb äärmiselt rikkalikult. Õied on puhkedes valkjasroosad, vananedes heleroosad. Kõrgus kuni 2 m.
- **'Pinky Winky'** aretas 2004. a belglane Van Huylbroeck. Tugevakasvuline (1,8–2,4 m), puhkedes valged õied muutuvad mõne päeva pärast hele-, seejärel tumeroosaks.
- **'Unique'** on keskmise kasvuga (kuni 1,6 m) hiline õitseja. Õied püsivad kaua valgena, enne lume tulekut muutuvad kahvatu-roosaks.
- **'Vanille Fraise'** (sün 'Renhy') on Prantsuse sordiaretajate viimaste aastate hittsort. Püstise kasvuga (1,5–1,8 m). Avanenult kreemikasroosad õied muutuvad mõne päevaga heleroosaks. Pärast esimesi öökülmi lähevad õied valgeks, kuid servi jäävad ääristama tumeroosad kandid.
- **'Wim's Red'** (sün 'Farbsymphonie') on kerakujuline (kõrgus ja laius 1,5 m) püstise kasvuga efektne põõsas, õitsedes tõeline värvisümfoonia: juulis on õied lumivalged, augustis roosad, septembris-oktoobris sügavpurpurpunased. Belgia sordiaretaja Wim Rutteni uudissort.

Aedhortensiatel on ka kirjude lehtedega sorte, nt 'Shikoku Flash', kuid need pole veel meie aiaäridesse jõudnud.

Aedhortensia
'Limelight' sai
kohe tohutult
populaarseks.

Teda küll paljundati, kuid ta leidis tee vähestesse aedadesse. Siiski näib, et suurelehise hortensia levikus on toimumas suur murrang, mis avab meie taimehuviliste jaoks uue ajastu.

USA sordiaretajal P. Blackil õnnestus saada 2001. a suurelehise hortensia mutant, kes pidas vastu ülikarmi talve ilma katteta. Tööd jätkates aretas ta südasügiseni õitseva sordi 'Endless Summer', kes õitseb nii eelmise kui sama aasta võrsetelt. Seega, kui ka vanemad oksad peaksid külmuma, siis noored õitsevad ikkagi.

Järgnes hollandlaste seeria Endless Summer Twist, kus on hulgaliselt eri värvi ja suhteliselt külmakindlaid sorte.

Kuna külmakindluse tõstmine on dekoratiivsuse kõrval üks olulisemaid sordiaretuse eesmärke, käib töö selle kallal pidevalt. Nii ongi tekkinud suured külmakindlate sortidega seeriad Early Sensation ja Forever & Ever. Täidisõieliste külmakindlate sortide uus seeria on You & Me.

Karm talv möödus õnnelikult

Paljud uued sordirühmad tulid meil müügile eelmisel sügisel ja jõudsid kiiresti entusiastide aedadesse üle Eesti. Endale muretsetsin eri seeriastest kuus sorti. Kuna mul puudus suurelehise hortensia kasvatamise kogemus, valisin neile oma Otepää kõrgustiku serval asuvas aias soojema,

Aedhortensia 'Wim's Red' avaneb valgena ja lõpetab purpurpunasena, aga ka tumepunane õisikuvarb on vaatamisväärne.

Aedhortensia 'Pinky Winky' puhkeb õrnroosana, õitsemise lõppedes on tumeroosa.

kõledate tuulte eest varjatud koha, kuhu talveks koguneb alati palju lund.

Pärast istutamist multsisime taimed kohe kergkruusaga, et säilitada pinnases neile hädavajalikku niiskust ja et suured lamanduvad õisikud ei määrduks mullaga.

Kääbuskasvuline (0,9-1 m) aedhortensia 'Bobo' on kõige varasem ja õitseb alati väga rikkalikult.

Juba esimesel talvel pidid uustulnukad taluma kõiki kapriise, mida meie ilmal üldse varuks on: elama üle pika vihmase sügise, ootamatu lumesaju oktoobri lõpus, sellele järgnenud äkilise külmenemise, aastavahetuse paduvihmad, kevadtalvised pikalt kestnud 30kraadised külmapäevad.

Vaatamata raskele talvele talvitusid kõik kuus suurepäraselt. Kui ma eelmisel sügisel juurdlesin, kas taimi veidi tagasi lõigata ning kuidagi ka kergkruusaga "mullata", siis lahendas ootamatult saanud lumi kõik probleemid. Nii nagu lumi nad kattis, nii nad ka talvitusid.

Kui tahad midagi erilist...

www.nurgapuukool.ee

AUGUST-SEPTEMBER ON PARIM AEG ISTUTAMISEKS!
Kasuta võimalust soetada endale Eestis kasvatatud taimed!

Harju maakond, Nissi vald, Ellamaa, tel 508 2615, 527 5520
info@nurgapuukool.ee. Skype: nurgapk

Kääbuskasvuline aedhortensia 'Dart's Little Dot' sobib püsikuppeenrassa.

Suurelehine hortensia 'Endless Summer Original'.

Luu roosa.

Lumi sulas meil aprilli lõpuks ja siis oli selge, et kõik sordid on elus ning täie tervise juures. Kõige virgem oli 'Endless Summer Original', kes lehtis siis, kui kogu lumi polnud veel sulanudki. Sellega peab arvestama, kui teie aeda kimbutavad kevadised hiliskülmad.

Teised sordid ootasid ontlikult ära ilma täieliku soojenemise ning mai keskel olid kõik põõsad lehes. Külmunud, väljalõikamist vajavaid võrseid polnud ühelgi. Vaid mõnel tuli kuni esimese leheni ära lõigata paarisentimeetrised oksatipud.

Õied hakkasid üksteise järel puhkema juuli algul, 'Endless Summer Original' alustas aga juba 13. mail! Ma ei oska öelda, kas tal on režiim veidi sassis (eelmised aastad elas ta ju kasvuhuones) või ongi tal sellised kombesid.

Juuli lõpuks hakkasid kõik sordid hoogsalt kasvatama uusi võrseid. Esimene täiesti talve-

katte ja kahjustusteta kasvuaasta (ka mujal aedades) näitab, et suurelehise hortensia uusi sorte võib meil päris julgelt proovida.

Tänuväärne aedhortensia

Kuni eelnimetatud uudissordid end Eestis täielikult tõestada jõuavad, istutage aeda mõni absoluutselt külmakinda aedhortensia (*H. paniculata*) sort.

Aedhortensia koduks on Hiina, Jaapan ja Lõuna-Sahhalin, kus ta kasvab mägede külmaes piirkondades põõsastena. Seetõttu on ta ka meil täiesti talvekindel. Aedhortensia toodi Euroopasse 1864. a. Tänu oma külmakindlusele levis ta kiiresti ka neisse paikadesse, kus külmahelid liigid ei suutnud vastu pidada.

Aja jooksul on aedhortensia tõestanud oma talvekindlust, vähenõudlikkust ja erakordset

Karvane hortensia.

Saagjalehine hortensia 'Bluebell'.

Tammelehtine hortensia 'Little Honey'.

Neli vähem tuntud hortensiat

- Täiesti külmakindlad on Eestis kuni 4 m kõrgune himaalaja hortensia (*H. heteromalla*) ja tema Bretschneideri sordirühm, mille lamedad õisikud värvuvad sügisel punakasroosaks. Kuid nende leidmine mõnest puukoolist on tõeliselt õnnelik juhus.

- Karvane hortensia (*H. aspera*) on pärit Hiina Himaalajast, kus ta kasvab kuni 3 m kõrguse põõsana. Tema suured hallikasrohelistes karvased lehed on sametpehmed. Äärmiselt efektsed on suured taldrikukujulised lamedad õisikud, sest sisemised õied on purpursed, äärmised valged.

Ka teda peetakse meil külmaõrnaks, kuid meie aias sisemaal on ta elanud üle 20 aasta. Tõsi, esimestel aastatel külmus ta sageli maani maha, kuid aja jooksul on taim muutunud külmakindlamaks ja vaid täiesti lumeta talvel on saanud osaliselt kahjustada. Ta taastub hästi ning õitseb igal aastal uhkelt. Põõsas kasvab meil poolvarjus, külma põhja- ja läänetuule eest varjatud kohas. Me pole teda kunagi talveks katnud. Maksimumkõrgus on olnud 1,8 m.

Kindlasti võib karvast hortensiat soovitada taimefännidele, kuid laia levikut ei julge talle ennustada.

- Saagjalehist hortensiat (*H. serratifolia*) peavad mõned hortoloogid iseseisvaks liigiks, mõned aga väidavad, et ta on suurelehise hortensia alamliik. Välimuselt on nad tõesti väga sarnased, kuid katte all on saagjalehine meil avamaal võimeline siiski talvituma. Lumest väljaulatuvad oksad külmuvad kindlasti lumepiirini, kuid põõsast see ei kahjusta, sest ta vajab niikuinii kevadel tagasilõikust.

- Ka Põhja-Ameerikast pärit tammelehtine hortensia (*H. quercifolia*) on meil külmahell. Tal on suured valged õisikud ja punakad karvased võrsed. Tammelehti meenutavad suured tumerohelised lehed muutuvad sügisel pruunikaspunaseks. Huvitava omapärana koordub tema heledam kuni kaneelpruun koor paberjalt.

Ka seda liiki tasub meil proovida vaid soojema ilmastikuga paikades, valides põõsale külma tuule eest varjatud koha. Väga efektne on kuldse lehestikuga sort 'Little Honey'.

Näis, et 'Grandiflorale' polegi võimalik midagi võrdväärset kõrvale luua, kuid viimased 10–15 aastat on tõestanud vastupidist. Valida on juba pea saja sordi hulgest, millele lisandub igal aastal aina uusi ja värvilisemaid (vt lisateksti lk 40).

Puishortensia on nagu püsilill

Puishortensia (*H. arborescens*) avastati alles 1900. aastal Põhja-Ameerika idaosast Ohiost, kus ta kasvab 1–3 m kõrguse heitlehise põõsa või madala puuna. Kohalikud kutsuvad teda "seitsmekoorseks" (*seven banks*), sest eri värvi koorekihid eralduvad kergesti üksteisest.

Puishortensia paljud sordid on meil talveõrnad ja külmuvad igal aastal maani maha. Kuigi nad taastuvad alati hästi, sarnaneb nende kasvatamine pigem püsilillede kui põõsaste omaga.

Erandiks on vaid suurte (lähimõõt kuni 20 cm) ümarate lumivalgete õisikutega 'Grandiflora', mis õitseb juuni lõpust juuli lõpuni. Üsna levinud sort, mis võib küll väga karmil lumeta talvel lumepiirini külmuda, kuid ka sel juhul ta ei hukku.

dekoratiivsust. Ta on äärmiselt väärtuslik ka väga hilise õitsemisaja poolest: alustab siis, kui enamik püsilikuid on lõpetamas ja enam ei õitse üksi põõsas ega puu peale hiliste rooside, kuid esimesed öökülmad lõpetavad nendegi hiilguse. Nii jäävadki kuni lume tulekuni aeda vaid hortensiad. Õisikud võivad püsida põõsal kuni järgmise kevadeni.

Just aedhortensia arvukate sortide hulgest võikski valida oma aeda kas esimese või siis ainukese põõsa.

Kaua aega oli ainukeseks aedhortensia sordiks jõulise kasvu ja hiigelsuurte, üle 30 cm pikkuste kohevate õiepööristega 'Grandiflora', mis on meilgi levinud. Siiani peetakse teda üheks ilusamaks lumivalgeks sordiks. Temast saab lõikamise abil kasvatada ka uhke õievahuse paari-meetrise puukese.

Roniv hortensia.

Puishortensia 'Annabelle'.

Temast talvekindlamaks peetakse uuemat sorti 'Annabelle'. Ta on võrdlemisi haraliseisvate okstega ja kasvult veidi madalam. Lumivalged kerajad õisikud on aga tunduvalt suuremad – läbimõõt võib ulatuda veidi üle 30 cm. See tekitab 'Annabelle'i' kasvatamisel probleeme, sest sageli ei jõua põõsas õisikuid kanda ja oksad vajuvad inetult laiali. Selle vältimiseks tasub põõsas varakult toetada. Abi on ka sellest, kui oksad sügisel tugevalt tagasi löigata (kuni 0,5 m). Puitunud oksad peavad koormusele paremini vastu.

Kelle meelispõõsaks on puishortensia, võiks valiku teha uuemate külmakindlamate sortide hulgast. Kuigi kõik hortensiad armastavad väetamist, olge puishortensia puhul sellega tagasihoidlik, sest ka üleväetamine soodustab nõrkade okste kasvu.

Sageli aetakse aed- ja puishortensia liigid segi ning seetõttu ei saada aru, kumb on meil külmakindlam. Segadust süvendab asjaolu, et mõlemal

liigil on sort 'Grandiflora'. Puishortensia kasvab oma kodumaal kuni 3 m kõrguseks puuks, siit ka tema nimetus. Meil ei saa ta selliseks mitte kunagi.

Hortensia, kes ronib

Puude-põõsaste kõrval kuulub hortensiate perekonda ka üks Jaapanis, Taiwanil, Kuriili saartel ja Lõuna-Sahhalinis levinud ronitaim – roniv hortensia (*H. anomala*), kes võib jõuda kuni 25 m kõrgusele.

Tal on jämedad, kollakas-punakaspruunid kergelt läikivad paljad võrsed. Tumerohelised, pealt läikivad munajad lehed on 10–15 cm pikkused. Kevadel on roniv hortensia aias üks esimestest lehtijatest.

Juulis puhkevad steriilsed lumivalged õied on koondunud laiadesse, kuni 20 cm läbimõõduga sarikpööristesse. Ronival hortensial pole köitraage, ta ei väändu ega keerdu, vaid kinnitub pinnale õhujuurte abil. Seetõttu ei suuda ta ronida siledal võreseinal.

Küll aga meeldivad talle karedate seinad või müürid ja vanemate puude rõmelised tüved. Sageli kasutataksegi teda laasunud puutüvede haljastamiseks. Roniv hortensia sobib hästi ka pinnakatjaks, sest ta hõivab küllalt kiiresti suure ala.

Mõningat segadust tekitab aia- ja puuhortensia (Schizophragma hydrangeoides) nimetus. Kuigi need kaks liiki on välimuselt üsna sarnased ja ka kasvatamisel pole erisusi, pole lõhikhortensia hortensia ja kuulub omaette perekonda. ✨

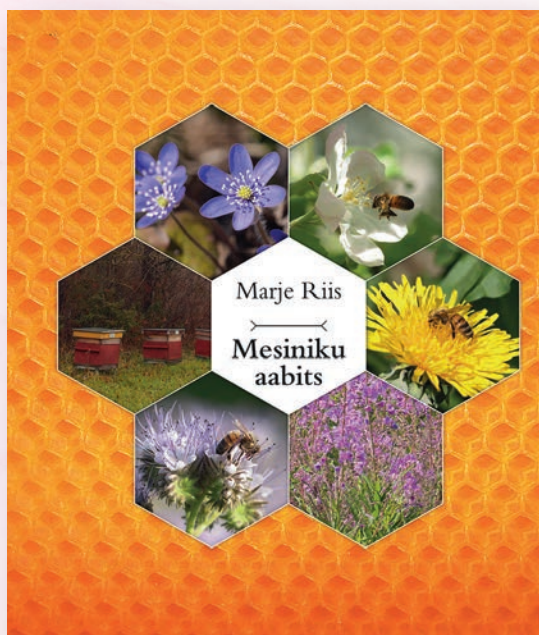
Kuidas saada siniseid õisi?

Eesti pehmema kliimaga aladel võiks proovida kasvatada saagjalehise hortensia sorti 'Bluebird'. Tema õied on aluselisel pinnasel sinised, hapul maal aga valged kuni roosakad ja alles õitsemise lõpupoole muutuvad siniseks.

Samamoodi reageerib mulla pH-le värvimuutusega suurelehine hortensia.

Sinise õievärvi saamiseks võib taimede ümber puistata alumiinium- või raudsulfaati. Kui seda teha ebaühtlaselt, võib põõsal korraka näha nii roosasid kui helesiniseid õisi.

Sellest, kuidas hortensiaid kasvatada, ilmub Maakodus lugu kevadel.

Mesiniku aabits

MARJE RIIS

„Mesiniku aabits” on mõeldud hobimesinikule, kes alustab 3–5 perega täiesti algusest. Raamat koosneb kuuest peatükist, mis on nimetatud ajaliselt järjestatud õppepäevadeks, ning pöörab tähelepanu mesilasperede elutegevuse tundmaõppimise ja hooldamise olulistele hetkedele ühe aasta vältel.

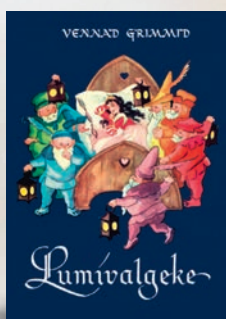
Marje Riisil on mesilaste pidamise kogemus suurmesilas ja hobimesinikuna ning pikaajaline tasemekoolituste ja täiskasvanute täienduskoolituste läbiviimise kogemus.

Saabastega kass

CHARLES PERRAULT

Kaunite illustratsioonidega muinaslugu kavalast kassist, kes kindlustab oma vaesele peremehele hiilgava tuleviku. Illustreerinud Ebba Parviste

Lumivalgeke

VENNAD GRIMMID

Peeglike, peeglike seina peal, kes on kauneim kogu maal? Vendade Grimmide tuntud muinasjuttu on illustreerinud Siima Škop.

Kanapidaja käsiraamat

PIRET LEMETTI

Esimest korda kanade keskele sattudes tundub, et kõik linnud on ühte tegu ja nägu. Tegelikult on iga kana isemoo-

di – nii loomult kui ka välimuselt. Kana on vähenõudlik ja armas kodulind, keda saab pidada nii maal talus kui ka linnas tagahoovis. Tuleb vaid teada, mida kana eluks vajab.

Okasroosike

VENNAD GRIMMID

„Okasroosike” on vendade Grimmide muinasjutt kuningatütrest, kes endale värtnaga sõrme torgates nõiduse tahtel saja-aastasest unne vajub.

Muinasjuttu on illustreerinud Siima Škop.

Haihtunud hingede aeg

TOOMAS PAUL

Uus ja kaheksa looga täiendatud trükk Toomas Pauli mõtiskluste kogumikust.

Kui sõjamura oli vaibunud. Geislingeni põgenike-

laagri laste mälestused

MAI MADDISSON JA PRIIT VESILIND

Eesti laste mälestused põgenemisest terrorihirmus ja kaoses Eestist ning teekonnast Teise maailmasõja järgse Saksamaa põgenikelaagritesse ja sealt edasi laiali Uude Maailma.

Elu Geislingeni põgenikelaagris meenuvad 33 toonast last, kellest vanim oli sündinud 1935. aastal ja noorimad juba Saksamaal. Kokku veetis Geislingenis viis aastat oma elust umbes tuhat eesti last, imikutest teismelisteni. Kolmkümmend kolm meenutust raamatukaante vahel, samuti vaheteksides toodud faktid ja meilitsitaadid maalivad Geislingeni põgenikelaagrist mitmekesise pildi.

Lilleralli

Tekst Kaja Kurg
Fotod Tiit Koha

läbi nelja aiandustalu

Karla küla Harjumaal Kose lähistel on aiasõbra jaoks imeline paik – külatee äärde jääb paarikilomeetrisele lõigule järjest tervelt neli aiandustalu.

Neid külastades võib peaaegu kogu aia ära sisustada: Tõnise käest saab lehtpõõsad, Taavilt-Aililt elulõngad ja viinapuud, Christilt roosid, Janalt püsililled ja okaspuud. Mida veel tahta!

Kõigele lisaks on kogu kaup ka usaldusväärne – nõrgukesti, kes esimese talvega hinge heida-

vad, siinsed istikukasvatavad juba ei müü. Enamik taimi on ise paljundatud ning tänu sellele on nad saanud juba lapseas Eesti karmi kliima karastuse.

Aga suhted naabritega? Konkurents? Selgub, et neli aiandustalu teevad hoopis sõbralikku koostööd. Sadevälja perenaine Jana Proos tunnistab: “Kui minult küsitakse näiteks roose, elulõngu või põõsasaranaid, siis saadan inimesed lahkelt naabrite juurde. Mina neid taimi ei paljunda ega võta ka müüki, sest ma pole nende alal asjatundja. Minul omakorda on pakkuda uusi põnevaid püsilillesorte, samuti lehtpõõsaid ja okaspuid.”

Augusti algul korraldasid neli aiandustalu ühiselt esimese suurema ürituse – Lilleralli –, et oma

Tõnise puukool tegutseb Pearnahansu talu maadel. Siin on filmitud ka menusarja "Tuulepealne maa" üks osa.

Värdforsüütia 'Golden Times', mis tänu kirjudele lehtedele on ilus ka siis, kui põõsas ei õitse.

Tõnis Tenso ja põõsamaran 'Lovely Pink'.

küla ja ettevõtmisi lähemalt tutvustada. Kohale vooris sadu ja sadu aiahuvilisi. Tuldil lausa suurte bussidega, kõrvu jäi ka soome- ja rootsikeelset juttu.

Tänuväärset lehtpõõsast

Pearnahansu talu, kus Tõnis ja Eve Tenso puukooli peavad, jääb Tallinna–Tartu maanteel Kuivajõe alla keerates esimesena tee äärde. Talul on väärikas, rohkem kui 300aastane ajalugu. See on ka aianduslikult tähelepanuväärne koht: siin aretas Jaan Raeda (1876–1955) kohalikest sortidest suveõuna 'Sõstrarooša', mis kasvab ka praegu paljudes aedades ja mille magusat maitset mõned väga armastavad.

Tõnis Tenso on samuti kirklik taimehuviline nagu Jaan Raedagi. Tema kasvatatud lehtpõõsad on tuntud oma väga hea kvaliteedi poolest. Sortimendis on üle 70 nimetuse: enelad, põõsasmaranad, kukerpuud, kuslapuud, põisenelad, veigelad, forsüütiad jne. Peale nende on seal ka mõnikümme n-ö fännitaim: erilisemad, taimehulludele mõeldud liigid-sordid, mida peremees alles katsetab.

Rallipäeva üks hitte müügiplatsil oli roosaõeline põõsasmaran 'Lovely Pink'. "Teistest roosadest pleekub see vähem. Poolvarjus on värv tugevam, aga õisi on jälle vähem," märgib Tõnis.

Müügiplatsil jäid silma veel kollase leheservaga vārdforsüütia 'Golden Times', purpurpunaste õitega jaapani enelas 'Dart's Red', roomav kirss, kuriili enelas 'Aemiliana' ja paljud teised. Lehtpõõsad on vastupidavad ja vähenõudlikud haljastustaimed, mida tasub kindlasti aeda istutada.

Esimest aastat pakub puukool tänavu peaja põisenela (*Physocarpus capitatus*) istikuid. See on laiuva kasvuga kõrgem pinnakattetaim, mida meil veel ei tunta.

Uhked elulõngad, magusad viinamarjad

Jārgmisena astume sisse Roogoja tallu. See on Karla küla tuntuim ja kõige kauem tegutsenud aiandustalu. Kadunud Uno Kivistik istutas siia esimese viinapuu juba 1954. aastal ja esimesed elulõngad 1974.

Koos abikaasa Ailiga on nende käe all sündinud palju kauneid kodumaiseid elulõngasorte, mis on saanud meie aegade klassikaks ja on kuulsad üle maailmagi. Ristamistel saadud tuhandetest hübriididest on olnud üle 150 nii heade omadustega, et neile on antud ka sordinimi.

Praegune peremees Taavi esindab talus juba viiendat põlvkonda. "Roogoja on teadaolevalt kõige põhjapoolsem koht, kus elulõngu aretatakse. Oleme püüdnud saada eelkõige selliseid sorte, mis oleksid madalamad ja õitseksid igal aastal rikkalikult üheaastastel võrsetel. Seetõttu sobivad meie sordid just põhjamaadesse," rääkis ta talu tutvustades.

Roogoja talus on augusti algul peetud lillepäevi ammusest aegadest. Sel ajal on käes elulõngade tippõitsemise hetked ning külastajatel on hea võimalus leida endale mõni uus lemmik. Sorte on aias ligi 300, lisaks 23 looduslikku liiki.

Aiaekskursiooni ajal jagas Taavi Kivistik lahkelt nõu ka neile, kes mures oma elulõnga kasvatamisega.

Näiteks küsiti: miks elulõnga lehed kolletuvad? Vastus: järelikult ei suuda ta mingil põhjusel omastada mullast toitaineid. Siis aitab, kui lisate kastmisveele hoopis toallillevāetist ja valate selle mulla asemel lehtedele.

Aga mida teha, kui üks haru nārbub? Vastus: lõigake see mullapinnast veidi sügavamalt maha ja seejärel pritsige kogu põõsast näiteks seenhaiguste tõrje preparaadiga Aliette.

Roogoja elulõngatalu kollektsoonias näeb huvitavaid võimalusi elulõngade toetamiseks.

Sordil 'Purpurea Plena Elegans' on ebatavalise kujuga täidisõied. Õitseb veel oktoobriski.

Kivistike aretatud 'Piilu' on maailma kuulus kuldmedalitega pärjatud sort, tema pilt on ka elulõngatalu firmamärgil. Sobib hästi pinnakatjaks.

Viinapuid kasvab talu kasvuhoonetes ja väljas seina ääres umbes 150 sorti. Viinamarjade kasvatamine on Eestis juba üsna tavaline ning Aili Kivistikult oli nüüd hea saada selleks näpunäiteid.

Vastupidavad roosid Eesti aeda

Roosojala talu on alles hiljuti rajatud ning sealne roosiaed samuti veel noor. Selle perenaine Christi Unt on aga vägagi kogunud roosikasvataja, sel alal on ta tegutsenud juba 15 aastat.

Talu rosaarium muutub iga aastaga aina lopsakamaks. Siin näeb suures valikus pargi- ja roni-

Joonistustund Lillerallil: Kullo kunstiõpetaja Heli Rohla annab juhiseid, kuidas joonistada õisi.

Roosinäitus:
valik Eesti
oludesse
sobivaid
sorte
Roosoja
talust.

Roosoja
perenaine
Christi Unt
ja 'Meine
Schöne
Garten'.

roose ning rohkeõielisi kobarroose. Roosiaia eesmärk on tutvustada eelkõige põhjamaa tingimustesse sobivaid külmakindlaid sorte.

Siit saab ka häid ideid, kuidas kasutada roose ja elulõngu koos. Kuna rooside ja elulõngade õitseageg täielikult ei kattu, siis ühes peenras kasvades nad vaid täiendavad üksteist.

Roosojal saab imetleda ka neid Eesti sorte, mille on naabertalus aretanud Uno ja Aili Kivistik. Huvitavad on lood, kuidas nad oma sortidele nimed andsid. Oranžpunane 'Ira Prints' näiteks meenutab tuttava Ira kiisut nimega Prints, karmiinpunane 'Valdo' sai nime Valdo Pandilt,

KRISTIINE AIAKESKUS

müüb roosiistikuid,
püsi- ja suvelilli, ilupuid ja -põõsaid,
okaspuid, hekitaimi, viljapuud,
marjapõõsaid, maasika- ja
vaarikataimi ja palju muud.

Linnu tee 39, Tallinn
avatud iga päev 9-19
tel 677 3426
www.kristiineaiakeskus.ee

tumepunane ‘Talupoeg’ ristiti aga laulusalmi “... seal talupoja akna all...” järgi. Viimane ongi tõeliselt vastupidav taluross.

Roosoja on keskendunud Eesti oludesse sobivate avamaasortide paljundamisele. Lilleralli jaoks oli Christi välja pannud ka näituse hetkel õitsevatest sortidest.

Ralli lõpp kaunis maa-aias

Ralli viimane sihtkoht on küla lõpus Sadeväljal. Talu asutati 120 aastat tagasi. Jana ja Margus Proos on paiga eeskujulikult korda teinud, eelmisel aastal tunnistati see presidendi kodukau-nistamisvõistlusel Harjumaa kauneimaks maa-koduks. Nii saab Sadeväljale istikuid ostma tul-les kaks head asja korraga: kvaliteetsed taimed ja elamuse kaunitult kujundatud avarast maa-aiast.

Sortimendis on huvitav valik püsililli, okas-puid ja lehtpõõsaid. Siit võib leida liike ja sorte, mida mujalt ei leia. Jana: “Pakun ainult selliseid taimi, mis on – vähemalt Põhja-Eestis – täiesti külmakindlad. Tean, kuidas nad meie oludes käi-tuvad ja vastu peavad, saan rääkida oma koge-mustest. Hellikutest eksoote ei müü ma põhi-mõtteliselt. Enamikku müügil olevatest taime-dest näeb kasvamas ka meie aias, kokku on kol-lektsioonis umbes 400 puud-põõsast-püsikut.”

Jana rääkis Lilleralli külalistele pikemalt okas-puude kasutamisest koduaias. Tema erilised lem-mikud on hariliku kuuse kääbusvormid. ‘Little Gem’ ja ‘Hiiumaa’ on õige pisikesed pallikesed, kuigi näiteks viimane on juba 30aastane.

Kuusekääbuste kollektsioon on aias kivisel kõrgendikul. Jana: “Kääbusvormid sobivad kivi-

Sadevälja talu lopsakas, lõhnav ja sumisev lilleaed pakkus inspiratsiooni püsilillede kasutamiseks.

Sadevälja talu kauni aia rajaja Jana Proos jagab näpunäiteid, kuidas kasutada aias okaspuid.

klibuga ja suurte rahnudega kujundatud veidi kõrgemale kohale. Seal võib olla ka lauspäike, sest talvel jäävad kõik madalakasvulised vormid lume alla, katta ja varjutada pole neid vaja. Oma põneva kasvukuju pärast on kääbuslikud okas-puud ka kollektsionääridele maiuspalaks.”

Lillepäeva müügihitid olid Sadeväljal kuke-kannused (erksinine sort ‘Blue Bird Premium’

Aednik Arnold Hannust õpetab rajama turbaaeda ja istutama rododendroneid.

oli juba keskpäevaks otsas), moetaimed siilkubarad ja helmikpöörised, hästi läksid hortensiad ja okaspuud.

Tegus päev aiahuvilisele

Lisaks sellele, et Lillerallil sai jalutada ilusates aedades ja uudistada põnevaid taimi, toimus muudki põnevad.

Hinnalist aednikutarkust jagas Arnold Hannust, kes õpetas rajama alpinaariumit ja turbapeenart. "Nüüd tuleb kodus kiviktaimla kõik lahti lammutada ja uuesti teha," kurtis nii mõnigi pärast esimest õppust.

Turbapeenra tegemine tuleb aga nüüd kohe sügisel ette võtta, sest siis saab kohev turvas talve jooksul vajuda ja on kevadel istutamise jaoks parajalt tihe. Pika talve jooksul jõuab kuiv turvas ka korralikult märjaks saada ning ei pea vaeva nägema selle niisutamiseks.

Aednik Väino Eskla pakkus degusteerimiseks kümneid musta sõstra sorte, andis soovitusi sobiva sordi valimiseks ning rääkis oma sordivaatluste uusimatest tulemustest.

Õpitubades maaliti Kullo kunstiõpetaja Heli Rohtla juhendamisel elulõngu ja punuti Helve Vaarmanni käe all pärgi, mõlemad õppused olid väga menukad just laste seas. Fotograaf Katrin Press õpetas lilli pildistama.

Testiti ka külaliste teadmisi: õie järgi tuli ära arvata elulõnga sort ning mõistatada, mitu marja on hiiglaslikus viinamarjatarjas. Sadevälja talu ürdi- ja lilleaias peeti taimetundmisviktoriini "Tootsi peenar". Aianduslikul võistlusemängul oli kavas täpsuskastmine, keriti istutusnööri ja kaaluti väetist.

Küllap jäid kõik rahule, kes sel päikeselisel augustikuu alguse päeval Karla külla rallitama tulid. Oli mõnus vahepaus aiarahva töises suves, kus sai meelt lahutada, kogunud aednikelt nõu küsida ning koduseda uusi taimi tuua. ✨

Kääbuskasvulised kuused sobivad hästi kiviktaimlasse. Miniatuurne 'Hiiumaa' on juba 30aastane.

MUSKIL PASTA

Näriliste mürk – mõjusa toimega ahvatlev amps!

- Kiireim lahendus
- Närilistele eriti isuäratava lõhna ja maitsega
- Õige doseeringuga kasutusvalmis kotikesed – kasutusmugavus garanteeritud!
- Kasutamiseks nii sise- kui välistingimustes

KUI ROTT ON KUSKIL, AITAB MUSKIL!

* Kasutage Muskil pastat ohutult. Enne kasutamist lugege alati läbi märgistus ja teave toote kohta.

Saadaval hästi varustatud aianduskauplustes üle Eesti!

www.selteret.ee
www.facebook.com/selteret
www.viimsiaiaekus.ee
www.facebook.com/viimsiaiaekus

2014. aasta roos valitud

Briti Kuninglik Aiandusselts kuulutas välja 2014. aasta roosi. Selleks sai roos Lady Marmelade, mida tuntakse ka sordinime 'Hartiger' all.

Kuningliku aiandusseltsi esindaja sõnul seob just see roos kõige paremini ühte tänapäevasele roosisordile esitatavad nõuded ning vanaaegse elegantsi. Tegu on magusalõhnaliste õitega sordiga, mille läikiv ja küllaltki haiguskindel lehestik. Õisi on õisikus 5-7 ning õies u 50 kroonlehte.

Sordi Lady Marmelade on aretanud Briti firma Harkness Roses ning selle esindaja Philip Harknessi sõnul loodavad nad nüüd, pärast auhinna üleandmist, müüa tänava vähemalt 30 000 Lady Marmelade'i istikut.

Aasta roosi konkursile esitavad Briti roosiaretajad oma katsetes kõige paljulubavamaks osutunud sordid. Katsed kestavad kuus aastat ning nende käigus katsetatakse taimi mitmesugustel muldadel ja eri kliimaoludes.

Austraalia kask vallutab Euroopat

Austraaliast pärit taimed meie talve enamasti üle ei ela, kuid tänava jõudis Euroopasse kultivar, mida tasuks isegi Eestis katsetada. Arukase kerakujulise võraga kultivar 'Globe' (*Betula pendula* 'Globe') moodustab kena kompaktse palli ning on saanud juhuslikult leitud võrsemutatsioonist. Selle avastas 1990. aastal Austraalias Colin James, firma JFT Nurseries kaasomanik. Kultivar kasvab viie aasta jooksul u 1m läbimõõduga keraks ning ei vaja mingit vormipügamist. Valge tüve ja kerakujulise võra tõttu kutsutakse seda taime vahel ka pulgakommikaseks.

Euroopa kasvatajate huviorbiiti tõi taime firma Kolster ning temale kuulub 2011. aastast ka ainuõigus turustada seda taime Ameerika Ühendriikides.

Esimesena Euroopas hakkas neid taimi kasvatama Hollandi firma P.W. Captein ning tänava peaks turule tulema u 1500 ca 180 cm kõrgusele tüvele poogitud istikut 45-liitristes konteinerites. Järgmisel aastal peaks turule jõudma ka firma Tonco Captein toodang ning edaspidi muutub "pulgakommikase" kättesaadavus veelgi lihtsamaks.

Haljastus suurendab õnnetunnet

Suurbritannia Exeteri ülikooli uuringud on taas tõestanud, et haljastus muudab linnainimese elu elamisväärseks ning linna-planeerijate mõju ühiskonnale on väga suur. Kõnealune uuring, mille tulemused avaldas ajakiri Psychological Science, kestis 18 aastat. Andmeid koguti selle käigus u 10 000 inimeselt.

Doktor Matthew White ja tema meeskond töötlesid andmeid, mis olid kogutud aastail 1991-2008. Selle aja jooksul jälgiti riikliku programmi raames enam kui 5000 Ühendkuningriigi leibkonda ja paluti neil pidevalt hinnata oma emotsionaalset heaolu ning ka seda, kui roheline on neid ümbritsev elukeskkond. Selgus, et nendel, kel oli lihtne pääseda haljasaladele, oli märgatavalt madalam stressitase ning nad hindasid oma elukvaliteeti kõrgemalt.

Haljasalade positiivne mõju jäi kestma ka siis, kui teadlased võtsid arvesse jälgimisaja jooksul toimunud muutused katseisikute sissetulekutes, tööhõives, perekonnaseisus, tervises ning elutingimustes.

Dr White võrdles roheluses elamise positiivset efekti isegi inimese elu suursündmustega. Kui võrrelda haljast elukeskkonda näiteks abieluga, siis sellest jäänud helget tunnet saavat võrrelda ühe kolmandikuga õnnestunud abielu positiivsest mõjust. Samalaadse võrdluse töid uurivad välja ka võrdes tööhõive ja töötusega. Haljastusega piirkonnas elav töötu on nende väitel kümnendiku võrra õnnetum kui samas olukorras, ent rohealade läheduses elav inimene.

Gerbera on FleuroStar

Igal aastal valivad Saksa ja Hollandi lillekasvatjad ning -müüjad kõige pilkupüüdvama uue ilutaimede jaoks jaekaubanduses. Tänavu võitis tiitli pooltäidetud õisikutega transvaali gerbera *Gerbera jamesonii* Cartwheel Strawberry Twist.

Ihaldusväärse tiitli FleuroStar saamiseks külastab 30 eksperdist koosnev komisjon kaheksat müügipunkti ning valib igast paigast taime, mille pilk esimesena peatus ja millel on seetõttu kõige enam müügipotentsiaali.

Firma Syngenta Flowers aretatud *Gerbera jamesonii* Cartwheel Strawberry Twist tõusis teiste konkurentide seast esile tänu sellele, et tegu on esimese mitmevärvilise potigerberaga. Are-tustööd juhtinud Kathryn Verlinde'i sõnul sai ta inspiratsiooni eelkõige lõikegerberate erakordsest värvirikkusest ning tänu üheksa aastat kestnud tööle õnnestus tal see ka potitaimedele üle kanda.

Gerbera jamesonii Cartwheel Strawberry Twist peaks sobima kasvatamiseks nii aknalaul kui terrassil. ✨

Loodus raviks

ONYCOR

Kas teie varba- või sõrmeküüs on traumast kahjustatud?

Kas soovite ergutada küünte kasvu või soodustada tallanaha elastsust?

Onycor sisaldab tõmmiseid järgmistest looduslikest komponentidest: agaav, sirel, pune, valge sinep, Cayenne'i pipar, kadakas, lisaks taruvaik ja etüülalkohol.

Küünekahjustuste ja/või -kasvu kiirendamiseks tilgutage mõned tilgad küüne alla ja vallile. Liigsarvestunud tallanaha pehmen- damiseks või jalanaha hoolduseks hõõruge jalanahale piisav kogus 2–3 minuti jooksul pärast jalgade pesemist ja kuivatamist.

PAPS-20

Kas tunnete, et olete oma lihastele või liigestele liiga teinud?

Või häirivad teid nahamarrastused ja -kriimustused?

Ehk on teid hammustanud mõni putukas?

Paps-20 koosneb looduslikest preparaatidest: agaav, sirel, taruvaik ning etüülalkohol.

Ülitundlikkuse korral üksikkomponentide suhtes tuleb pidada nõu arstiga.

Kandke PAPS-20 õhukese kihina vastavale kehapiirkonnale kuiva naha peale, soovitatavalt 3–4 korda päevas.

KLUX

Kas teid vaevavad mao ülehappesusest tingitud probleemid ja kõrvetised?

Või olete oma kõhu liiga täis söönud?

Ehk on stress tekitanud seedehäireid?

Klux koosneb looduslikest preparaatidest: lagrits, kardemon, ingver, samuti glütseriin, etüülalkoholi sisaldus kuni 18%.

Manustage 2 korda päevas enne sööki 40 tilka puhtalt või lahustatult 50 ml leiges (toasoojas) vees. Ennetamaks söögitoru limaskestast kahjustuste tekkimist, on soovitatav mao ja söögitoru hoolduskuuride tegemine 1–2 korda aastas ühe kuu vältel.

Sobib kasutamiseks koos ravimitega. Ei soovitata kasutada raseduse ja imetamise ajal. Sapikivide kahtluse korral kasutada ettevaatusega.

UNE-MATI

Kas te ei suuda õhtuti uinuda?

Või ärkate öö jooksul korduvalt?

Unetus ja rahutu uni võib tekitada päeval väsimustunde, millega kaasneb kurnatus, närvilisus, mäluhäire.

Lisaks muutute ka haigustele vastuvõtlikuks.

Une-Mati koosneb looduslikest preparaatidest: viirpuu, veistesüdamerohi, teeleht, põldosi, tatra- ja nisukliid, humal, lisaks etüülalkohol (kuni 16%).

Manustage enne sööki keele alla 25 tilka (1/4 teelusikatäit) 3 korda päevas 2–4 nädala jooksul ja Une-Mati toob teile hea une.

Lisainfo: www.massuno.ee

Küsi Massuno loodustooteid apteekidest. Apteeker annab ka teavet, millises apteegis toodet parajasti saada on.

*Hästi hoitud
saladus –*

Coloma roosiaed

Tekst ja fotod **Hanna Miller**

*Coloma roosiaed, mis on üks
Euroopa suurimaid, pakub õiteilu
mai keskpaigast oktoobri lõpuni.*

Vanad roosid
on koondatud
omaette aeda.

Tuhandete sortidega
roosiaed on liigendatud
pukspuuhekkidega.

Brüsseli külje all asuva, Flaami kommunile kuuluva Coloma roosipargi ja väikese roosimuseumi külastus on kõigile tasuta. Selle kauni pargi ajalugu ulatub tagasi XV sajandisse, mil siin paiknes veega täidetud vallikraavidest ümbritsetud lossike, mida härrased kasutasid vaid lustimispaigana.

Aja jooksul vahetas paik korduvalt omanikke, kuni XVII sajandil omandas valduse parunipere Roose, kelle nimi oleks justkui viiteks paiga tulevikule. XVIII sajandi keskpaigast, mil lossihärraks sai Alexander de Coloma, on pärit mitte ainult lossi praegune nimetus, vaid ka välisilme.

1982. aastal omandas valduse kohalik flaami kogukond, korrastas ala ja rajas siia ühe Euroopa suurima roosiaia. Restaureeritud lossis paiknevad kommunu turismiinfo ja kultuurikeskus. Siin korraldatakse näitusi, kontserte ja muid

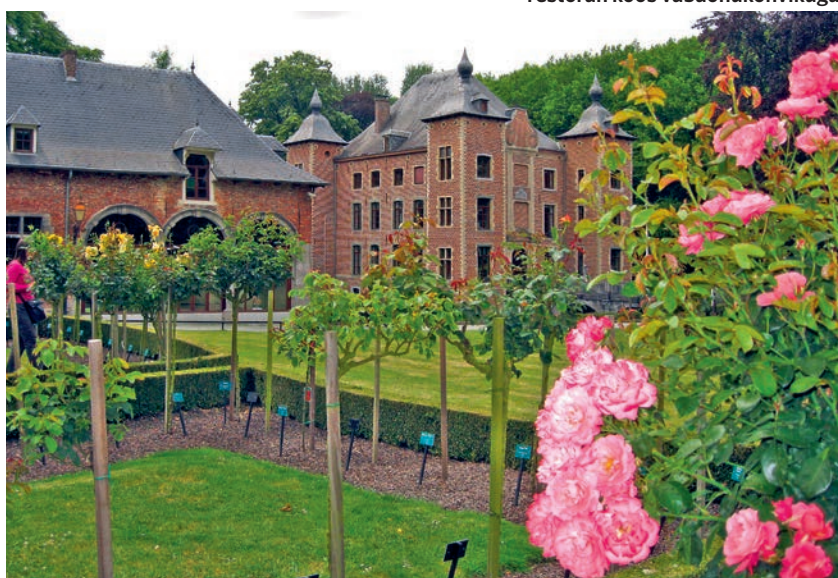

Renoveeritud Coloma lossis on praegu kohaliku kommuuni kultuurikeskus ning turismiinfo, tall-tõllakuuris restoran koos vabaõhukohvikuga.

üritusi. XVIII sajandist pärit tall-tõllakuur on avatud restoranina ning tornitaoline aiapaviljon on peavarjuks 2002. aastal avatud roosimuseumile. Siinkohal ei maksa arvata, et muuseum pakub vaadata roosipilte või kuivatatud õisi – ehedaid õisi on piisavalt aias. Pigem on tegu interaktiivse keskusega, kus puuetundlikelt ekraanidelt leiab kõikvõimalikku teavet rooside ja nende kasvatamise kohta. Pealekauba veel imelised vaated pargile, lossile ja roosiaiale.

Algselt korrapärasel Prantsuse stiilis rajatud 15 hektari suurune park omandas XVIII–XIX sajandil Inglise stiilis looduspargi ilme.

Suurele roosiaiale pandi alus 1995. aastal, pakumaks külastajatele võimalust nautida maailma eri paigust pärit rooside ilu. Seitsme aasta jooksul rajatud võrratus aias kasvab umbes 3000 roosisorti, sealhulgas kuni 150 roniroosi ja üle 700

Nn rahvusvahelises aias näeb 25 maalt pärit roose.

klassikalise vana roosi. Kogu õiteilu kannavad enam kui 65 000 põõsast. Aed on jagatud mõteliselt nelja ossa: puna-valge aed, Flaami aed, vanad roosid ja rahvusvaheline aed, kus näeb 25 maalt pärit roose.

Puna-valge aed on rajatud klassikaliselt korrapärasel Prantsuse stiilis, juga- ja pukspuuhikesed eraldavad peenrad "tubadeks", kus kasvab 145 punases ja valges toonis roosisorti. Need värvid – pärit paiga kunagise omaniku, parun Roose vapilt – on saanud nüüd Sint-Pieters-Leeuw kommunu värvideks.

Coloma roosiaed

- Külastusinfo: roosiaed ja roosimuuseum on avatud tasuta külastusteks 15. maist 30. septembrini kella 10–20, oktoobris 19ni, suletud esmaspäeviti. Gruppidele on võimalik tellida ekskursioone. Kuna tegu on hollandikeelse Flaami alaga, siis on eelistatud võõrkeelteks inglise ja saksa keel.
- Täpsem info: Tourism office Sint-Pieters-Leeuw (0032) 2371 2262 või toerisme@sint-pieters-leeuw.be
- Kodulehekül: <http://www.geuzeinfo.com/index.php/Sint-Pieters-Leeuw>

Flaami aed on kui ood kohalikele roosiaretajatele, pakkudes imetlemiseks 250 sorti kaunitare. Vanade rooside aed ehk "elav ja õitsev roosialugu", nagu seda aiaosa võiks õigusega nimetada, esitleb koguni ligi 750 roosisorti!

Rahvusvahelises aias, mis on rajatud vabakujundusega Inglise stiilis, on roose nii kõikjal Euroopast kui ka Põhja-Ameerikast, Uus-Meremaalt ja Austraaliast. Lisaks kuulub pargi juurde ka suur viljapuu aed, mille puutüvedelt leiavad tuge 150 roniroosisorti. Esmalt märkab aeda siseneja tornipviljoniga piirnevat ekspositsiooni, kus näha ligi 300 tüvroosi, liigendatud värvide järgi, ja väikest Jaapani aeda.

Suur roosiaed jääb esmalt varjatuks, laiudes kõrge kivimüüri taga. Sinna pääseb lossi taga asuvas pargist. Terrasside ja kambritena kujundatud ala ilmestavad hekid, mis eraldavad aia erinevaid osasid. Imetleda saab kõikvõimalikke värvitoone ja õitevorme, alates tädisõitest kuni rosetide, pöörise, pomponide, peeker- ja lihtõiteni. Kusjuures kõik roosipõõsad on korralikult varustatud nimesiltidega. Õisi jätkub maist oktoobrini, rohked pargipingid pakuvad võimalust ringkäigul jalgu puhata. ✨

KAUGREISID:

MIAMI – KARIIBI MERE KRUIIS MAAILMA SUURIMA KRUIISILAEVAGA 04.–15.12.2013	H: 2999 €
AUSTRALIA – UUS-MEREMAA 16.11.–01.12.2013	H: 4589 €
UUS! ALASKA – VANCOUVER – KAMLOOPS – COLUMBIA JÄÄLIUSTIK 30.06.–13.07.2014	H: 3599 €
USA LÄÄNERANNIK: NEW YORK, LAS VEGAS, GRAND CANYON, SAN FRANCISCO, HAWAII, LOS ANGELES 15.–29.09.2013; 24.05.–07.06; 13.–27.09.2014	H: 2999 €
SINGAPUR – SUMATRA SAAR – LANGKAWI – KUALA LUMPUR 23.02.–08.03.2014	H: 2890 €
VIETNAM-KAMBODŽA 14.–27.11.2013; 13.–26.04.2014	H: 2899 €
HONGKONG-MACAU-TAIWAN-FILIPINIINID 10.–24.05.2014	H: 2999 €
SUUR INDOHIINA RINGREIS: VIETNAM, LAOS, KAMBODŽA 16.–29.03.2014	H: 2999 €
WASHINGTON – PHILADELPHIA – NEW YORK 09.–17.08.2014	H: 1999 €
KUUBA – KARIIBI MERE PÄRL – CANCUN – MEXICO CITY 23.11.–06.12.2013; 22.03.–05.04.2014	H: 3220 €
ARGENTINA-BRASIILIA 26.10.–08.11.2013; 25.10.–09.11.2014	H: 3699 €
EKSOOTILINE LÕUNA-AAFIKA – VICTORIA KOSK 06.–20.10.2013; 01.–15.03.2014	H: 4299 €
SALAPÄRANE TAI JA KULDSETE TEMPLITE BIRMA 27.10.–09.11.2013; 16.02.–01.03.2014	H: 2995 €
KULDSETE TEMPLITE BIRMA 19.–29.11.2013; 01.–11.02.2014	H: 2699 €
HAWAII SAARED 16.–24.11.2013; 16.–24.03.2014	H: 2999 €
PEKING – PÕHJA- JA LÕUNA-KOREA 06.–16.04.2014	H: 2966 €
EKSOOTILINE LÕUNA-INDIA JA SRI LANKA 17.–28.11.2013; 09.–20.03.2014	H: 1999 €
UUS! SINGAPUR – UUS-MEREMAA – FIJI SAARED 25.01.–08.02.2014	H: 4399 €
IISRAEL-JORDAANIA 08.–16.10.2013	H: 1250 €

LÄHIREISID:

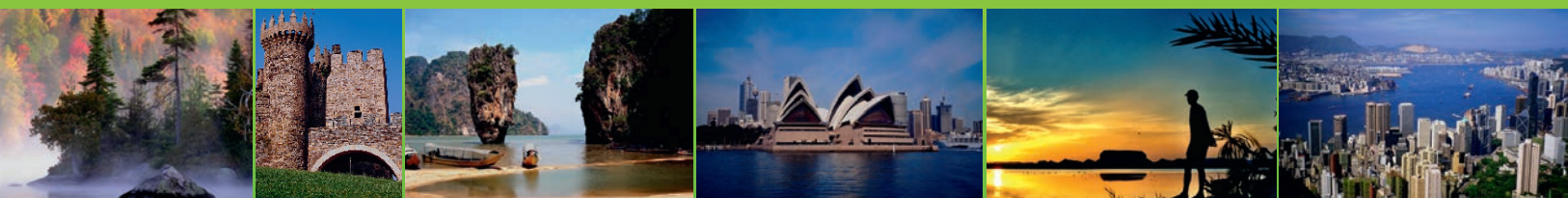
SOOME JÄRVEDE VÕLU JA IMATRA KOSE VETEMÄNG 11.–13.07; 08.–10.08.2014	H: 219 €
HISPAANIA – (ANDORRA) – PORTUGAL – GIBALTAR 29.09.–10.10.2013; 28.09.–09.10.2014	H: 950 €
INGLISMAA-ŠOTIMAA 26.06.–07.07.2014	H: al 989 €
GOTLAND – ROOSIDE SAAR 03.–08.08.2014	H: al 569 €
VIIN-SLOVEENIA-HORVAATIA 13.–22.09.2013	H: 490 €
UUS! RINGREIS: PORTUGALI PÄRLID 21.–27.10.2013; 18.–24.05.2014	H: al 894 €
UUS! SITSILIA-SARDIINIA-KORSIKA 08.–19.10.2013	H: al 1250 €
VELIKIJE LUKI 27.–29.06; 25.–27.07; 22.–24.08.2014	H: 240 €

EESTI REISID:

UUS! ROMANTILINE VORMSI 24.05; 29.06; 26.07; 10.08.2014	H: 39 €
SIBULATEE – KUREMÄE KLOOSTER – ALATSKIVI LOSS 31.08.–01.09.2013	H: 72 €
RÄPINA MÕISA AIAD – PABERIVABRIK – PIUSA KOOPAD – SETO KUNINGRIIK 14.–15.06; 12.–13.07.2014	H: 89 €
LÜBNITSA SIBULA- JA KALALAAAT 24.08.2013	H: 22 €
HIUMAA KOHVIKUTE PÄEVAD 02.–03.08.2014	H: 92 €

LINNAPUHKUS:

LONDON – WINDSORI LOSS 16.–20.10; 18.–22.12.2013; 19.–23.03; 14.–18.05; 11.–15.06.2014	H: 550 €
MAAILMALINN PARIIS 28.–31.08; 23.–26.10.2013	H: al 650 €
ANTIIKNE ROOMA 23.–27.10; 11.–15.12.2013	H: al 650 €
RODODENDRONITE ÕITES HANSALINN BREMEN 17.–20.05; 31.05.–03.06.2014	H: 375 €
VIIN – SUURSUGUNE UNELMATE LINN 05.–08.12.2013	H: al 650 €

Lõunamaa reispaketid, soodsad lennuki- ja laevapiletid, reisikindlustus. Grupireisid vastavalt tellimusele.

Mida kauem õunakasvatavad oma saaki kvaliteetsena säilitada suudavad, seda paremat hinda on lootus saada.

Pakkematerjal otsustab

Tekst Jaan Mettik / Fotod reprod

säilivuse

Õige säilitusviis garanteerib kvaliteetse puuvilja.

September on saagikoristamise aeg. Sellega kaasneb aga mure, mida kogutuga ette võtta, et üht-teist ka talvel võtta oleks. Sellest räägib meile J. B. Spuhl-Rotalia raamat "Kodumaa marjad", mis anti välja 1911. aastal Haapsalus.

Puuvilja alalhoidmine

Kui õunad ja puuviljad on ettevaatlikult puult maha võetud, siis peab neid alalhoidmiseks niisuguse ruumi sisse viidama, kus neil järelküpsust edendavaid olluseid, nimelt rohket niiskust, soojust ega valgust saada ei ole. Kõigesündsam alalhoidmise koht on kelder ehk kamber, kus ühesugune (mitte väga niiske ega ka väga kuiv) õhk ja soojus (2–6° R ehk 3–8° C) walit-

seb ning valgus ligi ei pääse. Sinna tehakse laudadest ehk lattidest riulid ja pannakse õunad ehk pirnid kõrvestikku riulite pääle. Kõigeparem seisavad nad übekordses lademes, aga kui ruum väikene on, siis võib veel teise lademe esimese pääle panna ning hädapärast ka kolmandama, aga seda rohkem kordasid mitte enam ülestikku.

Panemise juures saagu iga õun ja pirn veel kord hoolega läbi waadatud ning kõik plekilised ja usitanud terwete bulgast välja heidetud. Püübida pole neid tarwis. Kui õunu ja pirniseid mitu sorti on, siis saagu iga sort isearnisse pandud. Aegajalt peab seismapandud puuvilja järelwaatama, ning üks kord enne jõulu kõik üksbaawat täitsa ja hoolega läbikatsuma. Pääle jõulu sündigu läbiwaatamine iga kahe nädala tagant. – Et riulid puhtad ja kuivad peawad olema ning kambri sumbunud hallitanud ega mädanenud haisu ei tohi olla, on isenesest mõista. Tekib kambriisse ehk keldriisse rohke niiskus,

mis sellest tuntakse, et seinad niiskeks või higiseks lööwad, siis pandagu kas kustutamata lupja või kontsentreeritud wäärlihaput (lõngaõli) laiade madalate riistadega põranda pääle, mis üleliigse niiskuse sisse imeb. Kange külmaga, kui karta on, et õhu-soojus alalhoidmise ruumis juba nullini hakkab langema, maetagu kambri aknad seestpoolt tekkide ehk kottidega ja väljastpoolt õlemattidega ning keldri aknad sõnikuga kinni. Ei peaks see arwitama, siis wiiakse sinna keedukatлага õhkurwaid süsi, ehk lastakse petroleumi keeduaparaat sääl sees põledes sooja sünnitada.

Saksamaa katse

Nõndawiisi keldris ehk külmakindlas, kütmata kambriis lahtiselt pidades seisawad õunad üleüldse väga hästi. Niipea kui neid aga sooja köetud ruumi sisse wiiakse, siis hakkawad nad aga kobe kangesti närtsima. Sellepärast on juba kaua aega üht niisugust alalhoidmise wiisi katsete ja proowimiste abil tabatud üles leida, kus juures õunad enne kerwadist talwet, kui neid müügilge

Siidipaberisse pakkimine aitab õunte säilivusaega pikendada.

Säilitamiseks mõeldud puuvilju tuleb korjata ettevaatlikult.

soovitakse wiia, mitte nii ruttu ära ei närtsiks. Kuidas seda teha, näitavad meile Geiseheimi kuningliku puuvilja- ja wiinamäe õppeasutuse katsed:

Seal pakiti novembri algusel värsked, hilja-walmiwad Baumanni renett-õunad ja Espereni bergamote-pirnid mitmesugusel viisil sisse ja lasti weebruari alguseni seista. Wäljapakkimisel, weebruari kuul, saiwad õunad ja pirnid soojaks köetud tuppa wäljapandud, kubu nad kabeks nädalaks seisma jäeti, et näha saada, kas nad nõnda, nagu kaupmebed alati kaebawad, kobe mõne päewa jooksul poodis seistes pruuniks ja plekiliseks ning müümiseks kõlbmataks saawad.

Kõige paremini seisawad kõik need õunad, mis siidipaberi sisse oliwad mässitud. Nende nägu oli muutmata ilus, pubas ja värsked, järelküpsimine täienes korrali-

kult ning maik oli läbi ja läbi pubas ja hääd. Pärastisel seismisel soojas toas ei tekinud neile ühtegi plekki külge. – Ka need õunad ja pirnid, mis puutakkude (Holzwolle) kordade wabele oliwad pakitud, oliwad läbistikku hääd, järelküpsus oli täelik ning maik selge ja pubas, aimult nägu ei olnud nii ilus, kui siidipaberi sisse mässitud puuviljal. – Ka need mis liirwa sisse oliwad pakitud, leiti muidu wäga hääd olema, üksi järelküpsuses oliwad nad pisut taha jäänud; maik oli täitsa pubas. Nõnda wõib siis sääl, kus õunu üle hariliku aja tabetakse alalhoida, neid liirwa sisse pakida. Siiski oleks soovida, et neile ka siidipaberit ümber mässitakse ning siis liirwa kordade wabele pakitakse. – Puulehtedega sisse pakitud pirnid läksiwad pärast wäga plekiliseks ja närtsisiwad kangesti, kuna õunad üsna hästi seisiwad ja pisut aga närtsisiwad. – Korgipuru sisse pakitud pirnid seisiwad wäga hästi ja järwad ilma plekkideta, aga närtsisiwad pärast soojas toas pidades wäga ära. – Saepuru ja heina sisse pakitud õunadele ja pirnidele oli wastik puumaik sisse tekinud. – Odrapõhuga sissepakitudel ei olnud küll mingit wõerast maiku, aga ilus nägu oli kadunud, niisama ka neil, mis mulla sisse saiwad pakitud.

Neist katsetest selgub siis, et siidipaberi sisse mässitud ja puutakkude kui ka kuirwa liirwa sisse pakitud puuvilja kõige-parem seisab.

Hoidla otsustab kõik

Tänapäeval on korralikku maakeldrit või kütteta ja jahedat kambrit, kus õunu hoida, väga raske leida. Keldrid on enamasti keskküttega majade all ja soojavõitu, jahedad kambrid on ammu ära soojustatud ning eluruumideks kohendatud.

Sama raske kui sobivate ruumide leidmine on ka Geiseheimi kuningliku puuvilja- ja wiinamäe õppeasutuse katses kasutatud pakkematerjalide han-

kimine. Kõige lihtsam on ilmselt leida siidipaberit ja liirwa. Esimest saab koju tellida kas või internetist ning teist saab õuest ja labidaga. Samas tahaksin hoiatada, et kindlasti ei maksaks minna liirwa võtma linna kassipisimest liivakastist.

Muudest kasutatud materjalidest püüdis minu pilku mõte puulehtedega kihitamisest, nimelt tahaks väga teada, mis puuliigi lehti kasutati. Tõenäoliselt on tulemused siis, kui kasutada parkaineterikkaid tamme- või pöögilehti (need püsivad pikka aega kuivad ja õhulised) oluliselt paremad juhul, kui katsetada kiiresti kõdunevate ja niiskuvate vahtralehtedega.

Tänapäevasematest materjalidest tahaks mina veel perspektiivikana toodud loetelule lisada ajalehepaberi. Oleks väga huvitav teada, millise koha saavutaks see materjal analoogilises katses.

Kus aga kõiki neid säilitusviise tänapäeval kasutada? Kel on mingisugune kelder, peaks proovima õunu seal hoiustada, ning kui seda pole, sobivad kõvemate külmade saabumiseni küllalt hästi ka igasugused kütteta kõrvalhooned – puukuurid, garaažid jne. Keldrita korterielanikele peaks hilisügisel ilmselt päris hästi sobima ka kinniehitatud rõdu. Samas võib seal tõsiseks probleemiks osutuda päikesepaistelisel päevald ülemäära kõrgeks kerkiv temperatuur.

Tööstuslik õunte säilitamine

Tänapäeval on suure osa inimeste puuviljakelder kaupluse puuviljaletis. See hoiab ära päris palju tööd, kuid jätab alati kahtluse, kas need õunad on ikka päris sellised nagu minu koduaias. Kui nad nii head välja näevad, on neid säilimise parandamiseks kindlasti millegagi pritsitud ja võib-olla polegi neid tervislik süüa.

Kõige enam kahtlusi põhjustab tavaliselt mõningaid õunu kattev vahakiht. Tavaliselt pole siin paanikaks põhjust – mitmele õunasordile ongi selline kiht iseloomulik. Meie kodumaistest aretistest on selline näiteks üks meie paremaid säilijaid 'Tellissaare'. Kahjuks pole ta maitseomadused aga minu meelest kaugeltki nii head kui säilimisvõime.

Moodsad õunahoidlad – üks selline on näiteks Pollis – kasutavad ära kõik vanad teadmised õunte säilitamisest, kuid lisavad neile ka tehnika uuemad saavutused. Seal säilitades saab puuvilju väga edukalt kontrollida modifitseeritud atmosfääri tingimustes. ✨

Metste talu vürtsikad viljad

Tekst **Kristel Kirss**
Fotod **Liis Kirss**

Metste talu piiraval põllul kasvavad nii vägevad sibulad, et paistavad lausa maanteele ära. Hiiglaslikke sibulaid, aga ka teisi väega aiavilju saab oma silmaga näha ka Palamuse väljanäitusel ja Võhma juurikalaadal.

Kärsu külas asuvas Metste talus on kolm põlvkonda ühe katuse all. Peale suguluse ja eluruumide liidab neid ühine huvi – aiavilja kasvatamine.

Maja juurde jõudes üllatab meid silt, mille sarnaseid tavaliselt riputatakse koertega kodude väravatele, aga siin hoiatab see kassi eest.

“Ega me oma kiisud pole kurjad. Meie juures käib üks külakass, kes kipub küntega kannast kinni krabama, kui tal kõht tühi on,” rahustab meid peretütar Katrin Pärn. Maja ukse ees trepil kausi juures passibki seesama oranž kõuts Mäks. Tema umbusklik pilk teeb kõhedaks. Katrin julgustab meid ja ütleb, et nii külaliskassist kui ka nende oma kolmest kiisust on palju abi – nad piiravad aiasaaduste vaenlaste, hiirte ja muttide arvukust.

Perenaine, agronoomi haridusega Vaike Pärn, on tagasihoidliku loomuga ja töökas naine. Teda huvitab aiandus, eriti aga põnevate aiaviljade kasvatamine. Oma pere vajaduste kõrvalt on ta siinmail kasvanud vilju ikka teistelegi jaotanud. Suuremates kogustes köögivilja kasvatamine muu-

Näljane Mäks on silmanähtavalt kurjas tujus.

Metste talu kasvatab aiavilju ja sibulaid keemiavabalt, põhimõttel "oma tarbeks". Talu on saanud toodetud köögivilja turustamiseks õiguse kasutada Eesti Aiandusliidu kvaliteedimärki "Eestis kasvatatud".

Peretütar Katrin Pärn kolis maale ja tegeleb nüüd oma talu aiasaduste turustamisega. Nii uhketest sibulatest lahtisaamisega ei ole mingeid muresid.

tus aktuaalseks 2010. aastal, kui Vaike töökoht kohalikus metskonnas kaotati. Samal ajal tundis toona Pärnus elanud Katrin suurt vajadust maaelu järele. Nii registreeris tütar end ettevõtjaks ja kolis maale tagasi.

"Ema teab, mida ja kuidas kasvatada. Mina tegelen müügi- ja turundustööga," märgib Katrin. Selle kõige kõrvalt pole ta jätnud oma palgatööd Pärnus, kus on ametis kalandusspetsialistina.

Kaheksa aastat Pärnu suvituslinna elu maitsnud noor naine ei hooli sellest, et maale kolides tuli loobuda melust ja korterimugavustest. Teda hoiab maa küljes sootuks muu. "Minu vanavana-isa oli Voltveti mõisas kubjas, tema suurim soov oli olla talu peremees. Viimaks sai ta endale siia

asundustalu koha. Ka kõik teised talud ja nende maatükid, mis meid ümbritsevad, on samamoodi loomisega saadud," räägib ta. "Otseses liinis oleme mõlemad vennaga siinse talu neljas põlvkond talupidajaid. Siin on privaatne ja rahulik, olen siin üles kasvanud."

Hiiglaslikud sibulad äri käivitajaks

Talu müügitöö käivitajaks said meilegi teelt silma jäänud sibulad. "See on salatisibul 'Globo'," selgitab Katrin. "Ühel hoidistamise päeval mõtlesime emaga, et kuidas küll pääseks väikeste sibulate koorimisest ning sellest hullust nutmisest. Ja ema leidis peagi selle õige! Nüüd piisab ühest kilosest sibulast, et teha valmis hea hulk tomatihoidiseid. See sibul pole väga terava maitsega

Pakettakendest ehitatud mullavaba kasumaja täidavad suve keskpäigani piprad ja tomatid.

Elumaja nurka lillekastidesse sättis Katrin tomatitaimed, millest pere eriti midagi ei lootnud. Nüüd on neil tomatid juba küljes. Esiplaanil pere lemmik, kel nimeks Muta.

ning ei aja vesistama. Sarnaste eest on Palamuse väljanäituselt kolm kiituskirja koju toodud!” Suurim, mille nad viimase viie aasta jooksul on oma peenramaalt üles võtnud, kaalus koguni 1 kilo 900 grammi.

Mida sellise hiiglaselise kasvatamiseks vaja läheb? Perenaine teab: soodsat ilma ehk mõõdukalt – kuni 25 kraadi – sooja ning parajalt niiskust. Kui vana sibula kasv pidurdub ja nii juhtus ka tänavu suvel, kui põud häiris sibulate paisumist. Kui kolm nädalat vihma ei tulnud, jäeti peenrad umbrohtu. Et mitte kahjustada sibulate juuri, kuival ajal peenraid ei rohita. Samuti ei sikutata siin umbropsu ühtegi sibulat välja.

“Kui pealsed ilmutavad kärbumismärke, on tavaliselt ka juured alt kadunud. Sellise sibula võib juba üles võtta,” märgib Katrin. Samal põllul kasvavad veel kartulid ja porgandid, mis pole samuti päris tavalised. Nimelt on harjumuspärase oranžide kõrval veel ka kollased, valged ja tumelillad porgandid. Neid on tore taldrükule ritta sättida ning suupisteteks pakkuda. Kahel peenral kasvab porgandisort ‘Katrin’.

“See on pärit Tšehhimaalt, aga sobib hästi raske mullaga aiamaale. Porgand on ise lühemat sorti, ent väga hea maitsega,” tutvustab Katrin oma nimekaimu.

Maguspaprika must sort 'Black Sugar'.

Veel kasvatatakse eri mõõtu kõrvitsasorte, kurke, põld- ja aedube. Kõiki neid köögivilju, mida kasvatatakse, söidutab Katrin ka laatadele.

Hea koostöö on Tartu Lõunakeskuse ja Pärnu taluturgudega. Kõike, mis üle jääb, pakutakse ka oma talu kodulehe e-poes (www.mets-tetalu.ee).

Kasvumaja vürtsikad elanikud

Talu värvirõõmsad ja vürtsikamad kasvandikud ootavad meid uues kasvuhoones. Tumesiniste raamidega pakettakendest majake on nii ilus, et meenutabki pigem aiamaia, kus istuda ja kohvitada. "Tänu headele tuttavatele sain kasutuks muutunud bürooaknad mõistliku hinnaga," on Katrin tänagi veel tänulik. Hea idee igal juhul, sest aknaid saab edukalt kasutada nii ukse kui õhutusavadena.

Kui ehitusmaterjal kohale jõudis, polnud ehitajaid vaja kaugelt otsida. Katrini isa, peremees Toomas on tehniliste erialade õpetaja ning tema jaoks ei olnud mingi vaev pakettakendest kasvumaja välja mõelda ja valmis ehitada.

Katuseks sai kihtplastik ehk makrolon, materjal, millest tehakse moodsaid kasvuhooneid. "Katus on selle majakese juures kõige kallim asi," ütleb Katrin.

Tomati- ja paprikamaja põrandat katab hakkepidu puru, mis on saadud kraavikaldaid lepavõsast puhastades. Just sibulatele mõeldes otsustati teha mullavaba kasvuhoone, et oleks hiljem mugavam neid kuivatada. Selleks ehitasid isa ja vend Tõnu kasvuhoonesse pikad ja näpulaiuste vahedega laudad.

Nendesse pragudesse pannaksegi sibulad koos pealsetega kuivama. Sealjuures jäävad pealsed laua alla rippuma. "Nii ei valgu suurte pealsete lima sibula kihtide vahele. Kui see juhtub, on säilivus ohus," selgitab Katrin.

Pipraid kasvatatakse paksemat sorti prügikottides ja ise kombineeritud mullasegus.

Suve lõppedes on kasvumaja laudad kuivavate sibulate ja küüslaukude päralt. Need kuivavad ekstra neile ehitatud laudadel, pealsed allapoole rippumas.

IV "Võhma juurikas"

Laat taimegurmaanidele ja hobiaednikele!

14. septembril kella 10–17
Võhmas Viljandimaal

Info: www.vaskanarbik.ee
info@vaskanarbik.ee
tel 517 6748

Kasvumaja keskel on korralik bullerjan, millest on abi kevadel, kui taimi ette kasvatatakse, ning suve lõpu poole ka sibulate kuivatamiseks.

Kuni sibulad põllul paisuvad, on kasvumaja basiiliku ja potitomatitaimede päralt. Viimaseid oli tänavu kolme sorti: kollane 'Aztek', punane 'Red Robin' ning mahedamaitseliste oranžide tomatitega 'Venus'.

Kõik minimõõtu tomatid on ilusad ja läikiivad. "Tomateid tuleb kasta vaid hommikul ning vett ei tohi lehtedele tilgutada," teatab Vaike, kes muud nippi nende puhul ei kasutagi.

Tomatitel, mis külmal kevadel toas liiga pikaks venisid, lõigati ladvad maha ning pisteti vartpidi turbamulda. Ehkki neist ei lootnud keegi midagi, said taimed peagi juured alla ja nüüd ilmestavad need oma viljadega hoovi.

Ent neil on veel üks põnev, õues kasvav tomatisort. "See siberi tomat on täiesti imeline! Taimed pidasid vastu kolm vihmata nädalat. Ka ei kimbuta neid lehemädanik, need ei vaja toestamist ega võsude äranäpistamist, samal ajal annab rikkalikku saaki," kiidab Vaike.

Veel on kasvumaja turvaliste seinte vahel paisumas ja värvumas paprikad, jalapenod ning tšillipipra mahedamad ja ülitulised sordid. "Tšillid on minu, isa ja venna lemmikud – me armastame teravaid maitseid," ütleb Katrin. Neid on kasvumajas 20 sorti. Kasvuhoone tuliseim on 'Red Habanero', kibeduselt teine 'Orange Habanero' ja kolmas ehk teistest grammike mahedam 'Yellow Adjoema'. Kolme kanget müügiks ei pakuta, sest Katrin peab neid lausa ohtlikeks. "Nad võivad ärritada tulususega limaskesti nii suus, neelus kui ka maos. Vend alles eile proovis 'Orange Habanerot' ning suhu tekkinud tulekahju kustutamiseks tuli tal hulga piima ja hapukoort nahka pista."

Mida valminum on pipar, seda teravam on selle maitse.

Katrin imestab, et Põhjamaade roogades nii vähe tuliseid pipraid kasutatakse. "Tegelikult ei tunta vürtsikate tšillide söömise järel mitte kibedust, vaid tegemist on närviärritusega, mille tulemuseks on kuumatunne," seletab Katrin.

Ise kasvatatud ja kõrgelt hinnatud

Vaike sõnul on tšillipiprad vähenõudlikud ja dekoratiivsed taimed, Katrin soovib neid panna isegi aknalauale ja istutada rõdukastidesse. Uue kasvumaja puhul loobuti kasvuskottide ostmisest, sest taimi oli palju ja kottide ostmine oleks liiga kulukas. Nüüd kasvatatakse kõiki piprasorte paksemates prügikottides, kus taime kasvule annab hoo sisse kompostmulla ja turba segu.

"Sellistes tingimustes ei tohi taimi kasta tihedamini kui vaid kord nädalas," märgib Vaike. "Vastasel korral võivad kottides juured ära mädaneda."

Piparde ja tšillide saak on korralik – neid jagub ka müügiks.

Katrini tänavuste tuliste tšillisortide esikolmik: punane 'Red Habanero' on kõige kangem, oranž 'Orange Habanero' on tuluselt keskmine, kollane 'Yellow Adjoema' jääb järjekorras kolmandaks.

Metste taluköögis pannakse kõige teravamad piprad hakkliharoogadesse, osast saavad aga hoidised – need pannakse purki ning marineeritakse nagu kurke. "Pipra konservipurgid saavad meie peres küll ruttu tühjaks. Pärast marineerimist pole need ka nii tulised," räägib Vaike. Lisaks kuivatatakse tšillipipraid ka maitsestamiseks.

Aiamaalegi jagub paprikapeenraid. Taamal paistab talu piiril PRIA toetusel taastatud vana kiviaiajupp. Metsigu see kinni küll ei pea, selleks on elektrikarjus.

VABANE TÜÜTUTEST NÄRILISTEST!

- ✓ Mürgivaba meelitussööt
- ✓ Söödad eraldi saadaval, lihtsalt asendatavad
- ✓ Lihtne „vajuta nupule” süsteem
- ✓ Sobib kasutamiseks nii sise- kui välistingimustes
- ✓ Ohutu lastele ja koduloomadele
- ✓ Šveitsi kvaliteet ja disain

*Kõik kaubad saadaval
aiakeskustes
ja E-POES!*

SCHETELIG

LOOME KASVU

AIKAUPADE HULGIMÜÜK
www.schetelig.ee

☎ 6512950

Piprad nagu
sõrmuse pärlid.

Kaks aastat tagasi sai talupere töövõidu – enda kasvatatud aiaviljadele saadi Eesti Aianusliidu märk “Eestis kasvatatud”.

Sellise tunnustuse üle on Katrin ja Vaike vägagi rõõmsad. “Nüüd on väike Metste talu nimi mitme suure ettevõttega ühes rivis,” rõõmustab Katrin. See on peretütrele andnud usku, et noored saavad maaeluga hakkama.

“Oleks hästi vahva, kui igas külas, iga pere teeks või kasvataks midagi kindlat. Näiteks üks talu kasvatab köögivilja, teine peab lehma – siis saaks n-ö spetsialiseerumise käima ja see säästaks kõigi aega,” unistab Katrin. “Eialgu see nii veel ei toimi, sest kõik teevad kõike,” lisab ta. Kuid lootust pole ta kaotanud. ✨

Eesti tuntuim metsamoor loob

taimetakade

Tekst Kristina Traks / Fotod Kristina Traks ja Tiit Koha

Elustavate aurude tegemist ses koolis ilmselt ei õpetata, kuid taime- ja loodustarkusi tavapärasest veidi erineval moel lubab Karula metsamoor Irje Karjus oma uues herbaatika koolis jagada küll.

Irje on ehe näide sellest, et “metsamoorlusega” on võimalik elada nii, et hing rahul. Tema Veetka talus pole iialgi peetud lehma, küll aga on ta metsamoorina Karula rahvusparkis Kaika kuplite vahel võrستانud juba ligi 20 aastat külla tulevaid lapsi, koolitanud taimehuvilisi, jaganud retsepte ning valmistanud loodusandidest kõikvõimalikke tooteid.

Nüüdki, tutvustades oma loodavat kooli, mida mõttekaaslaste ringis naljaga pooleks Kunksmooride kooliks kutsutakse, puistab Irje äriideid otsekui varrukast. Näiteks: miks küll keegi pole hakanud müüma poes nõgeseid? Neid leidub ju kõikjal ja inimesed teavad tema häid omadusi – kindlasti leiduks ka ostjaid. Võtku keegi vaid asi ette ja tehku ära. Või miks müüakse meil kõikjal poodides närbunud olekus Itaalia salatikomplekte, kui teadjam inimene võiks ka kohalikest Eestimaa taimedest samaväärselt, kuid palju värskema ja väekama suupoolise kokku seada.

Nõiakultuur turistimagnetiks

Just selliseid uusi ärisid ootabki Irje oma koolis jagatavate teadmiste toel võrsuvat. Tegemist ei olevat siiski endale konkurentide kasvatamisega, vaid Irje loodab, et kui loodust tundvaid ja

Pihlaka vägi

- Pihlakas on õnnepuu. Kui soovid majale ja perele õnne, istuta väravasse pihlakapuu. Kui soovid õnne ligi meelitada ja õnnetust eemal hoida, kanna pihlakaoksakest enda läheduses.
- Pihlakas ravimtaimena: seenhaiguse vastane, verejooksu peatav, lahtistav, haavu parandav, tugevdav. Mõjub hästi veresoontele. Tarvitatakse nii pihlakaõisi, marju kui ka lehti.
- Pihlakaõietee aitab köha puhul – pane 1 tl pihlakaõisi tassi kuuma vee sisse ja lase 10 minutit tõmmata.
- Kui kõht on kinni, söö pool tundi enne sööki umbes 10 marja meega – aitab!
- Kui on raskesti paranevaid haavu, pane nende peale puruks muljutud pihlakalehti.

kooli

mõistvaid inimesi rohkem tekib, hakkab ka ehk mõni ühine äri idanema. Seltsis aga oleks ettevõtmistel rohkem haaret.

Tõuke kool luua andis folkloori õppinud Irjele ja tema mõttekaaslastele mure, et Eestis oma loodusväärtustesse ja põlvest põlve edasi antavatesse tarkustesse veidi üleolevalt suhtutakse – oma kohalikku asja peetakse ikka enamasti villaseks, kergelt koitanuks ja välismaalaste ees häbenemisväärseks.

“Tunneme hästi India ja Hiina kunste ning filosoofiavoole, aga meie enda mälu ja vägi hakkab ses virvarris kustuma. Meie maarahva nõiakultuur on asi, mida võiks täiesti avalikult väliskülalistajatele välja pakkuda, aga mida teeme meie? Pakume külalistele Liptoni teed ja meil pole isegi restoranides võimalik osta kohalikest taimedest, selgelt eestimaiselt identifitseeritud teed ja muid taimejooke,” räägib Irje.

Jah, meid peetakse nõiarahvaks, aga kas me oleme seda tegelikult ka või ainult arvame nii? Selles on küsimus. Sestap on Irjel plaan luua õppeprogramm ka lasteaiakasvatajatele, kes hakkaks lastele maast madalast vajalikke loodustarkusi õpetama. “Me teame küll, et haigele kohale tuleb panna peale teeleht, aga kas me õpetame oma lastele näiteks, kuidas loodust tunnetada ja kas või millega peput pühkida, kui metsas kakahäda peale tuleb? Ega vist.” Millega siis pühkida? “Paiselehega loomulikult,” muigab metsamor.

Uue ajastu ettevõtjad

Tervise Kodu kool ehk herbaatika õpperühm alustab sügisel, grupid luuakse Tallinnas ja Tartus ning loengud hakkavad toimuma üks kord kuus nädalavahetuseti. Õpe kestab kümme kuud ja pärast selle läbimist peaks inimene tundma põhjalikult loodust ning oskama need teadmi-

Irjel on lennukad ideed, tema arvates võiks Eesti nõiakultuuri ka välismaalastele eksponeerida.

Umbrohusalat

- peotäis vesiheina
- peotäis valge ristiku nutte
- peotäis noore maltsa lehti
- peotäis põdrakanepi lehti
- peotäis nõmm-liivatee õisi
- natuke punet
- peotäis kuusevõrseid
- kaks peotäit metsmaasikaid

Kuusevõrse energijook

- värskeid kuusevõrseid
- mündilehti

Valage saumikserisse värsked kuusevõrseid, mündilehed ja vesi ning mikserdage. Seejärel kallake segu sõelale ja kurnake vedelik kannu. Serveerige jooki nägus pudelis.

PS! Sõelale jäänud taimemassi ei pea ära viskama, selle võite lisada küpsisetainale.

Allikas: Kõigikalender 2010

sed ka oma ettevõttes ära kasutada. Mõlemas grupis peaks õppimist alustama 15 inimest, kellest võiksid tulevikus saada uue ajastu ettevõtjad.

Võimalusi lõpetanutele koostööks on palju. Eesti toodete baasil tegutsevate tee- ja tervisetubade loomine, Eesti looduskosmeetikal põhinevate tervisesalongide, saunade rajamine. Uuenduslike käsitöö- ja loodustoodete ning teenuste arendamine, tervisliku eluviisi nõustamine. Plaanis on ka ökoloogilise rõivatoodangu, toiduainetööstuse ja turismi arendamine Eesti kui maagilise nõiakultuuriga sihtkoha maailmakaardile jäädvustamiseks. Loodusteemaliste ürituste ja loenguprogrammide korraldamine jne.

Samas ei nõua õpitav tingimata seda, et peaks jätma senise elu ja metsa elama kolima. Sellist

ettevõtlust saab vabalt harrastada ka oma tavapärase töö kõrvalt, leiab Irje.

Kooli rajajateks on neli sarnase maailmavaatega inimest: Irje ise, tema kaasa ja ettevõtluspartner Kalev Kurrot, turunduskoolitaja Karin Kiviste ja mõttekaaslane Marika Post.

Kui taime- ja loodustarkusi jagab uues koolis õpilastele mõistagi Irje ise, siis Setumaa juurtega ettevõtlus- ja turunduskoolitaja Karin Kiviste lisab omalt poolt asjale "maisema" poole ehk räägib ettevõtlusest, kuigi ka temal on plaanis kasutada uuenduslikumaid tehnikaid, mis materiaalselt ja vaimset maailma üheks tervikuks seovad.

Koolitaja Merike Mitt räägib aga väärtustest. Põhiõppejõududele lisaks on plaanis kooli kutsuda õpetama ja kogemusi jagama Eesti tuntud spetsialiste ja praktikuid.

Mõttemaailma mõjutajad

Karin Kiviste julgustab inimesi välja murdma tavapärasest üheksast viieni palgatöörutiinist. "See on ju natuke tobe, et me terve tööädala kogume stressi ja siis nädalavahetusel tegeleme selle maandamisega" ütleb ta.

"Parem luua juba oma ettevõtte ning tegeleda sellega, mis on meelepärane. Mulle tundub, et ettevõtlusega seostub inimestel kohutavalt palju hirme ja väärarusaamu. Üldse suhtutakse sellesse kui mingisse surmtõsisesse asja. Nii ei peaks see küll olema, sest ettevõtlusega tegelemine annab vabaduse ja võimaluse oma potentsiaali maksimaalselt tundma õppida."

Metsamoorina on Irjel iga taime kohta lugu rääkida. Tema lugude peategelasi kutsuvad inimesed tavaliselt üldnimetajaga "umbrohi" ja paljud meist näevad terve suve vaeva nende hävitamisega. Irjel aga kasvab peenras rõõmsalt vesihein, mida ohtralt salatiks pruugitakse, ning põlutaime raudrohu tarvis on lausa oma peenar, et oleks hea lähedalt võtta.

Irje sõnul pole loodav kool siiski ainult üks järjekordne natuke pikem loengusari, kus inimestele õpetatakse, millisest taimest mida saab, vaid idee on inimesteni viia hoopis sügavamad filosoofiat, muuta nende mõtteviisi ja panna neid taimedele vaatama veidi teistmoodi kui praktilisel kombel.

"Praegu on meil inimeste teadmised taimedest hästi materiaalsed. Teame, millest saab teed ja kompressi, kuid see ongi enamasti kõik. Ei osata taimi mõttemaailmaga siduda, aga just see on oluline. Sa võid ju kokku kombineerida

Õppejõud herbaatika koolis

Irje Karjus – folklorist, taimetark ja ettevõtja,
Metsamoori perepargi rajaja.

Karin Kiviste – hariduselt ajaloolane,
Marketingi Instituudi õppejõud.

Merike Mitt – folklorist ja koolitaja.

kasulikke taimi, aga kui sa ei tea, mismoodi need mõjutavad sinu mõttemaailma, ja ei pööra tähelepanu seonduvatele emotsioonidele, on mõju ühekülgne ja poolik. Toitu saab keha, kuid mitte vaim ja meel,” räägib ta.

Kas taimetargaks ehk herbaatikuks saamiseks on vaja ka mingeid eeldusi? Mingeid kriteeriume polevat, inimesed võivad tulla nii maalt kui ka linnast, peaasi et neil oleks huvi end nii vaimselt kui ka materiaalselt teostada.

“See on julgete inimeste kool, kes ei karda suu- relt mõelda. Kuid kooli lõpetanutest ei pea kõigist tingimata ettevõtjad saama – kümne kuu jooksul on võimalus praktikute käe all oma äriideed põhjalikult analüüsida ja proovile panna, et iseendas selgusele jõuda ning riske ja võimalusi ratsionaalselt hinnata,” ütleb Irje ja lisab, et tegelikult on sellist ettevõtlust toetav süsteem juba olemas. Ta

viitab Tervise Kodu klubile, kus sama looduseasja ajavad juba 37 mõttekaaslast ning kust saab tuge.

“Tõsi on aga muidugi see, et eestlane pole harjunud koostööd tegema, vaid me kõik nokitseme omaette. Aga sellel pole kaalu,” ütleb Irje. Tema algatatud Metsamoori perepark on ka üks näide sellest, kuidas koostöö annab asjale jumet juurde. ✨

Augusti alguses tutvustas taimetark Irje Karjus kooliideed ajakirjanikele ja teistele huvilistele. Ta loodab, et koolist kasvavad välja uue ajastu ettevõtjad.

HUROM
SLOW JUICER

HUROM – aeglased mahlapressid

Pressib taimedest ning puu- ja juurviljadest maksimaalselt mahla minimaalse kiirusega, külmunud puuviljadest aga „jäädist“.

EXCALIBUR – maailma parim toidukuivati

5,5 kg õunte kuivatamine võtab aega u 8 tundi ja maksab u 0,45 eurot.

Medifur OÜ müüb väetoite (nn *superfood*), kuivatatud puuvilju, toortatart, tooršokolaadi jpm.

Aadress Saku 15, Tallinn • tel 5556 7513, 646 3350

www.väetoit.ee

Setud pidasid kostipäeva

Tekst ja fotod **Mirjam Nutov**

Setumaal peetud Setu külavüü kostipäeva tarvis kutsuti üheks päevaks elule kümme-kond kodukohvikut, mis andsid teenindus- ja toidukvaliteedi ning hubasusega silmad ette nii mõnelegi linnakohvikule.

Kohvikutepäevast on saanud Eestis täiesti tavapärane nähtus. Pigem tundub see juba auasi olevat, et iga endast lugupidav linnake peab suvel muu hulgas maha ka ühe kohvikutepäeva.

Teadagi ei saa setud muust ilmast kehvemad olla – nii pidasid nemadki 17. augustil kohvikutepäeva “Seto külavüü kostipäev”. Ent see kostipäev erines samataolistest, sest linnatänavate asemel paiknesid kostitamiskohad külatänavatel, taluhoovides ja isegi järve peal.

Eriti tore oli aga see, et nii mõnigi talupere-naine, kes lapsepõlves unistanud kohvikupidamisest, sai nüüd üheks päevaks unistuse ellu kutsuda. Et asjasse suhtuti tõsiselt, näitas talukohvikutes armastusega valmistatud toit, hubased istumisenurgad ning kiire teenindus, mida saatis setu muusika ühes kogu oma heatahtlikkuse ja -tujulisusega. ✨

Lämmijärv, kalamehesaad, nakkevõrk, puudes kohisev tuul, valmivad pihlakad ja sibulavanikud – kõik see iseloomustab piiriäärset Lüübnitsa küla, kus kostipäeval olid toimetamas Lämmijärve kalapala kohvikupidajad.

Toomemäe talu piirakupuhveti toorjuustu-pohlarull oli midagi enam kui lihtsalt suus sulav küpsetis.

Toomemäe talu piirakupuhveti perenaised Kerli, pereema Sirje, Meelike ja Laura Kruusamäe. Pereema Sirje, keda kutsutakse ka juba mamma Kruusamäeks, on kahekordne Setu kuningriigi piirakumeister, tütar Laura aga tänavune kuningriigi viiuliehk kiigamängija.

Kolmekordne kuningriigi õllemeister, Rikka Ivani juures kohviku avanud Raali Ain pakkus kostipäeval külalistele midagi nii keelekastmiseks kui ka hingele - osava karmoškamängija pilli järgi said kohvikulised jalga keerutada ja pilliga lähemalt tutvust teha, samas kui pereema Sigre köögis head ja paremat vaaritas.

Galeriikohvik Obinizza avasid Kauksi Ülle ja Evar Riitsaar oma ateljees Halas Kunn, et järele proovida ka toidukunst. Fotol on jäädvustatud hetk, mil kibekiirelt kostilisi teenindav peretütar Päivi võttis puhtaid kohvitasse - justkui tänutäheks setu kultuuri hoidmise ja toidu ausse tõstmise eest kummardab talle Erki Jürise maalitud setu naine.

MAAKODU

soovitab

Sul on palju sõpru ja soovid nendega mõnusalt aega veeta! Siis tule meile!
PUHKEMAJA KESK-EESTIS
 Saate nautida seltskonda ja saunamõnuseid!
 Pakume majutust.

METSAJÕEPUHKEMAJA

METSAJÕE PUHKEMAJA OÜ
 Laupa küla, Türi vald
 Tel. 51 40 855
 Email: info@metsajoe.ee
www.metsajoe.ee

Tekst **Helju Koger** / Fotod **Sven Arbet, Kristel Kirss**

Ameli kohviku hooaeg algab siis, kui suvekohvikud ukсед sulgevad.

Kohviku armsa nimega silt tervitab tulijaid esikus.

Tagasihoidliku sildiga Ameli kohvik jääb suviti metsapealinna Elva kireva reklaamiga söögikohtade varju. Igapäevakülaste ligimeelitamise asemel panustab selle omanik ja peakokk Jaanus Illison pigem toitude valmistamisele tellimuste peale. See-eest hilissügisest varakevadeni pulbitseb siin elu, iseäranis pühapäeviti.

Kohvikule tütre nimi

Tartu kutsehariduskeskuses kokaks koolitatud Jaanus tegutses mõnda aega õpitud erialal, aga otsustas siis muud proovida. Ent kaks aastat tagasi tuli himu pliitide-ahjude juurde naasta. Linnas väikese tütrega jalutades tuli teinekord tahtmine mõnusasse kohta sisse astuda, kus jalga puhata ja laps võiks rahulikult mängida.

Tollase elukaaslase ja tütre ema Lisanna Schmidtiga asja arutades jõutigi perefirma loomise mõttele. Kohviku nime polnud vaja kaua nuputada. Muidugi Ameli, sest tütrele mõeldes ju kohvikumõte tekkiski.

Sobivad ruumid leiti kiiresti, aga remondiraha nappis. Ei jäänud muud üle, kui ise käed külge

Kohvikuruumid remonditi ja kujundati oma perega, siin on koduselt hubane.

Riulid ehitati pitsiga ääristatud kitsaste valgete linikutega, mis pärit vanaemade kappidest.

Ehted nagu pildid seintel.

panna: puhastati põrandalauad vanast värvist, pandi uus tapeet ja värviti laed. Riulidki meisterdati ise, need kaeti pitsiga ääristatud kitsaste valgete linikutega, mis pärit vanaemade kappidest.

Jaanuse üks vanaema annetas heas korras samovari, teine vanaaegse kohviveski, mis jäid pigem kujunduselementideks kui tarbeasjadeks. Suur puidust kast täitus sõprade ja tuttavate abiga kiiresti pehmete mänguasjadega, kust väikesed kohvikukülastajad võivad nüüd

omatahtsi meelepäraseid lelusid valida. Õdusaks muudavad ruumi kunstnik Eve Rae maalid ja raamitud vanad mustvalged fotod Elvast.

Radioola Rigonda oli omal ajal kõva sõna, ja ega see praegugi jõude seisa: mitmel talveõhtul kuulati muusikat vinüülplaatidelt. Ka on korraldatud kirjandusõhtuid. Kes tahab omaette olla, võib vanu raamatuid ja ajakirju lehitseda või sõpradega lauamängudes osavust proovida.

Huvilisi Tartust ja Tallinnastki

“Parim osa kohvikust on ikkagi pühapäevased käsitöö õpitoad,” kiidab Jaanus Lisannat. Käsitöölaudadelt sõpru ja häid tuttavaid leidnud Lisanna sai väikese vaevaga koolitajad kokku. Tihtipeale õpetab ka ise, head abilised on Terje Kiho, Helina Kepp ja Karin Koster.

Mida kõike siin õpetatud ja õpitud pole: on voolitud savist kujukesi, õmmeldud käekotte, meisterdatud pärlitest iludusi, harjutatud Muhu tikandit, maalitud kangastele, kaunistatud uusi ja vanu kausse ning kandikuid. Väga popp on paeltikand, millega muudetakse ilusamaks mütse ja pluuse.

Peeglist vaatab vastu ödus kohvinurk.

Omanik ja peakokk ühes isikus - Jaanus Illison.

Millalgi muutusid eriti nõutavaks põnevate mustritega salvrätid. Niinimetatud salvrätitehnikas (ka *decoupage*-tehnika) saab kaunistada nii puidust kui ka portselanist esemeid: lõikelaudu, kausse ja tasse, aga ka uuendada vanu vaase ja lillepotte. Esemepind

tuleb hoolikalt puhastada või siis käsitöövärviga üle värvida.

Salvrätilt tuleb võtta meelepärane motiiv, selle alumised kihid eemaldada. Seejärel panna esemele pisut lakki, asetada sellele salvrätimotiiv ja lakkida üle. Ka kohviku noad ja kahvlid muudeti seda tehnikat kasutades uuteks ja omapärasteks.

Soutache-tehnikas prossid.

Niisama populaarne on ka *soutache*-tehnik, mis pärit XIV sajandist. Tollal kaunistati sellega Prantsusmaal rõivaid ja mööblit. Vahepeal unustusehõlma kadunud käsitöoliigi elustas maailmakuulus Iisraeli kunstnik ja ehte disainer Michal Negrin möödunud sajandi lõpul. Selles tehnikas tehakse nüüd ainulaadseid kaelakeesid, prosse, käevõrusid. Lisanna õppis selle ära ja hakkas teistelegi õpetama.

Arvata on, et need koolitused ei jää viimasteks. Ehete keskele alusele asetatakse suuri helmeid või kivikesi, võimalusel ka poolvääriskive, ümber punutakse ja liimitakse siidised paelad.

Ühel koolitusel oli aga ruum kõrbehaisu täis. Kui *organza*-lilled kroonlehed olid kangast välja lõigatud, kõrvetati nende servad küünlaleegi peal, et ääred hargnema ei hakkaks. Kes tegi roosi, kes mooni, kes pojengi, mida kaunistati helmeste ja pärlitega, kinnituseks liimiti prossi- või haaknõel. Mõned lilled läksid ka müüki, need kadusid letilt ime-
ruttu.

Lastele meeldib meisterdada käsitöösavist armsaid loomi, mida võib kaelas kanda või võtmehoidja külge riputada. Riitul on täis postkaarte ja albumeid.

Et kohvikukülastajaist ostjail oleks lihtne valida ja kõigi tööd seisaksid nähtaval, pannakse need seinale raami sisse nagu pildid. Kui mõni omaniku leiab, sätitakse uus asemele.

Kes õpitoas osaleda soovib, peab varuma 4–5 tundi, et tööga ikka lõpule jõuaks. Osalustasu sees on kogu tööks vajalik materjal. Päeva jagab pooleks kohvipaus koka tehtud kookidega ja siis läheb töö täie vaardiga edasi. Pole haruldased pühapäevad, kus huvilisi tuleb Tartust ja Tallinnastki. Lapsedki võib julgesti kaasa võtta, neil juba igav ei hakka.

Lemmikuks kanaliha

Argipäevadel saab Jaanus kohvikus üksinda hakkama: pakub päevasuppe, keedise või täidisega pannkooke, saiu ja võileibu. Suuremate sündmuste puhul tuleb appi kogu pere. Jaanus valmistas Maakodu lugejatelegi paar oma lemmikrooga, mille retsepti ta saladuses ei hoi. *

Eksootilise hõnguga kanasalat

Ühele

- 1 mahlakas kanafilee
- 20 g päikese-kuivatatud tomateid
- 20 g toorjuustu
- punt sibulapealseid
- jääsalatit
- 1 mango
- 1 porgand
- 1 paprika

Lõigake kanafilee tükki soovi korral õhemaks, tampige filee lihahaamriga pehmeks. Määrige toorjuust fileele, asetage peale päikesekuivatatud tomateid ja krõmpsuvat rohelist sibulat ning keerake rulli. Keetke puljongikubikust puljong ja pange rull selle sisse küpsema. Küpsetage ahjuvormis madalal kuumusel 1,5 tundi. Laske jahtuda ja viilutage.

Murdke jääsalat tüki-kesteks, tükeldage paprika ning tõmmake mangost ja porgandist koorimisnoaga õhukesed laastud. Segage komponendid kokku, kastmeks lisage külmpressitud oliiviõli ning pipart ja soola.

Asetage kanarulliviilud salatile ja nautige siis rooga jaheda valge veiniga.

Puuviljasalat piparmündi-laimi kastmes

- 1 lõik arbuusi
- 1 lõik melonit
- 2 sl mett
- värske laimi mahl
- paar lehte värsket piparmünti

Lõigake värsked puuviljad kuubikuteks. Segage salat, maitsestage hakitud piparmündiga, kastmeks pigistage ühe laimi mahl ja segage hulka mesi. Salat maitseb kõige parem jääkülma vaniljejäätisega, millele võite lisada maasika toormoosi.

NB! Oma aiast korjatud maasikad ja piparmünt annavad selle kõige õigem meki!

Koolijütsi

tervislikud eined

Tekst **Maria Stulova**, Tallinna Teeninduskooli kutseõpetaja
Fotod **Vallo Kruuser**

Koolijütsidele igapäevase toidu valmistamine võib olla tõepoolest keeruline. Road peavad olema tervislikud, samas laste jaoks isuäratavad.

Esimene koolipäev on tähtis nii koolilastele kui ka nende vanematele. Siiski võib algav õppeaasta tuua kaasa muresid, mis seotud uue elukorraldusega. Taskuraha, mis lastele antakse, kuulub pahatihti just kahjulike maiustuste ostmisele. Juhusliku suupiste halba mõju saab leevendada, kui vähemalt kodus saaks kasvava organismi vajadused täielikult rahuldatud.

Tervislik toitumine on lapse tervise ja kooli- edukuse alus. Samuti kujuneb just koolieas suurim osa toidueelistustest, mis kanduvad edasi täisikka. Kuigi vanemad ei suuda pidevalt kontrollida, mida laps koolis sööb, saab kodus pakkuda täisväärtuslikke hommiku- ja õhtusööke. Ideaalne oleks, kui koolijütsi menüü sisaldaks palju juur- ja puuvilja. Need ei taga mitte ainult vajalikke vitamiine ja mineraale, vaid ka kiudaineid ja orgaanilisi happeid.

Kuidas lapsi neid sööma panna? Kui tühja kõhutunde ajal on käeulatuses juurvilju, siis suure tõenäosusega süüakse need ära. Võite lõigata hommikul valmis porgandeid, kurki või magusat paprikat ja pakkuda neid vahepalaks. Sageli ei meeldi lastele juurviljade maitse või tunduvad need liiga pehmed või vastupidi, liiga kõvad.

Siiruviiiruline paprikapüreesupp juustukrõpsuga

neljale

- 450 g kollast paprikat
- 450 g punast paprikat
- 300 g kartulit
- 200 ml piima või kohvikooort
- 200 ml vett
- 2 sl oliiviõli
- soola, valget pipart
- 60 g juustu

Tükeldage paprika suurteks kuubikuteks. Koorige kartulid ja tükelage kuubikuteks. Kuumutage kartuleid paar minutit õlis, lisage paprika ja praadige veel 2–3 minutit. Lisage vesi ja hautage, kuni köögiviljad on pehmed. Siis peenestage kõik saumikseriga, suruge segu läbi sõela, lisage piim, maitsestage soola ja pipraga.

Juustukrõpsu valmistamiseks riivige juust, pange küpsetuspaberile ja küpsetage praeahjus krõbedaks. Serveerige supp koos juustukrõpsudega.

Küpsetage juurvilju ahjus, see annab ahvatleva aroomi. Ka on küpsetatud aedviljad-juurviljad võrreldes toorjuurviljadega magusamad, pehmemad ning mõnusa koorikuga. Enne küpsetamist võib juurvilju pritsida vähese oliivõliga ning lisada lõpus natuke soola. Köögiviljadest püreesuppe söövad väga paljud koolijärgsed hea meelega. Leidke huvitavaid retsepte ja kasutage toidu kaunistamisel julgelt fantaasiat.

Piim ja piimatooted on lapse luustiku tervise alus, tagades kehale nii vajaliku valgu- ja kaltsiumikoguse. Kahjuks sisaldavad laste lemmikud – kohukesed ja erinevad piimadesserdid – rohkem suhkrut, rasva ja muid lisandeid kui kasulikke piimasaadusi.

Valmistage pigem kodus keefiri- või piimakokteile. Lisage piimakokteilidele marju, banaane

Kodune kanavorst salatiga

KANAVORST

- 200 g kanafilee (üks fileetükk)
- 1 munavalge
- 100 ml 35%-list rõõska koort
- soola, pipart

Tükeldage kanafilee väikesteks kuubikuteks. Peenestage saumikseriga, lisage koor ja munavalge ning maitsestage soola ja pipraga. Saadud mass asetage fooliumile ja vormige see vorstiks.

Tõstke fooliumisse keeratud vorst ahjuvormi, mille põhja olete eelnevalt valanud veidi vett. Siis ei teki vorstile küpsemise ajal krõbedat koorukest. Küpsetage vorsti praeahjus 180 kraadi juures 30–40 minutit.

SALAT

- 100 g jäsalatit
- 50 g paprikat
- 50 g kurki
- 50 g tomatit
- oliiviõli, sidrunimahla, soola, pipart

Tükeldage kõik koostisained ja segage omavahel. Pakkuge koos kanavorstiga.

või puuvilju.

Tehke kohupiimast vormiroogi, kuhu saab samuti lisada kuivatatud puuvilju, pähkleid või näiteks oma aias kasvanud kõrvitsat.

Laste toidulaualt ei tohi puududa ka kasvu ja arengu jaoks nii tähtsad valgusisaldusega toiduained: liha, kana, kala ja munad. Eelistage värskest valmistatud kala- ja lihatoite ning püüdke vältida konserve ja vorsttooteid.

Kala või mereannid peaksid toidulaual olema vähemalt korra nädalas. Isegi neile, kellele kala üldse ei meeldi, maitseb kalast vormiroog, milles kala pole näha ega tunda. Selle tegemiseks peenestatakse kala saumikseriga, lisatakse

vahukoort, muna ja maitseaineid ning seejärel küpsetatakse segu vormis.

Peamiseks toiduks meie laual on teraviljatooted. Isegi lapsed teavad, et puder on kõige kasulikum hommikusöök. Võimalusel siiski vältige kiirputrusid, sest need ei sisalda nii palju kiudaineid ja vitamiine. Kui hommikul on kiire, siis võite õhtul terad kallata termosesse, valada neile keeva veega ning hommikuks on teil tatra- või kaerapudrupõhi valmis. Hommikulisate natuke soola, piima ja teete pudru soojaks. Proovige putrusid ka kohupiima või jogurtiga.

Teraviljatoodete valimisel peaks eelistama täisterast leivatooteid ja pastat. Küpsetamisel kasutage kõrgema sordi nisujahu asemel täisterajahu. Näiteks muretainas, mis sellise jahuga teh-

tud, on pudedama struktuuri ja meeldiva pähklimaitsega.

Kotlettide või pikkpoisi valmistamiseks kasutage saia asemel leotatud kaerakliisid. Keegi kodustest ei märkagi midagi, aga kotletid saavad lopsakad ja mahlased. Pudrud kaerakliidest on samuti eriliselt hea maitsega ning ei nõua valmistamiseks palju aega.

Suhkur ja maiustused sisaldavad palju toiduenergiat, aga vähe vitamiine ja mineraalaineid. Maiustused rikuvad söögiisu ja tekitavad hambahaigusi. Samas ei ole õige neid lapsele ära keelata – nende tarbimine tuleb kontrolli all hoida. Valmistage näiteks ise kuivatatud puuviljadest ja pähklitest komme või täitke kodused kommikausid lihtsalt pähklite ja rosinatega. Kara-

Kalapannkoogid kõogiviljade ja hernekastmega

KALAPANNAKOOGID

- 500 g valge kala fileed
- 1 muna
- 1 sl kartulitärklis
- soola, meelepäraseid maitseaineid, sidrunimahla

Tükeldage kala väikesteks kuubikuteks. Lisage muna ja tärkli ning maitsestage.

Vormige segust koogid ja praadige õlis paar minutit mõlemalt poolt.

KÜPSETATUD KÕOGIVILJAD

- 2 porgandit
- 1 väike suvikõrvits
- 1 pastinaak
- 1/2 paprikat
- 2 kartulit
- oliiviõli, soola, maitseaineid

Koorige kõogiviljad ja tükeldage ribadeks.

Pintseldage neid õliga.

Asetage porgand, pastinaak ja kartulid küpsetuspaberile, küpsetage ahjus 180 kraadi juures umbes 30 minutit. Seejärel lisage suvikõrvits, paprika ja küpsetage veel 10–15 minutit. Maitsestage soola ja maitseainetega.

HERNEKASTE

- 100 g külmutatud herneid
- 100 ml rõõska koort

Keetke herneid 1–2 minutit. Seejärel peenestage need saumikseriga püreeks.

Lisage koor, suruge segu läbi sõela. Saadud segu valage kastmepotti, kuumutage ja maitsestage.

mellkommide ja pulgakommide asemel harjutage last tumeda šokolaadi, sefiiri või marmelaadikommidega.

Joogiks sobib lastele kõige paremini puhas vesi. Koolipäeva pärast lõunast väsimust seostatakse just veepuudusega. Et seda vältida, andke pudel vett lapsele kooli kaasa.

Paljud lapsed on harjunud vee asemel jooma magusaid jooke. Seda harjumust on võimalik vältida, aga ka muuta, kui janu kurtvale mudilasele pakutaks janu kustutamiseks puhast vett. Nii harjub laps vee joomisega.

Selleks et kõik toidulauas õigesti kulgeks, tasub septembris kogu perekonnaga tervislikumalt toituma hakata. Miski ei aita paremini kui vanemate eeskuju!

Samuti söövad lapsed parema meelega seda toitu, mille valmistamisel nad ise osalenud on või mille koostisaineid nad nägid. Kaasake lapsed nädalamenüü koostamisse. Valige sellesse kõikide pereliikmete lemmiktoidud. Kasutage fantaasiat, olge heas mõttes kavalad, ja teie lapsed söövad mõnuga tervislikke toite.

MAHLAPRESS

KAS OLED ÕUNASAAGIKS VALMIS?

MAHLAPRESS V20 INOX

- korvi maht 9 l
- korvi kõrgus 300 mm
- korvi läbimõõt 200 mm
- pressi kaal 11 kg
- roostevaba teras

ÕUNAPURUSTAJA B100

- tootlikkus kuni 300 kg/h
- kaal 15 kg
- täitekolu 40x40 cm
- täitekolu roostevabast terasest

ERIPAKKUMINE: mahlapress ja õunapurustaja

komplekti hind

369 €

(tavahind 499 €)

Hinna sees kiire kohaletoomine koju,
suvilasse või otse õunaaeda.

Pakkumine kehtib kuni kaup jätkub.

OÜ RIKSMAN • tel +372 518 8835

www.mahlapress.ee

Kuivatatud puuviljakommid

- 100 g datleid (ilma kivideta)
- 100 g sarapuupähkleid
- 100 g musti ploome
- 150 g tumedat šokolaadi

Kommidest võite vastavalt soovile alati muuta. Näiteks lisada hoopis rosinaid, kuivatatud aprikoose või muid pähkleid ja seemneid.

Kommid valmistamiseks peenestage puuviljad ja pähklid köögikombainis. Vormige neist ümmargused pallid. Kui segu tundub liiga paks, lisage 1–2 supilusikat vett või sidrunimahla.

Kui kommid on vormitud, siis sulatage šokolaad veevannil, kastke kommid vedelasse šokolaadi ja tõstke küpsetuspaberile tahenema.

Hoidke komme külmkapis. Šokolaadi asemel võite komme katta ka tuhksuhkru, kakao või küpsisepuruga.

Kodune müslibatoonike

- 100 g rosinaid
- 100 g päevalilleseemneid
- 100 g kuivatatud aprikoose
- 50 g mett
- 100 g kaerahelbeid
- 50 g suhkrut
- 100 g seesamiseemneid
- 50 g koorevõid

Kuumutage potis võid ja mett, lisage suhkrut. Lisage tükeldatud aprikoosid, helbed, seemned. Segage. Valage segu küpsetuspaberile, suruge see umbes 1 cm paksuseks ning küpsetage praeahjus temperatuuril 120 °C umbes 40 minutit. Seejärel lõigake terava noaga müsliplaadist suupärased pulgad. *

SEPTEMBERI

sündmuste kalender

- 1. septembril sõidetakse Matsalu rattakrossi.
- 1.-6. septembrini kestavad Stockholmis rahvusvahelise veenädala üritused. Teave www.worldwaterweek.org.
- 2.-8. septembrini kestab Tartus teatrifestival Draama.
- 3. septembril on Kohilas Raplamaa meistrivõistlused kergetõustikus.
- 5. septembrist kuni 3. novembrini kestab Tartus nüüdiskunstifestival "Art ist kuku nu ut".
- 6. septembril on Palmse mõisas leivapäev.
- 6.-7. septembril on Karksi meefestival.
- 6.-8. septembrini kestab näitus "Luige sügis 2013".
- 6.-7. septembril on Juurus konverents "Juuru kihelkond 775".
- 6. septembril peetakse Palmse mõisas leivapäeva.
- 7. septembril on Ülenurmel Eesti Põllumajandusmuuseumis Tartu sügisnäitus ja "Tõuloom 2013".
- 7. septembril on XXVIII Türi sügislaul.
- 7.-8. septembril toimub rahvusvaheline fotofestival "Narva sügis 2013".
- 7. ja 21. septembril on küünlavalgusõhtu Narva-Jõesuu Heledas pargis.
- 8.-9. septembril selgub Peipsi esiaer. Teave www.peipsiyc.com.
- 8.-10. septembrini on Saksamaal Kölnis messid Spoga ja Gafa 2013.
- 9.-15. septembrini on Sillamäel teatrifestival "Ljubitelivõ".
- 10. septembril avatakse rändnäitus "Moodne rehemaja. Arhailise ruumi uuestisünd" Narva linnuses.
- 12. septembril on Eesti Vabaõhumuuseumis sügisene talupäev.
- 13.-15. septembrini on Paides kaunite kunstide festival Kolmkõla.
- 14. septembril peetakse Angla pärandkultuurikeskuses vanavanemate päeva.
- 14. septembril on Paide kultuurikeskuse parklas septembrilaat.
- 14. septembril on Jäneda sügislaul.
- 14. septembril on XX metsa- ja matkapäev Tõrvaaugul.
- 14. septembril on Järvakandis vibuturniir ABC FITA.
- 14. septembril on 48. Sindi rattamaraton.
- 14.-15. septembril on Kaius Running Target Cup laskmises.
- 14.-15. septembril on Sagadi mõisas seenenäitus.
- 14. septembril on 28. ümber Porkuni järve jooks.
- 15. septembril õpitakse Kurgja muuseumis aia-aasta programmis saaki hoidistama, kuivatama ja sibulavanikuid punuma.
- 15. septembril on Rakvere gümnaasiumis Arvo Pärdi sünnipäeva puhul sümfooniakontsert.
- 15. septembril on Sagadis Lahemaa looduse koolis "Lähme seenele".
- 15. septembril on 16. Tartu rattamaraton ja Viimsi sügisross.
- 15. septembril on Eesti Vabaõhumuuseumis Eesti leiva päev ja sügislaul.
- 16. septembrist kuni 31. oktoobrini kestab Kurgjal C. R. Jakobsoni talumuuseumis haridusprogramm "Sügis talus".
- 17.-22. septembrini kestab Viljandi kitarrifestival.
- 18.-20. septembrini kestab Matsalu loodusfilmide festival.
- 20.-21. septembril sõidetakse Mulgi rallit.
- 21. septembril on Tõstamaa valla Kõpu küla Maria talus hobuste näitus ja mitmevõistlus ning Oktoobervest.
- 20. septembril on XXIV Alu suurjooks.
- 20.-22. septembrini toimub Tallinnas Telliskivi Loomelinnakus kolmas Ökomäss.
- 21. septembril on Narvas Aleksandri kirikus Maarjalaulude festival.
- 21. septembril on RMK Kõrvemaa rattamaraton.
- 22. septembril on X vähemuskultuuride festival "Rahvuskultuuride loomepada". Teave www.concert.ee.
- 22. septembril on Türi-Paide sügistriatlon.
- 22. septembril tähistatakse Lätis Ventspilsis baltlaste ühtsuse päeva.
- 23. ja 24. septembril on Narva linnuses Eesti muuseumide festival.
- 25. oktoobril peab 100. sünnipäeva Jõgeva linnaraamatukogu.
- 25. ja 26. septembril on Ülenurmel põllumajandusmuuseumis kiudude päevad.
- 27.-29. septembrini on Tartus mess "Motoshow 2013". Teave www.tartunaitused.ee.
- 27. septembril on Tartus festival "Teadlaste öö".
- 28.-29. septembril tähistatakse Eesti Vabaõhumuuseumis mihkclipäeva setu moodi õigeusu palvuse ja korraliku kirmaskiga Kolu kõrtsis.
- 28. septembril on Narva-Jõesuu sadamakäil V silmufestival.
- 28. septembril on Olustveres hoidistemess.
- 28. septembril on ubinapäev Viimsi taluturul.
- 28. septembril on Motovilla ekstreemmatk pankranniku alla. Teave www.toila.ee.
- 28. septembril on Mäetaguse rahvamajas hoidiste festival "Mäetaguse moos".
- 28. septembril on Keava sügisross.
- 28. septembril on Võrumaal Sulbi mihkclipäev.
- 29. septembril on mihkclipäev Sillaotsa talumuuseumis.
- 29. septembril on Viljandi sügisross, Enn Selliku nimeline lisaku rahvajooks ja Jõhvi XXVI rahvajooks.
- 29. septembril tähistatakse Albu vallas A. H. Tammsaare muuseumis mihkclipäeva, toimub mahevahetus ja Tammsaare moosikonkurss.

Uudiseid ja eelteateid ootab iga kuu 10. kuupäevani toimetaja **Kadri Jakobson**.
Tel 661 3370, e-post kadri.jakobson@maakodu.ee.

			õ	näitleja	olulisim suvine pidu	lehtkaktus	kehas voolav sidekude							
		eesti k. kääne												
		küla Harku vallas												
		Kaukaasia rahvas												
		detsi-		võta naiseks										
		omav linn Saksamaal		Virumaa Koostöö- keskus				sotsiaal- demokraatlik partei						
	ruudu- kujuline piirkond	Soome arhitekt	ultra- lühilaine	naisenimi (Pentus) Noarootsi Gümnaasium			väävel järjestikused tähed	keha mass	International Academy of Astronautics	lämmastik	Valgevene linn		ligese- vaevusi raviv taim	
taim pildil												vanaadium	Rootsi pank	
taim pildil										tükk tervikust				
madalamal				litium		moes		tööriist						
				vallatu, lõbusa		United States		see on						
delirium tremens			kaalium	minu			Keskerakond	sina		bussifirma				
			kombaini lõikav osa	kultuuri- väärtuste osakond				lillaõieline niidulill		mehenimi				
taim pildil													meeter	
amper		Eesti linn				eitus		naisenimi				juhiloa kategooria		
		sihverplaat				lõhna ninna tõmbajad		deja ...				IT Resource Planning		
ülane							näitleja ja laulja					raadius	sarnased vokaalid	
Sugulane				Vene domeen			Soome töölis- spordiselts			ilm soome k.	mitte see			
							rõiva sisselõige				teisipäev, pühapäev			
	Tšuk ja ... (Gaidari lastejutust)			Havai tantsustiil					kunstide kaitse- jumalannad	kange rumm				
				diameeter						küla				
taim pildil													imaginaar- ühik	
		vaim vene k.						umbes						
		kiviterrassi						kodulind						
		vana												
		diskor				naatrium								
			piirkonnad			liiter								
														

Lahendusi ootame 13. septembriks aadressil:

Maakodu, Narva mnt 13, 10151 Tallinn, e-posti teel kristel.kirss@maakodu.ee

Lisage vastuse juurde ka oma selle numbri lemmiklugu.

Õigete vastuste vahel loosime välja raamatu!

AVANT laadurid

AVANT TECNO OY (Soome) on maailma juhtiv, omakaalult alla 2000 kg kaaluvate kompaktladurite valmistaja. Laadureid müüakse suure eduga kõikjal maailmas ning ka Eestis on tänaseks kasutusel 600–700 AVANT laadurit väga erinevates töovaldkondades. Masinad valmivad Soome tehases, läbides range ja põhjaliku kvaliteedikontrolli. Komponentidena kasutatakse vaid parimaid.

AVANT on väikelaadurite tootearenduse teerajaja ja konkurentidele kättesaamatu. Tänu intensiivsele tootearendusele, põhjalikule kvaliteedikontrollile, laiale mudelivalikule ja uudsele tehnoloogiale on AVANT laaduritest saanud klass täiesti omaette masinaid, millele ei suuda konkurentsi pakkuda Hiinas, Poolas, Itaalias või arengumaades valmistatud õnnetud analoogid ja AVANT vanema põlvkonna ebakvaliteetsed koopiad. Intensiivne tootearendus ja pidev koostöö klientidega masina arendamise osas, töökindlus, laitmatu hooldus ja varuosade kättesaadavus on argumendid, mis tagavad laadurite suure müügi.

Teerajaks selles masinaklassis on mitmeid innovatsiooniahindu üle maailma pälvinud AVANT laadurid, mis on loodud tõsiseks töötegemiseks koostöös professionaalsete ja nõudlike klientidega. AVANT laadu-

rite edu näitab seegi, et enamik konkurentide üritab järgida just AVANT laadurite tootearendust ning pakkuda analoogseid lahendusi.

Tänu masinate universaalsusele, töökindlusele ja kasutamiskihtsusele kasutavad ka Eestis AVANT laadureid väga paljud haljastus- ja ehitusfirmad, kinnisvarahooldusettevõtted, hotellid, turismitalud, vallad, linnad, põllumajandusettevõtted, kalmistud, aiandid, talupidajad, maakodude omanikud, eraaiapidajad jne.

AVANT laadureid on mitmeid mudeliseeriaid: 200, 300, 400, 500, 600 ja 700 seeria masinad. Mudelivalik on lai, masinaid leiab väga erinevaks otstarbeks. AVANT laadurite põhilisteks konkurentsieelisteks on masinate universaalsus (tänu väga laiale töövahendite valikule), töökindlus, kerge kaal, suur jõudlus ning kasutamise kihtsus.

- **tõstejõud kuni 1400 kg**
- **tõstekõrgus kuni 2,8 m**
- **sõidukiirus kuni 25 km/h**
- **kaal alates 590 kg**
- **lai valik lisaseadmeid**
- **lai mudelivalik**

AVANT laadurite maaletoomise, müügi ja hooldusega tegeleb AS SAMI müügiosakond: Harjumaa, Saue, Tule 20, lisainfo tel 670 9040, müügijuht 528 2732 või sami@sami.ee.

Müügihall avatud E–R 8.00–16.30.

- **Konkurentsilt enim müüdud väike-laadur ka Eestis.**
- **Lai mudelivalik masinaid alati kohapeal esinduses Saue.**
- **Lai valik kvaliteetseid töövahendeid alati kohe saadaval.**
- **Valmistatud Soomes, vt: www.avanttecono.com**
- **Originaalne AVANT.**
- **Üle 600 müüdud laaduri Eestis.**

SAMI
MASINAKESKUS
www.sami.ee

Meri ühendab

MS Finlandia viib üle mere kiirelt ja mugavalt

ÜHE SUUNA
PILET
ALATES

19€

EDASI-
TAGASI
PILET

42€

REIS
KESTAB
2,5
TUNDI

AUTO-
PAKETT
ALATES

55€

Hinnad kehtivad kuni 31.10.2013

eckeroline.ee

ECKERÖLINE
MÕNUSALT TALLINNAST HELSINGISSE

PILETID JA LÄHEM INFO TEL 66 46 000